

Алишер НАВОЙ

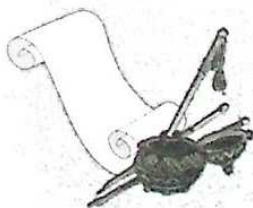
НАҶОЎИ
ҶА - МУХТАСА

хулосалар ва ғулосалар

Алишер НАВОИ

НАСОИЛИ
УЛ - МУХАББАТ
хулосалар ва хулосалар

Олимжон Давлатовнинг насрий баёни

Тошкент
«O'zbekiston»
2015

УЎК: 821.512.133
КБК: 84(5Ў)1
Н-14

МАЪРИФАТ МАХЗАНИ

Ўзбек адабиётшунослигида навоийшунослик йўналиши гарчи милодий XX асрнинг иккинчи чорагидан бошлаб, алоҳида тармок сифатида шаклланган бўлса-да, А.Фитрат, Е.Э. Бертельс, С. Айний, О. Шарафиддинов, Ҳ. Сулаймонов, В. Зоҳидов, Н. Маллаев, В. Абдуллаев каби етук олимларнинг тадқиқотларини эътироф этган ҳолда бемалол айтиш мумкинки, ўзбек халқи ҳаётининг барча соҳаларида кузатилгани каби мустақилликдан сўнг навоийшунослик ҳам ривожланишнинг янги босқичига кўтарилди. Мустақилликнинг биринчи йили Алишер Навоий йили, деб эълон қилиниши ҳамда ўша йилдаёқ Алишер Навоий номидаги Давлат мукофоти таъсис этилиши ҳам энди озодликка эришган ўзбек халқи учун Навоий хурлик, озодлик ва ўзлик тимсоли бўлганлигидан гувоҳлик беради. Ўтган йигирма икки йил ичида ҳазрат Навоийнинг куллийети икки марта нашр этилди, «Хамса», «Хазойин ул-маоний», «Насойим ул-муҳаббат»нинг янги нашрлари дунё юзини кўрди, шоирнинг ҳаёти, фаолияти ва ижодиёти ҳақида қатор адабий, илмий, фалсафий асарлар яратилди. Энг муҳими, Навоийнинг тафаккур даҳосига муносабат тубдан ўзгарди. Навоий ижодиётини бир томонлама ўрганиш, уни ҳукмрон мафкура қолипига солиш каби самарасиз ва ғайриилмий уринишларга чек

ISBN 978-9943-28-082-3

© «O'zbekiston» НМИУ, 2015

қўйилди. Жавохир тошлардек серкирра ва замонлар оша сайқал топиб, мумтоз адабиётимиз тожидек жилоланиб турган бу ўлмас маънавий меросни халқимизнинг кўнгил мулкига айлантириш янада долзарб моҳият касб этди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов айтганидек: «**Инсон қалбининг қувончу қайғусини, эзгулик ва ҳаёт мазмунини Навоийдек теран ифода этган шоир жаҳон адабиёти тарихида камданкам топилади. Она тилига муҳаббат, унинг бекиёс бойлиги ва буюклигини англаш туйғуси ҳам бизнинг онгу шууримиз, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келади. Биз бу бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларимизни қанчалик кўп баҳраманд этсак, миллий маънавиятимизни юксалтиришда, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни камол топтиришда шунчалик қудратли маърифий қуролга эга бўламиз**»¹.

Жамиятнинг диний-руҳий асосларини, халқимизнинг минг йиллик маънавий-ахлоқий юксалиш тажрибасини ўзида жамлаган Ислоҳ маданиятини тиклаш ўз тақдирини ўзи белгилаш, тарихий хотира, миллий ғурур ва маданий-тарихий ягоналикка эга бўлиш йўлидаги энг муҳим вазифалардан биридир. Қолаверса, ҳар қандай миллий адабиёт диннинг руҳониятига доимо кучли эҳтиёж сезади, ундан озикланади. Кечаётган миллий ҳамда биз учун муқаддас бўлган диний қадриятлар

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: «Маънавият», – 2010. 47–48-бетлар.

ва анъаналарни ўзаро боғлиқликда қайтариш ва тиклаш жараёнида мумтоз адабиётимизнинг ислоҳ динининг бирламчи манбаларидан олган таъсири, диний мавзуларнинг адабиётда ифодаланишини тадқиқ этиш ўз ечимини қутайтган масалалардан саналади.

Жалолиддин Румий «Қуёшнинг далили қуёшдир фақат», деганларидек, Навоийнинг миллат ва тарих олдигаги хизматларини бошқа бирор ижодкорнинг фаолиятига таққослаб бўлмайди. Навоийни фақат Навоийга қиёслаш мумкин. Худди шу каби, бу «назири йўқ киши» (Мирзо Бобур таъбири)нинг асарларини ҳам беназир маънавий обидалар, десак, ҳеч қандай муболаға қилмаган бўламиз. Ана шундай бебаҳо асарлардан бири, тасаввуф тарихига оид «Насойим ул-муҳаббат» тазкирасидир.

«Насойим ул-муҳаббат»нинг тўлиқ номи «Насойим ул-муҳаббат мин шамоийм илфутувват» («Мардлик ифорини таратувчи муҳаббат насимлари») бўлиб, милодий 1495–1496 йилларда ёзилган. Унда милодий VIII асрнинг бошидан XV асрнинг охирига қадар Осиё, Африка ва Европа қитъаларида яшаб ўтган 770 авлиёнинг ҳаётидан ибратли ҳикоятлар ҳамда ўғит ва ҳикматларидан намуналар келтирилган. Жомий дебочасининг ўрнига мустақил ёзган муқаддимасида Навоий имон нури билан мушарраф бўлганларни Ҳақ йўлга ҳидоят ва раҳнамолик қилувчи валийлар ҳақида қисқача таъриф бериб, барча валийлар учун умумий бўлган айрим ҳислат ва амаллар ҳақида маълумот беради. Жумладан, ёмон ишлар ва ножўя сўзлар, эгри ниятлардан буткул тавба қилиш, тирикчиликни ўтказиш

учун бирор касб-хунарга эга бўлиш, шубхали (халол эканлиги аниқ бўлмаган) лукмадан пархез қилиш, тақводорлик, шарият аҳкомини сўзсиз бажариш, бидъатчилик ва хурофотга қарши курашиш, ахлоқ-одобда барчага ўрнак бўлиш, риё, ёлгон, иккиюзламачилик каби ёмон хислатлардан покланиш, барчани фақат яхши сўзлар ва гўзал ахлоқ билан эзгуликка ҳидоят қилиш, халимлик, собирлик, қаноат, ризо ва шукр, сидқ ва риёзат сингари гўзал хислатларнинг мазҳарига айланиш маънавий камолотга эришишнинг муҳим шартлари сифатида талқин қилинган. Кўриниб турибдики, ҳазрат Навоий валийлар сиймосида инсониятнинг идеаллари, башариятнинг асл қиёфасини кўрган ва барчани Аллоҳ азиз этган бандаларидан ўрнак олишга даъват этган.

«Насойим ул-муҳаббат» муқаддимасида муаллифнинг ўзи қайд қилиб ўтганидек, Мавлоно Абдурахмон Жомийнинг «Нафаҳот ул-унс» тазкирасини таржима қилиш орқали туркийларнинг форс ва араб тилидан беҳабар бўлган катламни тасаввуф ахлининг етук намояндаларининг ибратли ҳаёти билан ошно қилиш ниятидан яратилган. Аммо бунда бир тилдан иккинчи тилга ўгирилган асар эмас, балки ижодий ёндашувга таянилган таржимага дуч келамиз. Таржимага бундай ёндашишга бир неча сабаб бор:

Биринчидан, «Нафаҳот ул-унс» мураккаб илмий-назарий асар бўлиб, ундаги арабча ва форсча таъбирлар ва хикматлар асосан рамз ва ишора тилида айтилганлиги сабаб тасаввуф истилохларидан беҳабар кимса учун бу сўзларнинг моҳиятини англаш қийинчилик билан кечади.

Иккинчидан, Жомий ўз асарини ёзишда, асосан, Имом Ёфийй, Суллабий хамда Ансорийларнинг тазкираларига таянган. Навоий эса, Шайх Фаридуддин Атторнинг «Тазкират ул-авлиё» асаридаги 19 нафар машхур авлиё, Шайх Фаридиддин Шакар-ганждан сўнг Ҳиндистонда яшаб ўтган 31 шайх, шунингдек 100 дан ортиқ турк машо-йихлари ҳақидаги маълумотларини қўшимча тарзда келтирган. Ундан ташқари, Носир Хусрав, Шайх Махмуд Шабустарий, Озарий, Лутфий, Ашраф, Насимий, Шайх Имоуддин Фақиҳ, Мавлоно Жомий каби валийлик макомига эришган шоирлар ҳақида ҳам ўрин ажратилган. Ўзи бевосита мулоқот қилган валийсифат замондошларидан Мавлоно Шарафуддин Али Яздий, Бобо Хокий, Бобо Али Маст Нисой, Бобо Хушкелди сингари Худонинг назари тушган азиз зотлар ҳақида ҳам маълумот бериб, шайхлар сонини 618 тадан 770 тага етказган.

Жомий асарини таржима қилиш жараёнида Навоий ўз асарини янги маълумотлар билан тўлдиришда қисқартириш йўлидан ҳам борган. Кўп ривоятлар, баҳсли нукталар, моҳиятан бир-бирининг такрори бўлган хикматларни таржима қилмаган. Баҳс ва ихтилофга сабаб бўладиган айрим шайхлар ҳақидаги фаслларни умуман ташлаб кетган. Мисол сифатида «Нафаҳот ул-унс»да мавжуд, аммо Навоий таржима қилмаган Шайх Афиғиддин ат-Тилмасонийга оид парчани кўриб чиқайлик: «Исми Сулаймон бин Алидир. Айрим юзаки фикрловчи фақиҳлар уни мулҳидликка мансуб деб ҳисобламышлар. Буни ўзига айтмиш-

ларким: Анта нусайрий (Сен насронийсан – О.Д.). Ул жавобида айтмишким: «Ан-Нусайриййу баъзу минний (Насронийлар менинг бир бўлагимдир – О.Д.)».

Ушбу тоифа (тарикат аҳли – О.Д.)нинг истилохотидан вокиф бўлганларга аёндурким, уларнинг мақомотларидан бири – жамъ мақомидир. Бу мақомнинг эгаси Борлиқнинг барча жузъларини ўзининг бўлаклари ва қисмлари сифатида кўради ва ҳаммани ўзида мушоҳада этади. Шу маънода дебдиларким: «Барча яхшиликлар ва ёмонликлар дарвешнинг бир жузвидир». «Насронийлар менинг бир бўлагимдир дейиш, таҳқиқ юзасидан ҳам, тақлид юзасидан ҳам жоиздир».

Кўриниб турибдики, ушбу парчани тўғри тушуниш ва талқин қилиш учун ўқувчи тасаввуф ва ирфоннинг борлиқ, бутун ва бўлак, кул ва жузъ, ҳол ва мақом, жамъ ва тафриқа, таҳқиқ ва тақлид каби тушунчаларидан хабардорлик билан бирга фикҳ илмини ҳам мукаммал ўзлаштирган бўлиши керак. Навоий ўқувчини мураккаблик ва англашилмовчиликдан узоқ тутиш мақсадида бундай парчаларни тушириб қолдирган.

Алишер Навоий танлаган ҳикоятлар, ҳикмат ва ривоятларнинг асосий қисми башарий ҳислатларни тарк эта бориб, илоҳий ахлоқни касб этувчи, маърифатни эгаллашга бел боғлаган зотларнинг рухий-ахлоқий камолот йўли, дунёнинг арзимас манфаатлари устидан ғолиб чиқиб, тафаккурининг сатҳи осмону фалаклар кадар кенг қамровли, кўнгли Маърифат ва Муҳаббат махзанига айланган комил инсонлар ҳақида. Бундай ҳикоятлар

ҳар бир инсоннинг рухиятига кўкламнинг ҳаётбахш насимидай тозалик олиб киради, қалбнинг пучмоқларида мудраб қолган некбин қарашлар, покиза туйғуларни жунбишга келтиради, ҳар қандай давру замонда, ҳар қандай шароитда Раҳмоннинг изидан, Ҳақ йўлдан бориш абадий саодатга элтувчи йўл эканлигини англатади. Мисол тариқасида мана бу ҳикоятни келтириб, хулоса чиқаришни мухтарам ўқувчининг ўзига ҳавола қиламиз:

«Исмоил Даббос дедиким, ҳаж ниятида сафарга чиқиб, Шерозга етишдим. Бир масжидга кирдим. Шайх Мўминни кўрдимки, ўтириб, хиркасига ямоқ соларди. Салом қилдим ва ўтирдим. Мендан сўради:

– Не ниятинг бор?

Дедим:

– Ҳаж ниятим бор.

Деди:

– Онанг борми?

Дедим:

– Бор!

Деди:

– Қайтиб, онанг хизматига бор!

Бу сўз менга хуш келмас эди. Деди:

– Нега тўлғонасан? Мен бош яланг, оёқ яланг, ёлғиз ва озуқасиз эллик марта ҳаж қилганман. Барчасини савобини сенга бердим. Сен онанг кўнгли шодлигини менга бер!»

Мумтоз асарларни соддалаштирган ҳолда ўқувчиларга тақдим этиш тажрибаси узоқ анъаналарга эга. Ҳазрат Навоийнинг замондоши Ҳусайн Воиз Кошифий олти дафтардан иборат «Маснавийи маънавий» асарини ихчамлаштириб, «Лубби лубоби Маснавий» номли китоб

тузганини биламиз. Шунингдек, бугунги кунда Европа мамлакатларида ёш авлоднинг мумтоз адабиётга қизиқишини орттирмоқ мақсадида Данте, Шекспир, Байрон каби мумтоз адабларнинг асарлари матнларини ҳозирги замон ўқувчиси савияси ва дидига мослаб нашр этиш усули кенг қўлланилади. Шу сабабли, «Насойим ул-муҳаббат» ҳажми йирик асар эканлиги ҳамда тили бугунги кунда оддий ўқувчига оғирлик қилишини ҳисобга олиб, ундаги ибратли ҳикоятларни ҳозирги ўзбек адабий тили меъёрларига мувофиқлаштирган ҳолатда тақдим қилишга жазм этдик. Имкони борича аслиятдан узоқлашмаслик учун Ҳазрат Навоий қўллаган услубни сақлаш ҳамда тасаввуф истилоҳларини айнан келтиришга ҳаракат қилинди. Асар матнида келган арабий ва форсий жумлалар транскрипцияда, таржимаси эса қавсда берилди. Ҳар бир ҳикоятга умумий мазмунидан келиб чиқиб, алоҳида сарлавҳа қўйилди. Шунингдек, филология фанлари номзоди Сайфиддин Сайфуллоҳ тузган қисқартмалардан миннатдорлик билан фойдаланилди.

ШАЙХ УВАЙС ҚАРАНИЙ Қ.Р.

Увайс ва увайсийлик

Уҳуд урушида Расулуллоҳ(с.а.в.)нинг муборақ тишлари шаҳид бўлганини эшитиб, мутобаат (тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ, издошлик) учун ўттиз икки тишини синдириб ташлади. Ҳар бирини ушатганидан сўнг, балким бу тиш эмасдир, деб бошқасини ушатар эди. Ҳазрат Расулуллоҳ(с.а.в.)ни кўрмаганди, Расулуллоҳ(с.а.в.) ҳам у кишини зохир кўзи билан кўрмагандилар. Маъно ва руҳоният юзидан Увайсни тарбият қилгандилар. Шу сабабдан, бу тоифадан зохир юзидан кимники пири маълум бўлмаса ва машойихдан бирининг руҳи уни тарбият қилган бўлса, уни увайсий дерлар.

ҲАБИБ АЪЖАМИЙ Қ.Р.

Судхўрнинг тавбаси

Дастлаб судхўрлик қиларди, одамларга фозизга қарз берарди. Ҳар куни қарздорлар уйига бориб, пулини сўрарди. Агар қарзларини қайтаришса, яхши, йўқса, кадам ҳақи учун пул оларди ва рўзғорини шу зайлда тебратарди. Халқ орасида ҳам шу сифати билан шуҳрат топган эди.

Тавбасига сабаб бу эдики, бир куни «кадам ҳақи» ҳисобидан қозон қайнатаётганди. Бир гадо келди. «Аллоҳ учун бирор нарса бер!»

деди. У аччиқланиб: «Ўзи овқат кам, сенга етмас», деб гадони хайдаб солди.

Овқат тайёр бўлгач, сузиш учун хотини қозонни очса, кўрдик, таом ўрнига қон қайнаб ётибди. Ҳабибни чақириб, гадони қувиб солгани учун таом қонга айланганини кўрсатди. Ҳабиб бу ходисани кўргач, ҳолати бутунлай ўзгарди. Берган қарзларидан буткул кечиб, Шайх Ҳасан Басрий хизматида қилган гуноҳларидан тавба қилди ва сўфийлик билан машғул бўлди. Шайх Ҳасан Басрий (к.с.) қошида кундузи илм ўрганар эди ва кечаси тонг отгунча ибодат билан машғул эди.

«Аъжамий» (арабчани билмайдиган) дея лақаб орттиришининг сабаби – у Қуръонни тўғри ўқишни билмасди, аммо шарҳ ва тафсирида соҳибкамоллар унинг қошида мактаб ўқувчисидек эдилар.

Валий назарининг баракати

Қотилликда айбланган бир кишини дорга осаётган эдилар. Ҳабиб ўтаётган чоғда унга кўзи тушди. Кечаси тушда дорга осилган қотилни жаннатда кўрдилар.

Сўрадилар:

– Сен ул қилмишинг билан бу мартабага нечук эришдинг?

Деди:

– Мени қатл этаётган чоғда Ҳабиб Аъжамий ўтиб бораётган эди. Назари менга тушибди. Бу даражага унинг бир нафаси баракатидан етишдим.

АБУ ЖОЗИМ МАККИЙ Қ.Т.С.

Ҳалол ризқ ва Ҳақ йўлда бормок ҳикмати

Халифа Ҳишом ибн Абдулмалик ундан сўради:

– Недурки, анинг сабабидан нажот топгаймиз?

Деди:

– Нимаики олсанг, ҳалол йўлдан ҳосил бўлмоғи ва фақат Ҳақ йўлида бормокни одат қилмок.

Ҳишом деди:

– Буни ким қила олгай?

Деди:

– Дўзах азобидан қўркадиган, жаннат талабида бўлган ва Ҳақ ризосини мақсад қилган одамгина қила олар.

АТАБА БИН ҒУЛОМ Р.Т.

Аёл кўзлари ва ошиқ тавбаси

Тавбасининг сабаби ҳақида дебдурларки, бир аёлга ошиқ бўлибди. Маъшуқига хабар қилибдиларки, Атаба сенга ошиқдир. Аёл сўратибдики, «Қайси узвим сенга маъқул тушибди?». У айтибди:

– Кўзларинг.

Аёл икки кўзини ўйиб, бир лаганга солиб унинг қошига юборибдики: «Севган нарсангга назар сол!» У қаттиқ изтиробга тушиб, тавба қилиб, Тангри йўлига кирибди.

МОЛИК ДИНОР Қ.Т.С.**Йўл ҳақи**

Бу тоифанинг улуғларидандир. Отасининг оти Динор эмиш. У асли кул фарзанди бўлсада, икки олам хурлигига эришган зотлардан эмиш.

Баъзилар дебдурларки, ул кемага кирибдур ва соҳилга етганда йўл ҳақини беришга пули йўқ эмиш. Кемачи уни каттиқ уялтириб, йўл ҳақини сўрабди. Дарёдаги минглаб балиқларнинг ҳар бири бир динор оғизларига тутиб, сувдан бош чиқарибдилар. Бирининг оғзидан олиб, кемачига берибди. Унинг ҳақи атиги бир динор эмиш. Бу сабабдан уни Молик Динор дебдурлар.

**Молик Динор ва Шайх Мухаммад
Восиъ**

Бир улуғ зот уни ва Шайх Мухаммад Восиъ(қ.р.)ни маҳшаргоҳда кўрибди. Иккаласи жаннатга борардилар. Молик Динор Мухаммад Восиъдан илгарироқ эди. Сўрабди:

– Мухаммад Восиъ Моликдан олимроқ ва комилроқ эди, не сабабдан бу ундан олдинроқ жаннатга борадур?

Дебдурларки, дунёда Мухаммад Восиъда икки кўйлак бор эди, Моликда бир кўйлак.

МУҲАММАД ВОСИЪ Р.Т.**Икки оламда подшоҳ бўлиш ҳақида
васият**

Биров ундан васият талаб қилди. Деди:

– Сенга бир васият қилайким, ҳам бу дунёда подшоҳ бўлгайсен ва ҳам охирада.

Ул киши айтди: – Буюринг.

Деди: – Бу дунёда зохид бўл ва ҳеч кишидан тама қилма. Ўшанда барча халқ сенга муҳтож бўлгай. Шундай бўлгач, сен бадавлат ва подшоҳ бўлгайсен. Дунёда бу мақомга эришган зот охирада ҳам подшоҳдир.

АБДУЛЛОҲ МУБОРАК Қ.Т.С.**Канизак ишқи можароси**

Тавбасининг ибтидоси бу эдики, бир канизак ишқига гирифтор бўлди. Қишнинг бир кечаси тонг отгунча маъшуканинг девори тагида турди. Устига қор ёғарди ва у бу ҳолидан беҳабар. Бомдод намозининг азони айтилганда ул хуфтон деб ўйлади. Кун ёришгач, ўз ҳолидан воқиф бўлди. Ўзига деди: «Эй Муборакнинг номуборак ўғли, уят сенга бу ҳолатинггаким, агар намозда имом узунроқ бир сурани кироат қилса, сиқилиб, телбаланарсен. Ўз ҳавойи нафсингда эса тонг отгунча бундоқ азоб тортишга шай турибсан. Бу қилмишининг азобли оқибатидан хабаринг йўқми?!»

Кўнгли бу дарддан бузилди ва дунёвий ишларнинг барчасидан тавба қилди ва сулуқка машғул бўлди. Иши шу даражага етдики, Маккадан Мадинагача у ўтирган маҳофа (туя-

лар устидаги ўриндик, кажава)ни асилзодалар елкаларига кўтариб элтардилар.

АБУҲОШИМ СЎФИЙ Қ.С.

Биринчи сўфий ва биринчи хонақоҳ

Аввал кишиким, сўфий дедилар, ул эрди. Асли Куфа шаҳридан бўлиб, Шомда шайхлик қиларди. Сўфийларнинг илк хонақоҳи Шомнинг Рамласида бино топган бўлиб, тарихи қуйидагича: Насронийларнинг бир улуғи овга бораётган эди. Йўлда икки дарвешни кўриб қолди. Дарвешлар бир-бирига етишиб, муҳаббат юзидан кўришдилар ва бир-бирига илтифот кўрсатиб, бир жойда ўтириб, ёнларида егуликдан нимаики бор эса, ўртага қўйиб, тановул қилдилар. Сўнг тавозе билан хайрлашиб, айрилишдилар.

Насроний амирига буларнинг муомалалари хуш келиб, бирини чакириб, сўради:

– Боя кўришганингиз сизга ким бўлади?

Деди:

– Ҳеч ким.

Сўради:

– Ким эди?

Дарвеш деди:

– Танимайман.

Яна сўради:

– Қаердандир?

Деди:

– Билмайман.

Насроний деди:

– Унда бу яқинлик орангизда қайдан пайдо бўлди?

Дарвеш деди:

– Бизнинг тариқатимиз одоби шудир.

Насроний яна сўради:

– Сизнинг жамоатингиз йиғиладиган жой борми?

Деди:

– Йўқ.

Деди:

– Мен бу ерда шундай бир манзил кураманки, унда сизлар йиғилишингизга имкон бўлар.

У Рамлада хонақоҳ ясади.

ЗУННУН МИСРИЙ Қ.Т.С.

Ҳақ билан мунис бўлган киши мусофир бўлмас

Зуннун кўп саёҳат қиларди. Дебдурки, бир кун йўлда борардим. Бир йигитни кўрдимки, унга жазба ғолиб эди. Дедим:

– Эй ғариб (мусофир), қайси юртдансан?

Йигит деди: – У (Ҳақ) билан мунис бўлган кишини ғариб дейиш мумкинми?!

Бу сўздан қичқириб, беҳуш йиқилдим. Ҳушимга келганимдан сўнг йигит сўради:

– Сизга нима бўлди?

Дедим:

– Дору дардга мувофиқ тушди.

Аввал ва охир илми

Зуннун улуғ бир шайхдан бир масала сўрагани Мағрибга борди. Шайх деди:

– Не юмуш билан келдинг? Агар аввал ва охир илмини билмоқ учун келган бўлсанг, бунинг имкони йўқ. Негаки, буни фақат Унинг

Ўзи билади. Агар Ўзини излаб келган бўлсанг, биринчи кадамдаёқ У ҳозир эди.

Хожа Абдуллох Ансорий дебдурким, У Ўз талабгорининг йўлдошидир.

Уч сафар ва уч илм

Зуннун (қ.с.) дедиким, уч сафар қилдим ва уч илм келтирдим. Аввалги сафарда бир илм келтирдим, хослар ҳам, авом ҳам қабул қилди. Иккинчи сафарда бир илм келтирдим, хос қабул қилди, авом қабул қилмади. Учинчи сафарда бир илм келтирдим, не хос қабул қилди, не авом. Қочок, қувғинди ва ёлғиз бўлиб қолдим.

Хожа Абдуллох Ансорий дебдурким, аввалги илм тавба эди. Уни хосу авом қабул қилди. Хослар қабул қилган ва авомга мақбул тушмаган иккинчи илм таваккул, муомалот ва муҳаббат илми эди. Учинчи илм — ҳақиқат илмидирким, элнинг илм ва ақли тоқатидан ташқари эди.

Тобут узра соя солган яшил қушлар

Халойик Зуннунни англамади ва унинг айтганларини инкор этдилар. Бу ҳол ҳижрий икки юз қирк бешинчи йил — Зуннун вафоти-гача давом этди. Жанозаси куни сон-саноксиз яшил қушлар тобутини соя қилиб борарди. Қушлар шу даражада кўп эдики, тобутга эргашган халқ ҳам уларнинг қанотлари соясида қолганди. Ўшандан сўнг халқ кўнглида Зуннуннинг қилмиши мақбул деб топилди.

ИМОМ АЪЗАМ Қ.Т.С.

Туш ҳайбати ва унинг таъбири

Нақлдурки, Имом Аъзам Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо (с.а.в.)нинг пок равзаси қошига бориб айтди:

— Ассалому алайка, ё саййид ал-мурсалийн. Равзадан жавоб келди:

— Ва алайка, ё имом ал-муслимийн.

Дерларки, юзини қиблайи ҳақиқийга буриб, халқдан юз ўғирди ва жунли либос кийиб, риёзатга машғул бўлишининг дастлабки пайтларида бир неча марта Расулуллох(с.а.в.)нинг муборак сўнгакларини лаҳадда йиғиб, баъзиларини алоҳида-алоҳида тўплаётганини туш кўрди. Бу тушнинг ҳайбатидан уйғониб, Ибн Сириннинг шогирдларидан биридан тушининг таъбирини сўради. У киши тушни яхшилиқка йўйиб, «Сен Расулуллох(с.а.в.)нинг илми ва суннати ҳимоясида юксак даражага етгайсан, ҳадис илмини тўлиқ ўзлаштириб, ҳақни ботилдан ажратувчи зот бўлгайсан», дея башорат қилди.

Яна бир марта Расулуллох(с.а.в.)ни тушида кўрди. Тушида ул Ҳазрат унга дедилар:

— Эй Абу Ҳанифа, сени менинг суннатларимни тиргузмак учун зохир қилибтурлар, узлат қасди қилма.

Яҳё Маъоз Расулуллох(с.а.в.)ни тушида кўриб, сўради:

— Ё Расулуллох, сени қайда тилайин?

Буюрдиким, Абу Ҳанифанинг илми яқинида.

МУҲАММАД АСЛАМ ТУСИЙ Қ.Т.С.**Шайх ва халифа мулоқоти**

Ҳазрати Имом Али Мусо Ризо (р.а) билан бир туяда Нишопурга кириб борди. Исҳоқ бин Роҳавайх туяни тортар эди. Замон халифаси Абдуллоҳ Тохир унинг хизматига борди. Муҳаммад Аслам Тусий халифани қабул қилмади ва кўриниш бермади. У ҳам эшик олдидан жилмади. Жума куни эди. Ўз-ўзича деди: Намозга чиққанида кўраман. Шайх намозга чиққач, Абдуллоҳнинг кўзи унга тушди ва бетоқат бўлиб, оёрига йиқилди ва юзини тупроққа қўйиб, деди:

– Илоҳи, бу банданг Сенинг ризолигинг йўлида менга илтифот қилмади. Мен ёмон бандаман, шу сабабдан мени душман тутди. Мен ҳам бу яхши бандангни Сенинг жихатингдан дўст тутдим. Мен ёмонни ул яхши ишга мурасар қил!

Ўша заҳоти ғайбдан бир нидо эшитдиким, Шайхнинг дўстлиги жихатидан мақсудингга етдинг!

Дунёдан олиб кетган матоҳ

Дунёдан ўтган куни тагига тўшайдиган эски намати остига солдилар ва хирқасини тобути устига ёпдилар. Икки қари аёл том устида эди. Бу ҳолни кўриб, дедилар:

– Муҳаммад Аслам кетди ва дунёда нима-ики нарсаси бор эди, олиб кетди.

АҲМАД ҲАРБ Қ.С.**Зикр аҳли**

Сартарош мўйловини тартибга келтириш чоғида ҳам Тангри отини зикр этиш билан машғул эди. Сартарош деди:

– Бир замон лабингни тебратма!

Аҳмад Ҳарб деди:

– Сен ўз ишингни давом эттиравер. Бизнинг зикрдан ҳеч фароғатимиз йўқдир. Лаби неча жойидан кесилди.

АБУ ЯЪҚУБ ҲОШИМИЙ Р.Т.**Ҳайит кунидаги воқеа**

Ул дебдур: Ҳеч ёдимдан чиқмайди, ҳайит куни Зуннун билан келардим. Халойик ийдгоҳдан хурсанд қайтиб эди. Зуннун деди:

– Бу халқ ўз зиммаларидаги омонат, яъни Рамазон тоатини адо қилганидан хурсанддир. Аммо ибодатлари қабул бўлган-бўлмаганини билмаслар. Кел, бир чеккага борайлик ва булар учун йиғлайлик!

ДОВУД БИН АҲМАД ДОРОНИЙ Р.Т.**Ҳуш овоз ва бемор кўнгил**

Аҳмад бин Абулхаворий Довуддан сўради:

– Чиройли овоздан таъсирланадиган кўнгил ҳақида нима дейсан?

Деди:

– Ул кўнгил заифлиги ва беморлигидандир. Бундай кўнгилни даволаш керак.

ИБРОҲИМ АДҲАМ Қ.Т.Р.

Дарвешликни ихтиёр этган подшоҳ

Подшоҳлардан экани машҳурдир. Йигитликда тавба тавфиқи топди.

Бир куни овга бораётганди. Гайбдан нидо келдики, эй Иброҳим, сени бу иш учун яратмадилар. Бу сўзлардан унга огоҳлик юзланди ва подшоҳликни тарк қилиб, тариқатни ихтиёр қилди ва Маккага борди. У ерда Суфён Саврий ва Фузайл Аёз ва Абу Юсуф Фасулий суҳбатига етишди. Шомда ҳалол лукма топиш учун даштда қоровуллик қиларди. Оқибатда юксак қаромат ва мақомат аҳлидан бўлди ва ҳижрий бир юз олтмиш бир ё иккинчи йили Шомда вафот қилди.

ИБРОҲИМ РАБОТИЙ Р.Т.

Пойафзал боғичи воқеаси

Бир марта пири билан сафарга чикди. Пири ундан сўради:

– Ёнингда бирор нарса борми?

Деди:

– Йўқ.

Яна бир неча кадам қўйгандан сўнг пири қайтиб сўради:

– Ёнингда бирор нарса борми?

Деди:

– Йўқ.

Бир оз юргандан сўнг пири ўтириб олди ва деди:

– Яхшилаб қара, ёнингда егуликми ёки сафарга асқотадиган бошқа бирор нарса борга

ўхшайди, негаки, оёғим оғирлик қилаяпти, юролмаяпман.

У кийимларини яхшилаб текшириб, бир неча пойафзал боғичи топди.

Пири айтди:

– Ҳозирча бунга эҳтиёжинг йўқми?

Деди:

– Йўқ.

Пир деди:

– Ташлаким, ортиқча юкдир.

У хушламайроқ боғичларни ташлади ва мунтазир эдиким, боғичлар узилса ва пирга ўз эътирозини баён этса. Боғичлар узилгач, уни ечиб ташламоқ учун энгашди. Кўрдиким, янги бир боғич ёнида турибди. Йўлда бу ҳол бир неча марта такрорланди. Пир айтди:

– Аллоҳга сидку садоқат кўрсатганларнинг аҳволи шундай бўлади.

ИБРОҲИМ САЙЁД БАҒДОДИЙ Р.Т.

Фақр аҳли билан ўтирибсан, лекин ўн дирҳам захира қилибсан

Бир кун Сарий Сақатий қошига келди. Бўйра парчасидан ўзига изор (лозим, иштон) қилиб олганди. Сарий Сақатий муридларининг бирига бозорга бориб, ўн дирҳамга бир жубба (кенг, узун ва енгли тўн) олиб келишни буюрди. Сўнг айтди:

– Эй Абу Исҳоқ, келгилки, менда ўн дирҳам бор. Бу жубба сен учун арзон тушди.

Иброҳим деди:

– Фақр аҳли билан ўтирибсан, лекин ўн дирҳам захира қилибсан...

Жуббани киймади.

ИБРОҲИМ АЖУРИЙ САҒИР Р.Т.**Шайх ва яҳудий**

Бир яҳудий унинг қошига келиб дедиким, агар менга бир нима кўрсатсангким, ундаги ислом дини шарафин ўз миллатимга билдирсам, мусулмон бўлайин.

Иброҳим сўради:

– Чин сўзлаяпсанми?

Яҳудий айтди:

– Чин айтадурмен.

Деди:

– Тўнингни менга бер!

Унинг тўнини ўз тўнига чирмаб, тагида олов гуриллаб ёнаётган катта қозонга ташлади. Унинг кўзи олдида дошқозон ичига кириб, тўнларни олиб чиқди. Ўзининг тўнига олов зарар етказмаганди. Яҳудийнинг тўни эса, унинг ичида куйганди. Яҳудий бу ишни кўргач, мусулмон бўлди.

ФАТҲ БИН АЛИ МАВСИЛИЙ Қ.Р.**Фатҳ бин Али қурбонлиги**

Қурбон байрамида кўрдиким, халойиқ қурбонлиқ қиладур. Деди:

– Илоҳий, билурсенки, Сенинг учун қурбон қиладиган бирор нарсам йўқдир. Жонимни сенга қурбон қилайин, – деб, бармоғини бўғзига тортди ва йиқилди. Бошига келсалар, жон берганди ва бўғзида яшил хат кўринарди.

Тажрид ва таваккул

Бир куни Бишр Ҳофий уйига борди ва деди:

– Егулик бўлса, келтур!

Егулик келтирдилар. Бишр хоҳлаганича тановул қилди. Фатҳ қолганини дастурхонга чирмаб кўтарди.

Биров деди:

– Фатҳни таваккул аҳлининг пешвоси де-йишади, бу эса дастурхон кўтариб юрибди.

Бишр к.с. деди:

– Ул сизга ўргатадиким, таваккул дуруст бўлгандан сўнг бу амалнинг ҳеч зиёни йўқдир.

Шайх ул-ислом Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, тажрид дуруст бўлса, Сулаймон мулки маълум эмас ва агар тажрид дуруст бўлмаган бўлса, қўл учун енг ҳам ортиқчалик қиладир.

ДОВУД БАЛХИЙ Қ.Т.С.**Исми Аъзам нақш топган кўнгил**

Иброҳим Адхам к.с. дебдурки, Куфа билан Макка орасида биров билан йўлдош бўлдим. Шом намозини ўқигандан сўнг ўнг қўли томонидан бир кўза сув ва бир коса ош зохир бўлди. Ўзи ҳам ичди, менга ҳам берди. Бу сўзни каромат соҳиби бўлмиш шайхларнинг бирига айтдим. Шайх деди:

– Эй фарзанд, ул зот менинг қардошим Довуддир.

Унинг васфида шундай сўзлар айтдиким, мажлис аҳли йиғладилар. Сўнгра мендан сўради:

– Сенга нимани ўргатди?

Дедим:

– Исми Аъзамни.

Деди:

– Зикр қил.

Дедим:

– Исми Аъзам менинг кўнглимда андин азимрокдирки, тилга келтура олгаймен.

ҚОСИМ ҲАРБИЙ Қ.С.

Қаноат ва эҳтиёжсизлик

Бир куни Қосим Ҳарбий бемор бўлди. Бишр Ҳофий қ.с. уни кўргани борди. Қосимнинг боши тагида бир дона гишт бор эди, остига бир парча бўйра тўшалганди. Чикқандан сўнг кўшнилари Бишрга айтдилар:

– Ўттиз йилдан бери кўшнимиздир, харгиз бизга изхори эҳтиёж қилмас.

АЛИ БИН АБДУЛҲАМИД ФАЗОИРИЙ Р.Т.

Бир дуо ва қирқ ҳаж

Ул дебдурким, Сарий Сақатий қ.с. эшигини коқдим. Эшитдимким, дер эди:

– Аллоҳим, кимки мени Сендан чалғитса, уни мендан чалғитиб, Ўзингга машғул қилиб қўй!

Унинг бу дуоси баракатидан Ҳақ субҳонаху ва таоло менга қирқ марта ҳаж амалини яёв бажаришни насиб айлади.

БОЯЗИД БИСТОМИЙ Қ.Т.А.

Боязид намози

Боязид намоз ўқиётган пайтда Тангри таоло кўркувидан ва шарият таъзимидан кўксининг ковурағаларидан қаъқаъа (Аллоҳ, Аллоҳ деган сўз) чиқар эди.

Оламдан ўтгандан сўнг Боязидни туш кўрдилар. Холини сўрадилар. Деди:

– Мендан сўрадиларким, эй қария, нима келтирибсан? Дедим: «Дарвеш подшоҳ эшигига келса, нима келтирдинг, деб сўрамайдилар. Сўрайдиларким, нима керак?»

АБУ ҲАФС ҲАДДОД Қ.С.

Муридлар садоқати ва одоби

Ҳажга борурда Бағдодга етишди. Жунайд қ.с. истикболига чиқди. Абу Ҳафс қ.с. қариб қолган эди. Муридлари боши устида соя солмоқ учун оёқ учида тургандилар. Жунайд ҳамроҳларига деди:

– Подшоҳлар одобини билурмисиз? Агар билмасангиз, кўринг, ўрганинг! Тангри дўстларига зоҳир юзидан адаб асрамак, ботин юзидан Тангрига адаб асрамоқдир!

АБУ МУЗОҲИМ ШЕРОЗИЙ Қ.Р.

Ҳожатхонани тозалаган икки шайх

Абу Ҳафс Ҳаддодга бир неча дирҳам етиб эрди. Муридлар дедилар:

– Бу дирҳамларни бировга берайлик, хожатхонани тозалаб қўйсин.

Шайх деди:

– Бу ишни ўзимиз қилганмиз, нега энди биров келиб тозалаши керак экан? Ўзимиз тозалаймиз. Дирҳамларни эса, дарвешларнинг ишига сарф қилмоқ керак.

Ишга машғул эдиким, биров етиб, Шайхга деди:

– Ўзингизни ювиб, хирқани кийиб олинг. Шайх Абу Музоҳим Форсдан келибди.

Абу Ҳафс Ҳаддод деди:

– Агар бу ўша мен билган Абу Музоҳим бўлса, мени шу ҳолатимда ҳам кўра олгай.

Шайх Абу Музоҳим етиб келди. Бу ҳолни кўргач, салом берди ва кийимини ечиб, у ҳам хожатхона хандакига тушиб, тозалашга машғул бўлди.

АБУЛҲУСАЙН НУРИЙ Қ.Т.С.

Тасбех ва огоҳлик

Нурий доим тасбех айлантирарди. Ундан сўрадилар:

– Бу тасбех билан Аллоҳ таоло ёдингда бўлмоғини истайсанми?

Деди:

– Бу тасбех билан Ҳакдан ғофил бўлмасликни тилайман.

САЙЙИД УТ-ТОИФА ЖУНАЙД БАҒДОДИЙ Қ.С.

Адаб муаллими

Бағдод халифаси Руваймга айтди:

– Эй беадаб!

Рувайм деди:

– Мен ярим кун Жунайд билан суҳбат тутганман, нечук мени беадаб дегайлар?!

Яъни, ҳар кишиким ярим кун Жунайд билан суҳбат тутган бўлса, ундан одоб тарки келмагай.

Мўминнинг фаросати

Жунайд дебдурки, Сарий Сакатий менга доим мажлис тутмоқ ва одамларга ваъз айтишни тарғиб қиларди. Мен бу ишга ўзимни

ҳақким йўқ деб ҳисоблардим. Бир жума кечаси Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.)ни тушда кўрдим. Ул Ҳазрат амр қилдиларки: «Инсонлар билан сўзлаш!»

Эрта тонг Сарий ҳузурига бордим ва эшигини қокдим. Сарий чикиб айтди:

– Мен айтган сўзга ишонмадинг, охир сенга амр қилдилар.

Ўша кундан бошлаб мажлис курдим ва ваъзни бошладим. Атрофга хабар тарқалдики, Жунайд сўз айтадур. Бир куни мажлиснинг бир чеккасида ўтирган бир йигит менга деди:

– Эй Шайх, Расулуллоҳ(с.а.в.)нинг «Мўминнинг фаросатидан эҳтиёт бўлинг, чунки у Аллоҳ нури билан назар қилади» ҳадисининг маъноси нима?

Бир лаҳза бошимни қуйи солдим ва бош кўтардим. Дедим:

– Эй йигит, имон келтирки, ислоннинг вақти келибди.

Йигит насроний экан. Ўша захоти ислонни қабул қилди.

КАҲМАС ҲУСАЙН ҲАМАДОНИЙ Қ.Р.

Жунайд зиёрати

Ул дебдурки, Ҳамадонда бир кеча ўз уйимда эдим. Биров эшик қокди. Хаёлимга Жунайд бўлса керак, деган фикр келди. Эшикни очсам, Жунайд экан. Салом бердим. Алик олиб, дедиким, сенинг зиёратингга қасд қилгандим. Хотиринг тўғрилиги маълум бўлди. Бу сўзларни айтиб, қайтиб кетди. Эртасига Ҳамадонда тиладик, топилмади. Бағдоддан келган мусофирлардан сўралдиким,

фалон вақт Жунайд Бағдоддамасмиди? Ҳеч ким нишон бермади. Ўша кеча бориб келгани маълум бўлди.

ШОҲ ШУЖОЪ КИРМОНИЙ Қ.Т.С.

Иккита нон ва эллик ҳаж савоби

Бир куни Шох Шужоъ бир мажлисда ўтирган эди, бир дарвеш келиб, иккита нон тилади. Ҳеч ким бермас эди. Шох Шужоъ деди:

— Қилган эллик ҳажи савоби бадалига бу дарвешга иккита нон берадиган бирор киши борми?!

Бир фақиҳ ҳозир эди, деди:

— Эй шайх, шариат ишини енгил ҳисобла-
япсан.

Шох Шужоъ деди:

— Шу пайтгача харгиз ўзимдан ҳисоб олма-
дим, қилган амалимни қандай ҳисобга олай?!

ЗИЁД БИН КАБИР ҲАМАДОНИЙ Қ.Р.

Қурғоқчилик ва истиско дуоси иҷобати

Каҳмас Ҳамадоний дебдурки, бир йили қурғоқчилик бўлди. Жомеъ масжидига бор-
дим. Зиёд бин Кабир меҳробда ўтириб,
истиско дуосини ўқиётганини кўрдим. Ўша
заҳоти шундай ёмғир қуйдики, уйимгача ке-
лолмадим.

АБУ УСМОН МАҒРИБИЙ Қ.Т.С.

Ит садоқати

Ул дебдурки, менинг бу йўлга киришим-
нинг ибтидоси шундай: бир итим бор эди, у
билан Жазойирда ов қилардим. Сут ичишга
мўлжалланган ёғоч бир коса ҳам олиб юрар-
дим. Бир куни одат бўйича косага сут со-
либ ичмоқчи бўлдим. Ит кўп ҳуриб, жонини
қойитди. Косани ерга қўйдим. Яна бирпасдан
сўнг сут ичиш учун косани қўлимга олдим.
Ит яна ҳуриб, менга ташланди. Яна ичмай
ерга қўйдим. Учинчи марта ҳам яна кўпроқ
ҳуриб, кўп ғингшиди. Ноилож яна косани ерга
қўйдим. Ит бошини идишга тикиб, сут ичди.
Ўша заҳоти шишиб, йиқилиб ўлди. Чамаси,
бирорта илон сутдан ичиб, заҳрини идишга
тўққанини кўрган. Итнинг менга бўлган ва-
фосини ва мен учун жонини фидо қилганини
кўриб, қилиб юрган ишларимдан тавба қилиб,
тариқатни ихтиёр қилдим.

АБУ ТОЛИБ ИХМИМИЙ Р.Т.

Аллоҳдан кўрққан киши ўзга ҳеч нимадан кўрқмайди

Абу Усмон Мағрибий дебдурким, бир са-
фарда Абу Толиб билан ҳамроҳ эдим. Йўлда
вахший даррандалардан хатар сездим. Унга
айтдим:

— Шу манзилдан тўхтамай ўтайлик.

У тўхталиб, кўнди. Кечаси мен кўрққа-
нимдан киприк қоқмадим, у эса мазза қилиб
ухлади. Тонг чоғи мендан ухламаганим саба-
бини сўради. Дедим:

- Даррандалар хавфидан ухлаёлмадим.
- Абу Толиб айтди:
- Кимки Тангридан қўркса, ўзга ҳеч нимадан қўркмас.

АБУ АБДУЛЛОҲ МАҒРИБИЙ Қ.Т.Р.

Дунё ва инсоф

Ул дебдурки, дунёдан инсофлироғини кўрмадим. Агар унга хизмат қилсанг, у ҳам сенга хизмат қилади ва агар таркин тутиб, садоқат билан Тангри қуллигига машғул бўлсанг, унинг ёмонлигидан омон қоласан. Яъни, дунё ҳам сени тарк этар.

АБУ СОБИТ РОЗИЙ Қ.С.

Хунасага таълим бериш — уят

Уламо, қорилар ва факихларнинг машҳурларидан эмиш. У зот дебдурким, бир куни бир гўдакка Қуръондан таълим бераётган эдим. Юсуф бин Ҳусайн (қуддиса сирруху) буни кўриб қолиб, менга айтди:

– Бир хунасага таълим беришга уялмайсанми?

Кўнглимда кечдиким, субҳоналлоҳ, бу бир бегуноҳ гўдак бўлса, шундай улуғ зотнинг оғзидан бундай сўзлар чиқмокда. Бир неча йил ўтиб, бу болани хунасаларга қўшилиб юрганига ўзим гувоҳ бўлдим. Ўша захоти Юсуф бин Ҳусайн олдиға бориб, мурид тушдим.

МАЙМУН МАҒРИБИЙ Қ.С.

Самоё пайтидаги ҳол

Унинг ранги қора эмиш, самоёга кирган пайтларида ранги оқарар эмиш. Унга дедилар:

– Самоё чоғи кўринишинг бошқача бўлар.

Деди:

– Менга зоҳир бўлган нарса сизларда ҳам зоҳир бўлса эди, сизнинг рангингиз ҳам ўзгарар эди.

Нақл қилишларича, бир халтаси бор эди. Нима истаб, қўлини тикса, шуни олиб чикарди.

АТО БИННИ СУЛАЙМОН Р.Т.

Нафс истагида қадам қўйманг!

Бир куни бемор эди. Куёш тифида ётганди. Дедилар:

– Нега сояға бориб ётмайсан?

Деди:

– Сояға борардим, аммо кўрқаманки, дегайлар, нафс истагида қадам қўйдинг!

АЛИ БИН САҲЛ АЗҲАР ИСФАҲОНИЙ Р.Т.

Беминнат ёрдам

Умар бин Усмон Маккий Макка шаҳрида бировдан ўттиз минг дирҳам қарздор бўлиб қолди. Исфаҳонга Али Саҳл қошига бу қарздан кутулиш учун мадад истаб борди. Али Саҳлга бу олдиндан маълум бўлиб қолганди. Маккага ўттиз минг дирҳам юбориб, Умарни зиёфат

қилиб, курук кайтарди. Маккага боргунча кўнглидан қарз ташвиши аримади. Маккага етгач, қарздан қутулганини билди ва кўнгли таскин топди.

МУҲАММАД БИН ЮСУФ БАННО Қ.С.

Устачилик ва сўфийлик

Дебдурларки, кундузлари устачилик касби билан машғул эди. Нимаики топса, ўзига озгинасини қолдириб, қолган қисмини фақирларга садақа қиларди. Иши кўплигига қарамасдан, ҳар куни Қуръонни бир марта хатм қиларди. Хуфтон намозидан сўнг ётоғига кириб, зикр этарди. Кўп айтур эдиким:

– Худоё, менга ўз ошнолигинг ва маърифатингни насиб қил! Ё бу тоққа амр қилки, юқори чиқиб, менинг бошимга емирилсин, сенинг ошнолигинг ва маърифатингдан айро менга тириклик керакмас!

МУҲАММАД БИН ФОЗА Р.Т.

Саховатнинг ажри

Ибодатда буюк мужтаҳид ва хайру эҳсон қилишда саҳий эди. Ҳар куни Қуръонни уч марта хатм қилишни одат қилганди. Унга отасидан кўп мерос қолди. Кўп йиллар Шайх Муҳаммад бин Юсуф ва унинг оиласи рўзғорини таъминлаб турарди. Муҳаммад бин Юсуф бундан беҳабар эди. Бир дўстига буюрган эдиким, ҳар не харжи маошидир, унга еткургай. Аммо ўзи булар қаердан келганидан хабарсиз қолсин. Бир куни Муҳаммад бин Юсуф дўстидан сўради:

– Биз учун бунчалик эҳсон қилаётган киши ким?

Дўсти деди:

– Муҳаммад бин Фоза.

Ул дуо қилдиким, Аллоҳ унга мен томонидан энг юксак муқофот берсин!

Зикр оташи

Азизе дебдурким, киш ўртасида Муҳаммад Фоза қошига бордим. Кўйлақчан ўтирганди. Дедим:

– Эй Абу Жаъфар, совқотмайсанми?

Деди:

– Қўлингни бер, дегилки, Ла илаҳа иллаллоҳ! Қўлимни кўйлаги ичига элтиб, ўзи ҳам

деди:

– Иллаллоҳ, Иллаллоҳ!

Иссиқдан терга ботган эди.

САҲЛ БИН АЛИ МАРВАЗИЙ Р.Т.

Том устидаги жаннат ҳурлари

Бир куни Абдуллоҳ Муборак қ.с.нинг саройига борди. Абдуллоҳга деди:

– Бу қўшиқчи қанизакларни нега ясантириб, томнинг устига чиқарибсан? Пастга туширмайсанми?

Абдуллоҳ деди:

– Андоқ қилай.

Саҳл уйдан чиққач, Шайх Абдуллоҳ Муборак деди:

– Орқасидан етиб борингларким, ҳали замон вафот қилгусидир. Менинг томимда қанизак йўқ. Аммо у ёлғон сўзламас. Булар ҳурлардирким, жаннатдан унинг истикболига юборибдирлар.

Шайхнинг муридлари етиб боришса, ул оламдан ўтиб эди.

АЛИ БИН МУВАФФАҚ БАҒДОДИЙ Қ.С.

Етмиш тўрт ҳаж

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, у етмиш тўрт марта ҳаж амалини бажо келтирибди. Бир марта ҳаж қилиб, ўз-ўзи билан надомат юзидан айтардиким, келурман ва борурман. Не кўнгил муяссару не вақт. Мен ўзи не ишда эканмен?

Ул кеча Ҳақ субҳонаху ва таолони тушида кўрди. Ҳақ айтурки:

– Эй Муваффақ ўғли, сен истамаган кишини уйингга чакирарсанми?! Мен ҳам сени тиламас бўлсам эди, уйимга қўймас эдим.

Ул дебдурки, Худоё, агар дўзах кўркинчидан топинсам, мени дўзахга тушир. Агар жаннат умидида ибодат қилсам, жаннатга туширма. Агар Сенинг меҳринг жихатидан бандалик қилсам, бир дийдор кўрсат. Ўзга не қилсанг, қил!

АБУ АҲМАД ҚАЛОНИСИЙ Қ.Т.С.

Йўлда вафот этган авлиё

Хижрий икки юз тўқсонда ҳаж қилиб, қайтаётган вақтда Бағдодда вафот қилди. Бемор бўлгач, ўлими яқинлашган пайтда деди:

– Худоё, Сенинг олдингда агар менинг қадрим бўлса, ўлимим икки манзил орасида бўлсин.

Ўша замон бир зарурат воқеа бўлиб, уни бир қажавага ортиб, йўлга чикдилар. Йўлда дунёдан ўтди.

АБУЛҒАРИБ ИСФАҲОНИЙ Қ.С.

Амалга ошмаган васият

Шерозда каттиқ касал бўлиб, жондан умиди узилди. Муридларига айтди:

– Сизларга бир хожатим бор. Раво қилгаймисиз?

Дедилар:

– Буюринг.

Деди:

– Мен ўлсам, мени жухудлар қабристонида кўминглар.

Муридлар хайрон бўлдиларким, бу не сўздир? Деди:

– Тангридан тилаб эдимки, агар сенинг қошингда қурбим бўлса, мени Тарсусда жонимни олгин. Айни ҳолда Шерозда жон бермоқдаман. Билдимки, Унинг олдида ҳеч қадрим йўқ эмиш.

Бу сўзни айтгач, аҳволи яхшилана бошлади. Оз кунда бутунлай соғайиб, Тарсусга борди ва ўша ерда дунёдан ўтди.

АБУ АБДУЛЛОҲ ЖАЛЛО Қ.С.

Булутлар узра учиб бораётган авлиё

Бир куни Абулхайр Тайнотий Абу Абдуллоҳ Жаллони булутлар узра учиб бораётганини кўрди. Деди:

– Танидим.

Жалло айтди:

– Танимадинг.

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурким, Абулхайр Жаллонинг ўзини таниганини айтган, Абу Абдуллоҳ эса мақом ва шарафни танимоқни назарда тутган.

АБУ АБДУЛЛОҲ ХОҚОН СЎФИЙ Қ.С.

Дунёга бандаликнинг қиймати – бир
дирҳам

Ибн Қассоб Розий дебдурким, отамнинг Бағдод бозорида бир дўкони бор эди, мен дўкон остонасида ўтиргандим. Биров ўтди. Мен уни Бағдод тиланчиларидан деб гумон қилдим. Ҳали баловат ёшида эмасдим. Негадир кўнглим бу кишига мойил бўлди. Ўрнимдан туриб салом бердим. Бир дирҳамим бор эди, қўлига тутқаздим. Олди ва менга илтифот қилмай ўтди. Унга эргашиб боравердим. Дарвеш Шунизия масжидига кирди. Масжидда яна учта фақир бор эди. Пулни уларга берди ва ўзи намозга турди. Фақирлардан бири бозорга борди ва егулик келтирди. Учовлон едилар. Дарвеш эса намозини давом эттирди. Таом тугагач, дарвеш ҳам намоздан фориг бўлди ва хамрохларига деди:

– Сиз билан бирга овқатланишга нима монелик қилганини биласизларми?

Дедилар:

– Йўқ, устод.

Деди:

– Ёши кичик бир йигит менга бу дирҳамни берди ва мен хозирги намозимда Ҳақ субҳонаху ва таолодан тиладимки, уни дунё бандалигидан озод қилсин. Ҳақ уни озод қилди.

Ибн Қассоб дебдурки, мен бехос унинг олдида ўтириб дедимки, эй устод, рост айтурсан.

Ул зот Шайх Абу Абдуллох Хоқон Сўфий эди.

АБУ АБДУЛЛОҲ БУСРИЙ Р.Т.

Қулни озод қилган дарвеш

Бир куни муридлари билан ўтирган эди. Ёнидан бир отлик ўтди, орқасидан эғнига ёғшия (эгарнинг устидан ёпиладиган ёпки) ташланган бир кул югурарди. Шайхнинг ёнидан ўтаётганда кул деди:

– Аллоҳим, мени озод эт ва бунинг дастидан халос қил!

Абу Убайд ҳам дуо қилди:

– Аллоҳим, уни дўзах оловидан ва кулликдан қутқар!

Ўша захоти суворий отдан йиқилди. Суворий кулга боқиб деди:

– Сени озод қилдим.

Кул айтди:

– Мени сен озод қилмадинг, балки бу жамоат озод қилди.

Умри охиригача Абу Убайддан айрилмади.

АБУ АБДУЛЛОҲ СИЖЗИЙ Қ.С.

Садақа – кимга яхши-ю, кимга ёмон?!

Бир киши ундан сўрадиким, агар сенга бир танга олтин берсам, нечук бўлғай? Дедиким, агар берсанг, сенга яхши бўлғай ва агар бермасанг, менга яхши бўлғай.

ЖАЪФАР БИН МУБАРҚАЪ Қ.С.

Астойдил «АЛЛОҲ» дейдиган киши

Абу Абдуллох нақл қилди: Жаъфардан эшитдим, айтди, ўттиз йилдан бери астойдил «АЛЛОҲ» дейдиган киши излайман, тополмайман.

АЛИ БИН БУНДОР БИН ХУСАЙН СЎФИЙ САЙРАФИЙ Қ.С.

Жунайд суҳбатига етишган шайх

Бир марта Шайх Абу Абдуллох Хафиф билан бир тор кўприк устида юзма-юз келдилар. Шайх деди:

– Эй Али, сиз олдин ўтинг.

Ул сўради: – Сабаб недир?

Шайх деди: – Сиз Жунайд Бағдодий билан кўришгансиз, мен эса кўришмаганман.

МУҲАММАД БИН ФАЗЛ БАЛХИЙ Қ.С.

Бадбахтликнинг уч аломати

Абу Усмон Хирий Муҳаммад бин Фазл Балхийга мактуб ёздиким, бадбахтлик аломати нимадур? Жавоб битибдурки, уч нарсадир: бири улки, кишига илм бергайлар ва илмига амал қилиш тавфиқи бермагайлар; иккинчиси – эзгу амаллар қилиш имконини бергайлар, аммо нияти холис бўлмагай; учинчиси – ҳақиқат аҳли суҳбатини топгай, аммо уларнинг иззатини жойига қўймас.

АЛИ БИН БАККОР Қ.Т.С.

Даррандаларга мушфик авлиё

Дўстларининг бири билан даштга ўтин учун чиқибди. Ўтин тераётиб бир-биридан йироклашиб кетибди. Кеч тушибди. Шунча кутишса ҳам кўринмабди. Оқибат уни излаб яна даштга чиқишибди. Кўрсалар, бир дарранда тиззасига бошини қўйиб ухлапти, у эса чивинларни ҳайдаш билан машғул. Дедилар:

– Качонгача ўтирасан?

Деди:

– Ухлаётган бу жонивор уйғонгунча.

АБУ АБДУЛЛОХ СОЛИМИЙ Қ.С.

Валийларнинг аломатлари

Саҳл бинни Абдуллохнинг шогирдидир. Ўттиз йил (баъзи манбаларда олтиш йил) у билан бирга бўлиб, тарикатни ундан касб қилган. Ундан сўрадиларки, валийларни халқ орасида қайси аломатлари билан танийдилар? Дедиким, ширинсўзлик; яхши ахлоқ; очик чехра; саховатмандлик; ризо мақомида собитлик; кечиримлилиқ – кимки узр сўраса, узрини қабул этмоқлик; барча элга – хоҳ аҳли солих бўлса, хоҳ ёвуз – шафқатли бўлмоқлик. Аллох дўстларининг асосий хислатларидир.

АБУ АБДУЛЛОХ ЖАВПОРАИ СЎФИЙ Қ.С.

Сипоҳийнинг эҳсони

Амир Кофур деган бир киши бир микдор маблағни Шайх Абу Абдуллох Жавпорага юборди. Кофур сипоҳий эди. Молининг ҳалоллигига шубҳа бор, деб шайх Кофурнинг пулини олмади ва қайтарди. Кофур буни эшитиб, айтди:

– Ердаги, осмондаги, буларнинг орасидаги ва ер остидаги нарсалар Аллохники-ку, Кофурники қаерда бўлсин?!

Хожа Абдуллох Ансорий дебдурки, Кофурнинг бу сўзи эҳсонидан яхшироқ эди. Аммо у ҳам бу пир баракотидан эди.

АБУЛҚОСИМ ҲАКИМ САМАРҚАНДИЙ Р.Т.

Сув устидаги намоз ва кўнгил зикри

Бир кун иш ўтирган эди ва халқ орасида қозилик қилур эди. Улуғ зотлардан бири унинг зиёратига келди. Шайхни иш билан машғуллигини кўриб, жойнамозини ҳовуз суви устига солиб, намозга машғул бўлди. Намозни тугатганидан сўнг Шайх Абулқосим унга айтди:

— Эй қариндош, буни ёш болалар ҳам қила олар. Ҳақиқий мард улким, бунча ташвиш орасида кўнглини Тангри таоло зикри билан асрай олгай.

АБУ ЗАРР ТИРМИЗИЙ Р.Т.

Ҳожатини фақат Аллоҳдан сўраган ориф

Орифларнинг бири дебдурким, биз бир-биримиз билан суҳбат тутиб юрадиган бир жамоада эдик. Ҳар қайсимизга бир нима керак бўлиб қолса, Абу Зарр туриб намоз ўқирди. Тангри ул нимани ўша заҳоти етказарди.

МУҲАММАД ИБН ҲАСАН ЖАВҲАРИЙ Қ.С.

Қайси дуо мустажоб бўлади?

Зуннун Мисрийнинг шогирдидир. Шайх Абубакр Воситийнинг айтишича, Муҳаммад Ҳасан Жавҳарий дебдиким, биров Зуннундан дуо талаб қилди. Зуннун айтди:

— Эй йигит, агар Ҳақ таолонинг азалий тақдирида сенга бир иш муқаррар бўлган

бўлса, қилмаган дуолар ҳам сен учун мустажоб бўлгай. Агар бунинг акси бўлса, сувга чўқаётган одамга қичкиришдан не фойда? Ҳосили фақат шуки, чўкиб кетар ва бўғзига сув кўпроқ боргай.

АБУБАКР КИСОИЙ Қ.Т.С.

Минг саволга жавоб

Жунайда тариқат бобида мингта савол ёзиб юборган ва Жунайд барчасига жавоб ёзган. Кисоий вафоти хабари Жунайдага етганда дедиким, кошкийди, мен ёзган жавобларимни йўқотган бўлса! Ҳақиқатда Кисоий вафотидан олдин жавоб ёзилган қоғозларни сувда ювиб ташлагани аниқланди. Жунайд буни эшитиб хурсанд бўлди.

Шайх ул-ислом Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, Жунайд бу жавоблар авомга ёки ҳукмдор қўлига тушишидан қўрқмасди. Унинг кўркуви сўфийлардан эди. Кўрқардики, улар бу жавоблардан гўзал сўзлар айтиш ва сохта сўфийлик мақоми иддаосининг дўконини ясайдилар...

Шайх Абубакр Асқалоний дебдурки, Абубакр Кисоий ухласа, кўксидан Қуръон тиловати овози келиб турарди.

АҲМАД БИН ВАҲАБ Қ.С.

Фақр ва қорин ғами

Куният Абу Жаъфардир. Басрадан дур. Шунизия масжидида бир муддат таваккул билан ўтирди. Ул дебдурки, кимки қорин ғамида ўз ўрнидан турса, дарвешлик оти ўша заҳоти ундан кўтарилгай.

АБУ ЯЪҚУБ МАЗКУРИЙ Қ.С.**Таваккул надир?**

Абу Яъқубдан сўрадилар:

– Таваккул недир?

Деди:

– Ихтиёрни тарк этмоқ.

Саҳл бин Абдуллоҳдан сўрадилар, деди:

– Тадбир тарки.

Бушр Ҳофийдан сўрадилар, деди:

– Ризо.

Абу Ҳафс Ҳаддоддан сўрадилар, деди:

– Мусаббиб (сабабчи, Аллоҳ)ни кўрмак.

Фатх Мавсилийдан сўрадилар, деди:

– Сабабдан малол бўлиш.

Шақиқ Балхийдан сўрадилар, деди:

– Ажзда фарқи дийдор.

Шиблийдан сўрадилар, деди:

– Кўнгил дийдорида барча элни унутмоқ.

ОЛИМ БИН САЪД Р.Р.**Риёзат ва жаннат**

Бағдоддан эди. Такво ва мужоҳадада комил эди. Вафотидан сўнг бир киши уни тушида кўриб, сўради:

– Тангри сенга не қилди?

Деди:

– Менга раҳмат қилди ва жаннатни насиб этди.

Сўради:

– Ўша ибодатдаги риёзатларинг учунми?

Деди:

– Агар риёзатларимга умид боғлаганимда ўшанда қолиб кетардим.

ФАЙЛОН МУВАСВИС Р.Т.Р.**Ғофиллик хатаридан қутулмоқ йўли**

Уни Файлони Мажнун ҳам дерлар. Харобаларда бўларди, элга ҳеч қўшилмасди. Бировдан нарс олмасди. Ва эл кўрмас эдики, ул не ер.

Муҳаммад бин Самин дедики, Файлонни Куфанинг харобаларида кўрдим. Сўрадим:

– Банда ғофиллик хатаридан қачон қутулади?

Деди:

– Қачонки, унга буюрилган иш билан машғул бўлса, нимаданки қайтарган бўлса, ғафлатда юрса ва ўз нафси ҳисобида ақл билан иш тутса.

АБУ СОЛИҲ МУЗАЙЙИН Қ.Т.С.**Хилват соҳиби**

Хилват соҳиби эди. Саҳл бин Абдуллоҳ Тустарий дебдурки, менга Абу Солиҳ билан суҳбат тутмоқ орзу эди. Бир марта Маккада уни кўриб қолдим ва ўз ниятимни билдирдим.

Деди:

– Эй Саҳл, эртага Абу Солиҳ ўлиб қолса, ким билан суҳбат тутгайсан?

Дедим:

– Билмадим.

Деди:

– Бугундан мени ўлган деб ҳисобла. Ўша захоти кўзимдан ғойиб бўлди.

АБУЛАББОС АХМАД БИН ЯХЁ ШЕРОЗИЙ Қ.С.

Қўлдаги икки чўғ

Шайх Абу Абдуллох дедиким, бир кеча Шайх Аҳмад Яхё билан бирга самоъ мажлисида эдик. Қиш эди, катта бир гулхан атрофида тўплангандик. Бу мажлисда ёш бир йигитча ҳам бор эдики, уйқу вақти уйига бормоғи керак эди. Шайх Аҳмад Яхёнинг вақти самоъдан хуш бўлган эди. Баъзи суҳбатдошлар дедилар:

– Бу йигитчани ким уйига элтиб қўяди?

Ҳеч ким жавоб бермади. Шайх Аҳмад гулхандан иккита катта чўғни ўз кафтига қўйиб, энги билан ёпди ва йигитчага айтди:

– Юринг!

Ва қўлига ул ёруғликни тутиб, уни уйига еткурди. Биз ҳам чўғнинг ёруғлигини унинг тўни устидан кўриб турардик. Ул киши уйга кирганидан сўнг шайх чўғни ташлади. Чўғ ўчиб, кўмир бўлиб қолганди. Сўнг масжидга кириб, бомдод намозигача ибодатга машғул бўлди.

АБУЛАББОС НИҲОВАНДИЙ Қ.С.

Шайхлик мақомига етишган насроний

Бир тарсо (насроний) эшитдиким, мусулмонлар орасида фаросат аҳли бўлур. Дарвешлар либоси билан Шайх Абулаббос Қассоб (қ.с) хонақоҳига борди. Шайх уни кўргач, деди:

– Ошнолар орасида бегоналарнинг нима иши бор экан?

Ул тарсо хижолат билан чиқиб, Шайх Абулаббос Наҳовандий хонақоҳига борди.

Наҳовандий унинг хурматини жойига қўйиб кутиб олди. Уч ой Шайх хонақоҳида дарвешлар билан намоз қилиб, суҳбат тутар эди. Уч ойдан сўнг кетишга рухсат сўради. Шайх деди:

– Уч ойлик нон-туз ва суҳбат ҳаққидан сўнг бегона келмак ва бегона кетмак нечук бўлмай?

Тарсо ожиз бўлиб, мусулмон бўлди ва Шайх қадамидан кетмади. Охири шу даражага етишдики, Шайх вафотидан сўнг хонақоҳ аҳли (муридлар) уни Шайх ўрнига пирликка қабул қилдилар.

АХИЙ ФАРАЖ ЗАНЖОНИЙ Қ.С.

Дарвешларга ўзини фидо қилган мушук

Дерларки, шайхнинг бир мушуги бор эмиш. Бир куни хонақоҳ қозонида ширгуруч пишириш учун сут солиб қўйган эмишлар. Муриддан бир катта қора илон сутга тушиб, ўлиб қолибди. Мушук буни кўрибди. Хизматкор ширгуруч пиширишга киришса, мушук изтиробга тушиб, қозон атрофида қичқириб, унга халақит берармиш. Хизматкор ҳар қанча қувса, изтироби баттар ошармиш. Мушук ҳеч илож тополмай, қайнаб турган қозонга ўзини ташлаб, ҳалок бўлибди. Сутни тўкканларида қозондан ўлик илон тушиб, мушукнинг изтироби сабаби ойдинлашибди. Шайх дебди:

– Буки ўзини дарвешларга фидо қилди, дарвешларга муносиб тарзда кўмилиши керак.

Дарвешлар унинг учун қабр ясаб, хонақоҳ ичида дафн қилибдилар. Дерларки, ул қабрни ҳалиям халойик зиёрат қиладилар.

АБУЛАББОС НИСОИЙ Қ.Т.Р.**Шайх ва отбоқар мурид**

Оти Аҳмад бин Муҳаммад Зикриёдир. Асли Нисо шахридан, аммо Мисрда яшарди. Шайх Аббос Фақир Ҳиравий дебдурким, доим унинг эшигида зиёратчиларнинг уловлари бўларди. Бир кун мени ташқарига уловларни тутиб туришга юборди. Ўз-ўзимга дедимки, яхши иш пайдо қилдим, Хуросондан Мисрга отбоқарликка келдим. Ўша пайтларда ҳам менда фароғат бор эди. Ўша соат биров чиқиб дедик, Шайх сени сўрамоқда. Кирдим. Шайх деди:

– Эй Ҳиравий, ҳали узоқ яшайсан, шундай кунлар келадики, тўрда ўтирасан. Эшигингда от-улов кўпаяр ва уларни асрамоққа сенга киши керак бўлмай.

Шайх ул-ислом Абдуллоҳ Ансорий дедик, шайх Нисоий айтганлари ижобат бўлди. Доим Аббос Фақир Ҳиравийнинг эшигида зиёратчиларнинг уловлари бўларди.

**АҲМАД БИН ҲУСАЙН МАНСУР
ҲАЛЛОЖ Қ.С.****Ҳаллож васияти**

Ҳусайн Мансур ўғли Аҳмад дедик, отамнинг сўнгги кечасида ундан васият талаб қилдим. Деди:

– Нафсинг сени бир шуғлга солишидан олдин нафсингни бир нима билан машғул қил!

Дедим:

– Васиятга бир нима кўшинг.

Деди:

– Барча хизматга киришган пайтда сен бир нимани ўзлаштирмоққа ҳаракат қилким, унинг бир зарраси икки олам илмидан улўғроқ ва яхшироқ бўлмай.

Сўрадимки:

– Ул недур?

Дедиким:

– МАЪРИФАТ.

**БУНОН БИН МУҲАММАД ҲАММОЛ
Қ.Т.С.****Тишининг ковагида асранган олтин**

Ул дебдурки, бир муддат емакка ғизо топмадим. Жуда қийналиб қолдим. Йўлда кетётган эдим, бир парча олтин тушиб ётган эди. Олай дедим, олмадимки, бировнинг молидир. Яна ёдимга ул ҳадис келдики, агар дунё фақат қондан иборат бўлса ҳам, мусулмоннинг озуқаси ҳалол бўлади. Олтинни олдим ва тишим ковагида асрадим. Кўрдимки, бир гуруҳ болалар ўтирган экан. Бири баландроқ ерда ўтириб, тасаввуфдан сўз айтур эди. Тўхтадим ва нимани сўзлашаётганларига кулоқ тутдим. Ўша дамда бири сўрадиким, банда қачон сидқ – тўғрилиқ ҳаловатига эришади? Ул деди:

– Оғзидаги олтин парчасини олиб ташлаганда.

Ўша заҳоти оғзимдагини чиқардим ва ташладим.

Тўйгунча таом емоқ офати

Ул дебдурки, Макка шаҳрида яшардим. Иброҳим Хаввосни Каъба тавофи пайти кўриб қолдим. Дийдоридан кўнглимда бир

шукух юзланди. Бир марта очлик ғалаба килиб йиқилдим ва ҳушимдан кетиб қолдим. Иброҳим Хаввос бошимга келди ва деди:

– Бирор нарса ейсизми?

Дедим:

– Кеч бўлди, оқшом яқиндир.

Деди:

– Яхши қилурсиз, эй мубтадийлар (йўл бошида турганлар), бу йўлда собит бўлинг, шояд кушойиш топгайсиз.

Хуфтонни ўқигандан сўнг таом келтирди ва деди:

– Егил!

Кўпроқ еб қўйибман. Тонгда уйкуда қолиб, бомдод намози қазо бўлди. Каъба тавофига ҳам кечикдим. Ўша кеча Расулуллоҳ (с.а.в.) ни тушда кўрдимки, дедилар:

– Кимки хирс ва очкўзлик билан овқатланса, Аллоҳ унинг қалб кўзини ёпиб қўяди.

Уйғониб, аҳд қилдимки, ҳаргиз тўйгунча таом емагаймен.

ИСҲОҚ БИН ИБРОҲИМ ҲАММОЛ Қ.С.

Ўттиз йил узлатга чекинган шайх

Орифлар тоифасидан бири айтибдурки, Луком тоғида йўлдан адашдим. Эски пўстин кийган бир қария ёнимга келди. Деди:

– Аллоху акбар, йўлдан озганга ўхшайсан?

Дедим:

– Шундай!

Деди:

– Ўттиз йилдирки, бу тоғда одам юзини кўрмагайман.

Ўз ҳассасини менга бериб: «Бу сенга йўл бошлайди», деди. Бир неча қадам қўйгач, ўзимни Антокияда кўрдим. Таҳорат олмоқ учун ҳассани ерга қўйдим. Ҳасса ғойиб бўлди. Антокия аҳлига бу ҳолни айтдим. Улар дедиларким, ул зот Шайх Исҳоқ ибн Иброҳим Ҳаммолдурким, киши уни оз кўрар. Таассуф едим.

ШАЙБОН БИН АЛИ Қ.Т.Р.

Ҳаж қилиш одоби

Миср шайхларидандир. Дуоси мустажоб бўладиган зотлардан эди. Машойихдан кўп киши унинг муридибур ва тариқат илмида яхши сўзлари бор. Дейдиларки, муридлардан бири ундан тажрид тариқида (ёлғиз, йўл озиғисиз) ҳажга боришга рухсат сўради. Ул дедикки, кўнглингни адашиш ва ғафлатдан, нафсингни хою хавасдан, тилингни ёлғон сўзлардан пок қилсанг, кейин тажарруд ҳосил бўлади. Ўшанда мол-дунёнг бўлса-бўлмаса, ҳаж қилишинг мумкин.

АБУ ЖАЪФАР ҲАФФОР Р.

Тариқат надир?

Жунайд дебдурким, йигитлигимда Бағдодда кезар эдим. Бир вайронага кирдим. У ерда Шайх Жаъфар Ҳаффор Бағдодий ўтирган экан. Унга ташвиш берганимдан уялдим. Хижолат юзидан дедим:

– Эй Шайх, бир сўз айтинг, то йўлимда давом этай!

Деди:

– Не сўз айтай?
Унга дедим:
– Йўл нечукдир?
Деди:

– Башорат бўлсин сенгаким, агар У сенга харидор бўлмаса эди, сен Унга харидор бўлмас эдинг, агар Унга сенинг керагинг бўлмаса эди, сен Уни сўрамас эдинг.

АБУ ЖАЪФАР САЙДАЛОНИЙ Р.Т.

Чун бизни севарсен, биз билансен!

Абу Жаъфар Сайдалоний дебдурким, иродатим аввалида Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.) ни туш кўрдимки, ўтирибдилар. Бу тоифадан бир жамоат машойих ул Ҳазратнинг теграсида ўтиришганди. Ногоҳ осмондан бир фаришта инди ва кўлида бир лаган ва бир офтоба бор эди. Дастлаб ул Ҳазратнинг муборак қўлларига сув қуйди. Сўнг бир-бир машойихнинг қўлига сув қуйди ва қўлларини ювдилар. Менга навбат етганда, дедиларки, ул бу тоифадан эмас. Фаришта лаганни кўтариб кетди. Мен айтдим:

– Ё Расулуллоҳ, мен бу тоифадан эмасман, аммо Сизга аёндирки, буларнинг дўстлариман.

Мустафо (с.а.в.) дедилар:

– Ҳар ким буларни севар, булардандир.

Ул фаришта қайтиб келиб, менинг қўлимга ҳам сув қуйди ва қўлимни ювдим. Ҳақиқатда, мосиваллоҳдан ул Ҳазрат (с.а.в.) менинг сари боқиб, табассум қилиб дедиларким, чун бизни севарсен, биз билансен!

АБУ ЖАЪФАР СОМОНИЙ Р.Т.

Абдолларнинг таоми

Ул дебдурки, саёхатда Лубнон тоғига тушдим. Абдоллар (валийларнинг бир тоифаси)нинг бир жамоаси йўлиқдилар. Бир йигит уларнинг хизматида эди. Ҳар окшом бир микдор гиёҳни пишириб, дастурхонга қўяр эди. Уч кун бирга эдим, ҳар куни аҳвол шу эди. Тўртинчи куни дедиларким, бизнинг тирикчилигимизни кўрдинг, биз билан бирга бўлолмассан, боргил! Менга хайр дуоסי қилдилар ва улардан айрилдим. Бир қанча вақтдан сўнг Бағдодга тушдим, хизматкор йигитни бозорда кўрдимки, даллолик қилар эди. Ўшамикан, деб шубҳаландим. Суриштирсам, ўша йигит экан. Нега бу хорликка тушганини сўрадим. Дедиким, бир кун балиқ қовурдим, тақсимлаш чоғида яхшироқ қисмини ўз олдимга қўйдим. Бу ерга тушдим ва бу ҳолгаким, кўрарсен, қолдим.

АБУ ЖАЪФАР МАЖЗУМ Р.С.

Ҳаж йўлидаги сафардош

Абулхусайн Даррож дедиким, Макка сафарида сафардошлар кеккайишларидан малул бўлдим. Баридан айрилиб, ният қилдимки, ёлғиз боргаймен. Қодисия масжидига етганимда у ерда мохов бир мўйсафид кўрдим. Унинг сиймосида азим бир бало зоҳир эди. Менга салом бериб деди:

– Эй Абулхусайн, ҳажга бормоқчимисан? Хушламайроқ «ха», дея жавоб бердим.

– Сафардош керакмасми? – деб яна сўради.

«Инжиқлик қилиб, соғ сафардошлардан айрилдинг, бундай майиб одамга йўлиқдинг», дедим ичимда ва:

– Йўқ! – деб жавоб бердим.

– Бизга ҳамроҳлик қилинг! – деди чол.

– Валлоҳки, қилмасман, – дедим.

Чол айтди:

– Эй Абулхусайн! Аллоҳ таоло бир заифни шундай қилиб яратадики, кучли киши таажжубга тушади.

– Шундай, – деб жавоб бердим ва инкор юзидан йўлга ёлғиз чикдим. Бир манзил юрдим, кўрдимки, мендан олдин етиб келиб, фароғат ва хузур билан ўтирибди. Менга боқиб дедиким: «Аллоҳ таоло бир заифни шундай қилиб яратадики, кучли киши таажжубга тушади». Дилим ғаш бўлиб, ҳеч нима демай ўтдим. Кўнглимда унга нисбатан бир тараддуд ва иккиланиш пайдо бўлганди. Тонггача яна бир манзил юриб, намоз учун масжидга кирдим. Кўрдимки, бу ерда ҳам фароғат билан ўтирибди. Яна менга боқиб айтдики: «Аллоҳ таоло бир заифни шундай қилиб яратадики, кучли киши таажжубга тушади». Оёғига йиқилдим ва айтдимки, Тангри ва сенга қилган хатойим учун узр сўрайман. Деди:

– Максудинг недур?

Дедимки, хато қилдим, ҳамроҳлигинг мақсудимдир. Деди:

– Менга ҳамроҳлик қилмасликка қасам ичдинг, қасамингни бузишга кўнглим бўлмаёпти.

Дедим:

– Унда шундай йўл тутки, ҳар манзилда сени кўришим насиб қилсин.

Қабул қилди. Йўл азоби ва очлик машаккати ҳаёлимга келмасди. Фақат қачон манзилга етгаймен ва уни кўргаймен, деган тараддуд менга тинчлик бермасди. Маккага етганимда шайхлар хизматида ул холимни айтдим. Шайх Абубакр Каттоний ва Шайх Абулхусайн Музаййин к.с. айтдиларким, эй фақир, ул Шайх Абу Жаъфар Мажзумдир ва биз ўттиз йилдирким, унинг дийдори орзусидамиз. Агар яна кўрсанг, бизга ҳам хабар қил! Лекин ҳар қачонким кўрдим, унинг дийдори шавки мени шу даража ҳаяжонлантирардики, уларга хабар бериш ёдимдан кўтариларди...

АБУЛХУСАЙН ДАРРОЖ Қ.С.

Дарвеш зиёрати, сарой ва гўзал канизак

Абулхусайн Даррож Бағдоддан Юсуф бин Хусайн Розий зиёратига келди. Юсуф сўради:

– Нима юмуш билан келдинг?

Деди:

– Сенинг зиёратингга.

Яна сўради:

– Агар йўлда сенга биров бир мухташам сарой ва бир гўзал канизак берса эди, сени менинг зиёратимдан қайтара олармиди?

Абулхусайн деди:

– Билмайман. Тангри таоло мени бу иш билан имтиҳон қилмади...

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, яхши жавоб берибди. Аслида, бу саволни бермаслик керак эди.

АБУБАКР ШИБЛИЙ Қ.С.**Семизлик ва ошиқлик**

Шиблийга дедилар:

– Кўп семизсан ва сен даъво қилган муҳаббат семизликни тақозо қилмас.

Деди:

– Қалбим ошиқ бўлди, таним беҳабар қолди. Агар хабар топганида бундай семирмас эди.

Яна деди:

– Хуррият – қалб хурлигидир, бошқа нарса эмас.

Шиблий ва ғассол

Шиблий ўлими яқинлашган пайтларда бир жума куни ўзида енгиллик сездим. Ходими Бакир Динаварийга деди:

– Мени масжидга олиб бор!

Уни етаклаб бораётганда йўлда биров учради. Шиблий Бакирга деди:

– Эртага тонгда бу кишига бир юмушимиз бор.

Бакир дебдурки, намоз қилиб келган оқшом Шиблий дунёдан ўтди. Эртаси тонг сахарда менга дедиларки, фалон маҳаллада бир солих киши бор. Ўликни ювиш учун ўша кишини келтурмоқ керак. Ул кишининг уйини топиб, эшик қокдим. Ичкаридан эшик олдига келиб сўради:

– Шиблий ўлдими?

Мен хайрон қолиб сўрадим:

– Шиблий ўлганини қайдан билдингиз?

Деди:

– Эй нодон, бугун менга юмуши борлигини у қайдан билган эди?

Эшик очилгач, кўрдимки, бу – ўша Шиблий, эртага бу кишига бир юмушимиз бор, деган кимса экан.

АБУБАКР ҚАСРИЙ Қ.Т.С.**Ладуний назар ва илм назари**

Шайх Абу Абдуллох Хафиф дебдурки, бир куни Шайх Абубакр Қасрий мени саҳро томошасига даъват қилди. Борардик, бозор томи устида нарда ўйнаётган бир гуруҳни кўриб қолдик. Шайх Абубакр бориб, улар билан бирга ўтирди ва бир қўл нарда ўйнади. Мен унинг бу қилмишидан хижолатда терга ботдим. Охири тушди ва яна йўл юрдик. Бир гуруҳ шахмат ўйнаётган эди. Улар олдига бориб, шахмат тахтасини синдириб, доналарини ҳар ён сочди. Улардан икки киши унга қараб, пичоқ ўқталди. Шайх деди:

– Пичоқларингизни менга берингким, ейман.

Улар ниятларидан қайтдилар. Биз ўтдик. Мен ичимда унинг дастлаб ўйинқароқлик, сўнг мухтасиблик қилганидан норози эдим. Шайхга менинг бу аҳволим маълум бўлди ва деди:

– Дастлабки ҳолатда ладуний назари билан боқардим, фарқ кўрмадим, иккинчисига илм назари билан боқдим, ҳукм кўрдим.

АБУ БАКР МАВОЗИНИЙ Қ.С.**Ҳайит кунидаги жонфидалик**

Ул дебдурки, Ибн Хаббоз менга айтиб берган эди: Курбон ҳайитида Жамра яқинида эдим. Бир дарвешни кўрдим, қўлида бир кўза ёки тўрваси бор эди. Ва дер эдиким:

– Эй Эгам, одамлар қурбонликлари ва садақалари билан Сенга яқинлашадилар. Менда жонимдан бошқа ҳеч нарса йўқ.

Дарвеш кейин бир наъра тортди ва жон берди.

АБУБАКР МАҒОЗИЛИЙ Қ.Т.С.**Аллоҳни таниган киши Аллоҳнинг дўстини синамайди**

Ул дебдурки, Абулхусайн Музаййинни синамокчи бўлдим. Эшигига бориб, қоқдим ва дедим:

– Эй сарой аҳли, менга бир нарса эҳсон қилинг!

Музаййин уйидагиларга айтди:

– Бунга бирор нарса беринглар. Агар бу Тангрини таниганида, имтиҳон қилиш учун менга келмас эди.

Бу гапни эшитган заҳоти ниятимдан воз кечдим ва ўз йўлимда давом этдим.

АБУ АЛИ ХАЙРОН Қ.Т.С.**Қозиликни қабул этмаган фақиҳ**

Фақиҳ эди. Унга қозиюл-қуззот (қозикалон, суд раиси) бўлишни таклиф қилдилар. Қабул этмади. Халифа Муқтадир-биллоҳнинг

вазир Али бин Исо одам юбордиким, шайх Абу Али Хайронни саройга келтирсин, токи қозилик унинг зиммасига қўйилса. Шайх хабарни эшитган заҳоти яширинди. Бир неча кишини қоровул қилиб қўйдиларки, сув учун чиққан махали ушлаб олиб келишсин. Ўн кундан ортиқ чиқмади. Вазир буни эшитди, дедиким, шайхни ўз ҳолига қўйинг, бизнинг мақсадимиз – юртимизда шарқдан ғарбга-ча мулк қозилигини берсалар ҳам, қабул қилмайдиган зотлар борлигини кўрсатиш эди.

АБУ АЛИ СИРЖОНИЙ Қ.С.**Мусофир иззати**

Унинг олдига бир мусофир келди. Уни етмиш марта бир игна учун бозорга юборди. Ҳар сафар бундан яхшироғи керак деб, яна қайтарарди. Сиржоний қариб, нотаваон бўлганига қарамасдан, ҳар сафар қайтиб борарди. Етмиш марта бориб келганидан сўнг бир игначини олиб келди, токи у истаганини ясаб берсин. Мусофир деди:

– Афсус, айтганим хизмат ҳақининг ярмига муносиб экансан; агар ясагувчини келтирмасанг, етти юз марта сени қайтиб жўнатардим.

АБДУЛЛОҲ НАБОЗОНИЙ Қ.С.**Дарвешлар билан бирга бўлингиз!**

Ул дебдурки, Муҳаммад Мустафо (с.а.в.) ни тушимда кўрдим ва дедим:

– Ё Расулаллоҳ, қайси қавм билан бирга бўлайин?

Ул Ҳазрат буюрдиким:

— Меҳмонликка борадиган қавм, яъни дарвешлар билан бирга бўлингиз, элни меҳмонликка тилайдиган қавм, яъни, бойлардан ўзингизни узоқ тутингиз.

АБУЛХАЙР ҲАБАШИЙ Қ.Т.С.

**Ҳақиқий мард бировга эҳтиёжини
изҳор этмас!**

Ул дебдурки, олтмиш йил Макка ва Мадинада мужовир (набийлар ва валийлар қабри ёнида яшовчи) бўлдим. Кўп машаққатлар чекдим, аммо бировдан бир нарса тиламадим. Бир куни бировдан нимадир тиламак ҳаёл қилгандим. Ғайбдан нидо келдиким, бизнинг олдимизда сажда қиладиган юзингни ғайр олдида хор қилишдан уялмайсанми?!

Ул дебдурким, ҳур кишиларга хизмат қилишни вожиб билган одам ҳур кишидир. Ўзига бировнинг миннатини раво кўрмаган ва бирор кишига эҳтиёжини изҳор қилмаган одам ҳақиқий марддир.

АБУ ЗАЙД МАРҒАЗИЙ ХУРОСОНИЙ Қ.С.

Ўз уйида дафн этилган дарвеш

Хожа Абу Зайд оламдан ўтган куни қаттиқ ёғингарчилик эди. Чиқара олмадилар, ноилоҳ ўз уйида дафн қилдилар, токи имкон топилганда чиқариб муқаррар қилинган жойга дафн қилгайлар. Фурсати келиб, қабрини очсалар, уни қабрдан топмадилар.

ИБРОҲИМ ЖИЛИЙ Р.Т.

Ўз аёлининг ўлимини истаган дарвеш

Шайх Абулазхар Истахрий дебдурки, у ўз амакисининг қизига ошиқи мубтало бўлди ва уни ўз никоҳига олди. Уни шу даражада севардики, бир лаҳза олдидан туриб кетолмасди. Бир куни ўз-ўзига дедиким, бу не ишдирки, менинг бошимга тушибди; агар бу ҳол билан ўтиб, охиратга борсам, ким бўлгаймен? Ярим кечаси туриб, гусл қилди. Намоз ўқиб, Тангри хазратига илтижо қилиб, деди:

— Илоҳи, Сен ул Аввалсенки, бор эдинг, менинг кўнглимга ўша аввалги ҳолни қаромат қил!

Ўша замон унинг аёлига иситма юзланиб, уч кундан сўнг вафот қилди. Иброҳим уни дафн қилиб, ўз ҳолу вақти бошига борди ва оёқяланг таваккул билан ҳаж сафарига чиқди.

АБУЛАДЁН Қ.С.

**Олов фақат Ҳақ таоло амри билан
куйдирур!**

Кунияти Абулҳасандир, оти Али. Абуладён дейилишига сабаб — турли дин намояндалари билан мунозара қиларди ва доим ғолиб чиқарди. Аҳмад исмли кули дебдурки, Абуладён бир куни бир мажусий билан мунозара қилаётган чоғида айтди:

— Олов фақат Ҳақ таоло амри билан куйдирур.

Мажусий айтди:

— Агар менга буни исботлаб берсанг, сенинг динингга кирардим.

Бу ишга қарор бердилар ва катта бир гулхан ёқдилар. Гулхан чўғга айлангач, ерга ёйдилар. Шайх жойнамоз устида намозга машғул эди. Намоздан фориг бўлгач, ўтга кирди ва унга ҳеч қандай зиён-заҳмат етмади. Мажусийга деди:

– Шу етарлими ёки яна ҳам ўт ёқармусен? Мажусий мусулмон бўлди. Шайх сўзининг охирида юзини беркитди ва ўтдан чикди.

Аҳмад дебдурки, ўша кеча Шайхнинг оёғини укалар эдим. Оёғи олма катталигида қабарган эди. Сабабини Шайхдан сўрадим. Шайх деди:

– Ўтга кирганда ўзимдан ғойиб эдим, мажусийга гапираётган чоғимда ҳозир бўлдим, бу ўшанинг натижасидир.

АБУБАКР РОЗИЙ БАЖАЛИЙ Р.Т.

Фитна ва иғводан ҳеч ким қочиб қутулолмайди!

Шайх Абубакр Розий Нишопурда бир ўспирин ишқига мубтало бўлди. Унинг бу ишини айблаб, шаҳардан чиқариб юбордилар. Бир муддат ўтгач, бу гап тухмат эканлиги маълум бўлди. Яна халққа мақбул бўлди. Шайх Абу Али Бундор Сайрафий ундан сўради:

– Эй шайх, бу тухматга нега гирифтор бўлдинг ва ул иш қайдан тушди?

Деди:

– Эй пир, агар Иброҳим (а.с.)нинг азми ва Мусо (а.с.)нинг сидку яқини ва Исо (а.с.)нинг поклиги, Аҳмад Арабий (с.а.в.)нинг химмату сабри кишида бўлса ва Унинг асрамоғи бўлмаса, фитна ва иғво шамоли эсганда бу

хислатлар барчаси барбод бўлгай ва киши фитнанинг ўртасида қолгай.

Самов машойихларга жойиздир

Абубакр Розийдан биров сўради:

– Самов масаласида нима дейсиз?

Деди:

– Самов фитна кўзғатувчи ва хурсандчиликни кўпайтирувчидир, ўзни фитнадан асрамоқ керак.

Яна сўради:

– Ахир, машойихлар самов қилишади-ку?!

Деди:

– Эй азиз фарзанд, сенинг ҳолинг агар улардек бўлса, сен ҳам самовда бўл!

АБУЛҲУСАЙН ҲУСРИЙ Р.Т.

Ҳақ ризосин истамак...

Ул дебдурки, саҳар вақти Аллоҳга муножот қилиб дедим:

– Ё Аллоҳ, мен Сендан розиман, Сен мендан розимисан?

Нидо келдики, эй каззоб (ёлғончи), агар сен Биздан ризо бўлсанг эди, Бизнинг розилигимизни тиламас эдинг.

АБУЛҲУСАЙН САМЪУН Р.Т.

Устодингни ранжитган кимсадан ранжида бўлмасанг, ит сендан яхшироқ!

Ибн Самъун минбарда ваъз айтаётган эди. Мажлис аҳли орасида сўфийлардан яна бир киши бор эди. Ногоҳ ул киши уйқуга борди. Ибн Самъун ул киши уйғонгунча сўзини

тўхтатиб турди. Ул киши уйғонгач, Ибн Самъун сўради:

– Расулуллоҳ (с.а.в.)ни туш кўрдингизми?!

Дарвеш деди:

– Шундай.

Деди:

– Мен ҳам шунинг учун ваъзни тўхтатдим, токи сизни уйғотиб, ул холдан маҳрум этмайин.

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, мен Ибн Самъун билан яхши эмасман, чунки у менинг устодим Абулхусайн Хусрийни ранжитган. Устинингни ранжитган кимсадан ранжида бўлмасанг, ит сендан яхшироқ!

АБУНАСР ХАББОЗ ВА АБУЛҲАСАН СУҲОН ОЖАН Қ.С.

Самоъ мажлиси ва ҳаж зиёрати

Шайх Абунаср Хаббознинг бир гуруҳ шогирдлари Маккага борарди. Гозургоҳда Абулхусайн Хусрийни зиёрат қилдилар. Хусрий улардан илтимос қилдики, бир нарсა ўқинг! Улардан бири бир нима ўқиди. Шайх самоъда беқарор бўлди ва оҳ чекди. Сўнг деди:

– Сизни бу йил қабул этмайдилар, йўлдан қайтинг!

Яна қўшимча қилди:

– Хиротнинг фалон тоғида яшовчи Абу Хаббознинг муридлари эмасмисиз?

Дедилар:

– Шундай!

Хусрий деди:

– Унинг рухсатисиз йўлга чиқибсизлар, қайтиб яна хизматига боринг!

Унинг сўзи билан йўлдан қайтганлар, саломат қолди. Кимки биёбонга юзланди, гармселдан ҳалок бўлди.

ЖАҲМ РАҚҚИЙ Р.Т.

Ҳаммомдан чиқинглар!..

Жаҳм Раққий ҳаммомда эди. Ювингач, ҳаммомдан чиқди ва ҳаммомдагиларга айтди:

– Ҳаммомдан чиқинглар!

Ҳамма чиқиб бўлгач, ҳаммом йиқилди.

АБУЛХАЙР МОЛИКИЙ Р.Т.

Қачон банданинг хаёли Аллоҳ таоло билан ёруғ бўлади?

Шайх Абу Абдуллоҳ Хафиф Шерозий дебдурки, йигитликда нафл рўзаси тутардим ва ифторлик қилмасдим. Кечаси жомеъ масжидида бўлардим ва менинг учун қандил қўярдилар. Бир кеча қаттиқ шамол эсиб, ёмғир қуйганлиги сабабли чироқ ўчганди. Биров эшикни қокди. Бориб очсам, Абулхайр Моликий экан. Кирди ва ўтирди. Мен унинг хайбатидан хайикдим. Тугунча очди, таом бор эди. Деди:

– Буни егил. Мен уйимда эдим, буни келтирдилар, хотирим сенинг сари бўлганлигидан ея олмадим.

Унинг хайбатидан ифторликсиз рўза тутмоқдаман, деёлмадим. Бирга тановул қилдик. Таомдан сўнг сўрадим:

– Эй Шайх, бир саволим бор эди.

Деди:

– Сўра!

Дедим:

– Қачон банданинг хаёли Аллох таоло билан ёруғ бўлади?

Деди:

– Ихтилоф кўтарилганида.

Мен бу сўздан ажабландим. Эртаси бошқа машойихга айтиб бердим, улар ҳам ажабланиб, дедилар:

– Буни ўзидан сўрайлик.

Ундан сўрасалар, деди:

– Кечаси содир бўлган нарса кундуз зикр этилмайди.

Ва иқрор қилмади.

АБУБАКР ШАЪРОНИЙ Р.Т.

Зоҳиднинг меҳмондорчилиги

Шайх Абу Абдуллоҳ Хафиф дебдурки, зоҳиран Абубакр Шаъронийдан ўзга дунёдан кўнгил узган содиқ зоҳидни кўрмадим. Бир куни Истаҳр шаҳрига унинг зиёратига бордим. Кеч эди. Деди:

– Эй Абу Абдуллоҳ, бугун сенинг барақотингдан ёғли овқат еймиз.

Туриб сопол қозонини осди ва шамолда қуритилган бир парча гўшти қозонга солди ва озгина туз қўшиб, қозонни қайнатди. Бировга буюрди, бир парча нон келтирди. Нонни тўғраб, шўрвани устидан қўйди ва гўшти тепасидан қўйди. Ва менга дедиким:

– Егил!

Мен шўрванинг нонидан ер эдим. Деди:

– Гўштан егил!

Мен дедим:

– Мени гўшт емакдан маъзур тутинг.

Деди:

– Балким сенга фалон ва фалон овқатлар керакдир, уларни эртага ҳозирлаймиз. Шаҳарга бориб, сен учун олгаймиз.

Эртаси шаҳарга кирдим, дарвешлар тўпландилар ва бир таом ҳозир қилдилар. Мен бу таомдан озгина олиб, унинг олдига бордим.

Деди:

– Айтким, не қилдинг?

Дедим:

– Ҳали ҳеч нарса еганим йўқ. Сиздан илтимосим шуки, мен билан овқатланинг.

Икков таом едик ва мен Шероз томон йўл олдим.

ЖАЪФАР ҲАЗЗО Р.Т.

Рохат-фароғатга берилган дарвешнинг оқибати

Шайх Абу Абдуллоҳ Хафиф дебдурки, бир куни Муъаммил Жассос менга деди:

– Бориб, Жаъфар Ҳаззодан хабар олки, не холи бор?

Бориб кўрдим. Ҳашаматли бир саройда қимматбаҳо гиламлар устида нафис кийимлар кийган ҳолда эди. Сўрашдик. Деди:

– Ўтир, бирга овқатланайлик!

Мазали бир таом ҳозирлатди ва бирга едик. Чикиб Муъаммил қошига келдим ва кўрган-кечирганимни сўзлаб бердим. Муъаммил дуо қилиб, деди:

– Ё Раб, биздан саломатлик ва офиятни дариг тутма!

Неча вақт ўтгандан сўнг Муъаммил яна деди:

– Бориб Жаъфар Ҳаззо ҳолини кўриб кел!
 Бориб бир вайронадан топдим. Бир бузук
 уйда йиғламоқда эди. Уч кундан бери туз
 тотмаган экан. Атрофидагилари илтимос
 қилдиларки, унга бир нима едиринг! Ялиниб-
 ёлвориб, озгина суюқ овқат едирдим. Яна
 Муъаммилга келиб, кўрганимни айтиб бер-
 дим. Муъаммил деди:

– Агар бошида роҳат-фароғатда яшамаса
 эди, охирида бу қадар хор бўлмасди.

АБУ МУҲРИЗ ШЕРОЗИЙ Қ.С.

Кибрланиш ва йўқолган олтин камар

Шайх Абу Абдуллоҳ Хафиф Шерозийнинг
 айтишича, Абу Мухриз дебдиким, Нисо
 шахридан Шероз томон йўл олдим ва сул-
 тоннинг ходимлари билан йўлдош бўлдим.
 Уларнинг феъл-атвори ва қилаётган ишлари
 менга хуш келмади. Кўнглимда инкор қилиб,
 улардан айрилмоқни тиладим. Тўсатдан бек-
 лардан бирининг олтин камари йўқолгани
 маълум бўлиб, ғавғо кўтарилди. Бек карвон-
 даги одамларнинг ҳаммасини тинтув қилишга
 қасам ичди. Одамларни бир-бир тафтиш
 қилдилар, мен қолдим. Одамлар:

– Бу шайхдан шубҳа қилиб, ўғриликка гу-
 мон қилиш нечук бўлмай?! – деб айтишди.

Бек айтди:

– Мен онт ичганман, бари бефойда, ахтар-
 моқ керак.

Мени ҳам ахтардилар. Ул камар белимда
 боғланган чикди. Мен дедим:

– Биллоҳки, мени бу ишдан хабарим йўқдир.
 Бек деди:

– Бу ёлғон қасам ўғрилиқдан ҳам оғирроқ
 гуноҳдир.

Буюрдиким, мени йўл бошида карвонлар
 йўлида боғлаб қўйсинлар, то ҳар киши ўтса,
 танбех ва сарзаниш қилсин. Айтилган ҳолат-
 да мени қолдириб, мендан айрилдилар.

АБДУРРАҲИМ ИСТАХРИЙ Қ.Т.С.

Зоҳирда – қушчи, хилватда – зокир

Шотирлардек кийинарди. Овчи итлар
 боқарди, каптарбозлик қиларди. Ов учун
 даштга ё тоғга борса, халқ кўзидан пинҳон
 бўлгач, итларини қўйиб юбориб, Тангри зик-
 рига машғул бўларди. Уйда шох билан бир-
 га шилинган бир ҳўкиз териси бор эди. Шуни
 тагига тўшаб ётарди. Қишда уйга судраб кир-
 са, ёзда ташқарига олиб чиқарди.

Жаъфар Ҳаззо унинг зиёратига борди. Бир
 бузук уй бурчагида хароб аҳволда ўтирганини
 кўрди. Ҳолини кўриб, раҳми келди ва ранги
 ўзгарди. Истахрий сўради:

– Менга нима бўлибди?

Жаъфар деди:

– Сени ҳозир заифликдан ўлаётгандек
 кўряпман.

Истахрий ўрнидан туриб, катта бир тошни
 кўтариб, томга олиб чикди ва деди:

– Эй қавий (кучли), бу тошни кўтариб,
 томдан тушира оласанми?!

Жаъфар бунга кўриб, хайрон қолди.
 Истахрий деди:

– Бугун еттинчи кундирким, туз ҳам тот-
 ганим йўқ.

Жаъфарнинг хайрати кўпроқ бўлди.

Осмондан ёғилган олтин тангалар

Абдуррахим Истахрийга отасидан йигирма минг дирхам мерос қолди. Ўн мингини бериб, отасининг қарзларини тўлади, ўн минг-ни ўзига олди. Кечаси бу пул билан савдо қилиш ёки дехқончилик билан шуғулланишни ўйлаб, тонггача уйқуси келмади. Эрта тонгда туриб, бор пулини ховучлаб, қўшнилари уйига сочди. Қўшнилари уйқудан туриб қарасалар, ховлиларига осмондан олтин ёғилгандек эди.

Бу ишни бажаргач, бўшаган халтани сил-китди, ярим дирхам қолиб эди. Яқинларига деди:

– Сизга башорат бўлсинки, нон ва кўкат учун пул топилди.

Одамлар дедилар:

– Бу девонани қаранглар, ўн минг дирхамни сочиб, ярим дирхам топганига хурсанд.

Бир ой ҳеч нарса емаган меҳмон

Ободон шахрига борди ва йигирма бир кун ўша ерда қолди. Окшом ифторлик учун ни-майки олиб келсалар, эрталаб шу ҳолида ту-рарди. Халқнинг унга муҳаббати ошди. Саҳл Абдуллоҳ унга бирор нима едиришга ният қилди. Истахрий деди:

– Сенга меҳмонман.

Ул деди:

– Нима буюрасан?

Деди:

– Сўкбоч (сўкоши) ҳозирлат.

Саҳл сўкбоч тайёрлатди ва уни қозони би-лан унинг олдида қўйдилар.

Ўша дамда бир гадо келиб қолди. Истахрий сўкбочни гадойга бериб юборишга буюрди.

Уч марта сўкбоч тайёрланди, ҳар гал уни га-дойга бердириб юборарди. Тўртинчи марта Саҳлнинг кули яширинча чиқиб, тиланчини тақиқламокчи бўлди. Истахрий деди:

– Кулингни гадони тақиқлашидан тўхтат!

Саҳл кулини қайтарди. Рамазон ойи туга-гунча бир нарса емай, шаҳардан чиқди. Биров қурук нонни сувга тўғраб еяётган эди. Унга қўшилиб, ифторлик қилди.

АБУБАКР ИСКОФ Р.Т.

Ўттиз йиллик рўзадор

Ўттиз йил сурункали тарзда рўза тутди. Жон бераётган вақтида сувни пахта билан ла-бига томизмокчи бўлдилар. Туфлаб ташлади ва рўзадор ҳолатда дунёдан ўтди.

АБУ ЗАҲҲОК Р.Т.

Шайтон билан жанг

Абу Заҳҳок дебдурким, бир марта мен би-лан шайтон ўртасида жанг бўлди. Уни бир шапати уриб, мағлуб қилдим. Бир неча кун-дан кейин йўлга чиққандим, катта бир дарё-га дуч келдим. Ўтардан ожиз эдим. Заиф бир чолни кўрдим, сувдан ўтмокчи бўлиб, дарёга кирди. Ўзимга дедим:

– Бу чолдан заифроқ эмасман.

Сувга кирсам, чўкиб кетишимга бир баҳя қолди. Чол сув кирғонига оёқ қўйиб чиқди ва менга деди:

– Мени шапатилаб урасан, тавба қилдинг-ми, йўқми?!

АБДУЛАЗИЗ БАҲРОНИЙ Қ.С.

**Менинг нафсим сизларнинг
тўнларингиздан қочар!**

Шайх Абу Абдуллох Хафиф дебдурки, Абдулазиз Баҳроний қаҳратон бир кишда Шерозга келди. Эғнида эски бир тўни бор эди, холос. Нимаики назр қилсалар, дарвешларга сарф қиларди. Уч кун Шерозда бўлди. Унга янги бир тўн ҳадя қилмоқчи бўлдилар. Деди:

– Менинг нафсим сизларнинг тўнларингиздан қочар.

Сўнг менга деди:

– Эй Абу Абдуллох, мени кузатиб қўйки, бу шаҳарда янги тўн кийиш ниятим йўқ.

Дедим:

– Қаён борурсиз?

Деди:

– Денгиз сафарига чиқмоқчиман.

Денгиз томонга олиб чикувчи шаҳар дарвозаси томон ҳамроҳлик қилдим. Йўлда Абулхайр Моликий учраб қолди. Бизни чорлади. Ўзи билан бирга егулиги бор эди. Деди:

– Келинглари, бирга овқатланайлик.

Таомни бирга тановул қилдик. Бироз ортиб қолди. Баҳроний омин қилиб турди ва жойнамозини елкасига ташлади. Абулхайр деди:

– Шу таомдан бирор нима ўзинг билан элтсанг, яхши бўларди.

Баҳроний деди:

– Менинг ризким илгари борибдир.

Абулхайр деди:

– Ортиб қолган бу таомларни нима қилайлик?

Баҳроний деди:

– Итлар олдига қўйинглари.

Ва йўлга тушди.

**АБУ ИСҲОҚ ИБРОҲИМ ШАҲРИЁР
КОЗИРУНИЙ Қ.Т.**

**Кулларни озод қилиш бизнинг
йўлимиз эмас!**

Вазирларнинг бири Шайхга мурид тушган эди. Шайхга бирор нарса ҳадя қилишга шунча ҳаракат қилди, Шайх қабул қилмади. Шайхга мактуб ёздиким: «Бирор нарса мендан қабул қиласиз, деб шунча ҳаракат қилдим, бўлмади. Бир нечта кулларимни озод қилиб, савобини сизга бағишладим». Шайх жавоб ёздиким, сенинг мактубингни менга етказдилар ва яхшилигинг шукрини адо қилдим. Лекин бандаларни озод қилиш менинг йўлим эмас. Менинг йўриғим – озод кишиларни дўстлик ва яхшилик билан банда қилмоқдир.

ШАЙХ РЎЗБЕҲОН БУҚЛИЙ Қ.Т.С.

Ҳусн ва Ишқ аҳди

Шерозда бир кун мавъиза қилиш учун бир мажлисга бораётган эди. Йўлда бир аёлни кўрдики, қизига насиҳат қиларди:

– Эй фарзанд, ҳуснингни элга кўп кўрсатмаки, хору безътибор бўлур.

Шайх деди:

– Эй насиҳатгўй, ҳусн ёлғиз ва танҳо қолмоққа рози эмас. Ҳусн борица Ишқ билан яқинликни истар. Ҳусн ва Ишқ азалда аҳд боғлабдурларки, бир-биридан айри бўлмагай.

Муридлар бу сўзни эшитибок уларга анча важду ҳол юзланди ва баъзилари шу ҳолда жон таслим қилдилар.

АБУЛҲАСАН КАРДУЯ Р.Т.

Ким қачон вафот этади?

Шайх Рўзбехон Буклий бемор бўлди. Шайх Абулҳасан Кардуя ҳамда Буклийга қайин оға бўладиган Шайх Али Саррож унинг зиёратига бордилар. Шайх уларга боқиб, деди:

– Келинлар, биз жисмоний ҳаёт қайдидан чиқиб, руҳоний ва абадий ҳаётга восил бўлиш арафасидадирмиз.

Улар бу сўзни қабул қилдилар. Шайх деди:

– Мен сизлардан олдинроқ бораман. Эй Абулҳасан, ўн беш кундан сўнг менга етар-сен, ва сен, эй Али, бир ойдан кейин.

Шайх муҳаррам ойининг ўртасида вафот қилди, Шайх Абулҳасан муҳаррамнинг охирида ва Шайх Али сафар ойининг ўртасида. Аллох улардан рози бўлсин!

ШАЙХ АБДУЛЛОҲ БАЛЁНИЙ Қ.Т.С.

Шайх Балёний ва Саъдий Шерозий

Бир куни Шерозда Шайх Саъдийнинг хонакоҳига борди. Шайх Саъдий бир ховуч қора пул олиб чиқиб, дарвешлар учун дастурхон тузишга буюрди. Балёний деди:

– Эй Саъдий, бир ховуч майда пул билан дарвешларга зиёфат бермоқчимисан?! Яхшиси, олтмиш икки олтин ақча жамлаб қўйган хурмачангни олиб чиқ!

Шайх Саъдий ўша захоти хурмачани ҳозир қилди ва олтмиш икки ақчани дарвешлар дастурхонига сарф қилди.

Шайх ва оқ хирқа кийган дарвеш

Шайх Абдуллохнинг бозорда ошхонаси бор бир ошпаз муриди бор эди. Шайх қачон йўли тушса, бу мурид бир коса суюқ овқат билан Шайхни меҳмон қиларди. Бир куни ўша ошхона ёнидан ўтаётганида мурид одати бўйича бир коса овқат олиб чиқди. Шайх оёқда тик туриб, овқатни ичаётган эди. Ўша лахзада эгнига оппоқ хирқа кийган бир дарвеш келиб қолди. Шайхга деди:

– Эй Шайх, мени Тангри таолога далолат қилишингни тилайман. Менга айтки, бу йўлда қайси иш фойдалироқдир?

Шайх кўлидаги овқатни унга бериб, буюрди:

– Бун ичгил!

Дарвеш овқатни кўлидан олиб ичгандан сўнг, унга деди:

– Энди ёғли бўлган кўлингни хирқангга сурт ва бундан кейин фақат шундай қил!

Дарвеш деди:

– Эй Шайх, бун қила олмасман.

Шайх деди:

– Шу ишники қила олмасанг, нимаики буюрсам, барибир эпполмайсан. Сен бу иш ки-шиси эмассан.

МУСО ИМРОН ЖУРУФТИЙ Қ.С.

Қайси биримиз сўфий?

Абу Абдуллох Хафиф билан Мусо Имрон ўрталарига бир совуқчилик тушди. Абу Абдуллох Хафиф Мусога мактуб юборди-

ким: «Шерозда менинг минг муридим борки, агар ҳар қайсисидан минг олтин ақча тила-сам, окшомгача фурсат тиламаслар». Мусо Имрон жавоб юбордиким: «Журуфтда менинг минг душманам борки, агар имкон топса-лар, окшомгача фурсат бермаслар ва тирик қўймаслар. Сўфий сен бўлгайсенми ё мен?!»

ХОЖА АЛИ БИН ҲАСАН КИРМОНИЙ Қ.С.

Икки сўфий мунозараси

Кирмонда Хожа Али ибн Ҳасан билан Хозун Халил ўртасида совуқчилик тушди. Хозун Халил Хожа Алига мактуб юборди-ки, сен тонгдан пешингача овқат яхши ҳазм бўлиши учун турли дори ва малҳамлар тайёр-лаб ейсан. Мен эса тонгдан пешингача егулик топиш илинжида шаҳар кезаман. Сўфий сен-мисан ё мен?!

МИРА НИСОБУРИЙ Р.Т.

Шухратдан маломатни афзал билган шайх

Маломатийлардан эди. Нисога сафар қилди. Жуда тез шухрат топди ва кўп му-рид йиғилди. Бу ҳолатдан кўп азият чекди, чунки кўнглининг машғуллиги кўпайганди. Шаҳарни тарк этди. Кўп халойиқ у билан бир-га чиқдилар ва ундан айрилмай эргашиб бо-рардилар. Бир ходими бор эди. Ундан сўради:
– Булар кимлар?

Ходим деди:

– Муридларингиз! Сизнинг хизматингизга бормокдалар.

Қаттиқ шамол эсарди. Бир баландлик устига чиқиб, одамларга қарата пешоб қилди. Ўзининг тўни ва баъзи одамларнинг либо-си расво бўлди. Халқ ундан нафратланиб, орқаларига қайтди. Ходим ҳам эътироз бил-дирди:

– Бу нима қилганингиз, пирим?!

Индамай борарди. Бир сув қирғоғига етгач, ечинмасдан ўзини сувга отди. Кийимини ях-шилаб тозалаб, кейин ходимга боқиб деди:

– Инкор қилмагайсен. Катта офат ва азим фитнани бир микдор пешоб билан ўзимдан кетказдим...

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дейди: «Билур-сенки нечун мундоқ қилди? Онинг учунки ул ғавво (яъни, муридларнинг кўпайиши ва унга эргашишлари) анинг таъби ва нафсига хуш келиб эрди. Бу иш анга вожиб эрди».

АБУ АБДУЛЛОҲ РУДБОРИЙ Қ.С.

Бир дона семизўт

Абу Саид Мукрий дедиким, Шайх Абу Абдуллоҳ Рудборий билан семизўт еяётган эдим. Бир дона семизўтни олиб, яна жойига қўйдим. Шайх деди:

– Ўзингга хуш келмаган нарсани яна бир дарвеш олдиға қўярсенким, егил!

АБУ АБДУЛЛОҲ ДУНИЙ Қ.С.**Закот ё садақа ояти**

Дуний кўп Куръон ўқирди. Ҳар қачон закот ё садақа оятига етса, хушхол бўлиб эгнидан бир нима чиқариб берардиким, эшикдан ташқари чиқариб қўйинг, ҳар киши етса, олсин!

АБУ АБДУЛЛОҲ МАВЛО Қ.С.**Илоҳий иноятга сазовор бўлган шайх**

Бир куни оч эди ва кўнгли икки иссиқ нон билан чалоб тусади. Бу очликда масжидга кириб ухлади. Бир муриди унинг ухлаётганини кўриб, «шояд қорни очдир», хаёли билан икки иссиқ нон билан чалоб олиб элтиб, жойнамози ёнига қўйди. Иссиқ ноннинг хидидан уйғониб кетди. Муроди ҳосил бўлганини кўриб, юқори бокиб деди:

— Илоҳи, агар иноятинг бўлса, дўстларингнинг ишини сабабу жаҳдсиз ясарсен!

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, бизнинг талабу жаҳдимиздан ҳеч нима келмас ва ҳеч ерга етмасмиз, магар улки, Унинг инояти бўлгай.

АБУ АБДУЛЛОҲ ДИНАВАРИЙ Қ.С.**Сизнинг кафанингиз керакмас!**

Умрининг охирида Водил-Куроъда бир масжидга кирди. Намоздан сўнг халқ унга бирор егулик бермасдан, барчалари тарқадилар. Ўша кеча очликдан ўлди. Халқ эртаси куни келиб, кафанлаб, дафн қилдилар. Янаги куни масжидга келсалар, меҳробда чирмаган ка-

фанни кўрдилар. Кафанда бир қоғозда битилгандиким: «Бизнинг бир дўстимиз сизга меҳмон бўлди, егулик бермай, уни очликдан ўлдирдингиз, сизнинг кафанингиз керакмас!»

**АБУЛҲУСАЙН СИРВОНИЙИ
САФИР Қ.С.****Бир юз йигирма тўрт йил умр кўрган
ногирон сўфий**

Шайх Суламий «Сўфия тарихи»да дебдурки, унинг умри бир юз йигирма тўрт йилга тортди. Умрининг охирида шол бўлиб қолди, аммо ҳар қачон муаззин азон айтса, оёққа туриб, намозини адо қиларди. Намоздан фориг бўлгач, яна шол бўлиб қоларди. Самоъ вақтида ҳам шу ҳолда эди.

Шубҳа сўфийни дўзахга элтур!

Абулхайр Тайнотий унга деди:

— Менга дўзах аҳлини кўрсатдилар. Уларнинг кўпи хирка аҳли (сўфий)дан эди.

Сирвоний деди:

— Улар бунга яқин илми шак-шубҳадан холи эътикод камлигидан мубтало бўлганлар.

**АБУЛҲУСАЙН ЖАҲЗАМ
ҲАМАДОНИЙ Қ.С.****Шайхнинг бевош ўғли**

Шайх Абулхусайн Жаҳзамнинг бевошроқ ўғли бор эди. Шайх ўғлининг қилмишларидан кўп азият чекарди. Бир куни бу ўғил Масжиди Ҳарам ичидан ўтиб борарди. Биров Шайх Сирвонийга деди:

– Аттанг, бу ўғилдан отаси не маломатлар тортмоқда.

Шайх Сирвоний деди:

– Аслида ранжу маломатлар отасидан бу ўғилга етмоқда. Отаси бундоқ улуғ ва азиз бўлмаганда ўғлини ким ҳам эсларди? Отанинг олий мартабаси туфайли бу йигит эл оғзига тушиб, ёмонликда шуҳрат топибди ва унга таъна-маломатлар етиши ҳам шундан.

АБУЛҲУСАЙН ТАЗАРИЙ Қ.С.

Косиблик ва орифлик

Хожа Абдуллоҳ Ансорий дебдурки, Кошонда кўнгли шикаста ва тасаввуфга мойил бир жамоат бор эди. Мендан шайх Абдуллоҳ Токий ҳузурига олиб боришни илтимос қилдилар. У кишидан рухсат олиб, сўнг уларни шайхнинг ҳузурига элтдим ва дедимким, уларга бир насиҳат қилинг! Сўради:

– Бу жамоатнинг аҳли аёли борми?

Дедим:

– Шундай!

Яна сўради:

– Бирор касб эгасимилар?

Дедим:

– Шундай!

Деди:

– Ўз касбларини маҳкам тутиб, рўзгорларига яхши қарашсин. Кечқурунлари хар киши уйдаги таомдан ўз ҳиссасини олиб, бир жойда тўпланиб, овқатланишсин. Бир дам маърифатли суҳбатдан кейин тарқалишса, ҳўб яхши иш бўларди.

Сўнг жамоатга дуо берди ва қўпдик.

Мен бу ишни батафсил Шайх Амуга айтиб бердим. Дедиким, Абдуллоҳ Дуний билан Абулхусайн Тазарийнинг тариқатлари ҳам шу йўсинда эди.

АБУЛҲУСАЙН САРКИЙ Р.Т.

Биёбондаги гармсел, ёмғир ва сел

Абулхусайн Саркий бир гуруҳ шайхлар билан биёбонда бораётган эди. Гармсел кўтарилди. Абулхусайн ҳамроҳларига деди:

– Қайғурманг! Бу иш менга тушибди. Мен борурмен ва сизларнинг барчаларингиз қутулиб, сероб бўласизлар.

Айтганидек бўлди. У гармселда ҳалок бўлди, сўнг булут келиб ёмғир ёғди ва бошқалар сероб бўлдилар. Сел келиб, уни элтди.

ШАЙХ МУҲАММАД СОХАРИЙ Р.Т.

Бу ер орзу ери эмас!

Шайх Муҳаммад Соҳарий Муҳаммад Мустафо(с.а.в.)нинг муборак қабрлари зиёратига борди ва деди:

– Ё Расулуллоҳ, сизга меҳмонмен. Ё менга зиёфат беринг, йўқса қабрингиз устидаги қандилларни синдирай.

Биров келди ва уни уйига элтиб зиёфат қилди. Сўнг қулиб, сўради:

– Расулуллоҳ (с.а.в.)га нима дедингиз?

Соҳарий айтганини такрорлади ва мезбондан қаердан билганини сўради. Мезбон деди:

– Уйкуда эдим. Расулуллоҳ (с.а.в.)ни туш кўрдим. Дедиларким, бир бадхўй меҳмоним бор. Бориб, унинг кўнглини хушнуд қил. Сўнг

айтким, жойингни ўзгартирким, бу ер орзу ери эмас!

ШАЙХ АҲМАД ЖУВОЛГАР Қ.С.

Бахиллик қилган сўфийлар

Бир муддат Маккада фаровонлик бўлди. Сўфийлар ҳам уйланиб, тўй берадиган бўлишди. Шайх Аҳмад ҳам уйланди. Тўй ўтгач, ўзидан олдин уйланган сўфийларга деди:

— Мен сизларга ҳеч қачон бахиллик қилмаганман. Бу иш нохуш иш эмиш ва бу муддатда менга демадингиз.

АБУЛҲУСАЙН ҲАДДОД ҲИРАВИЙ Р.Т.

Жавонмардлик нима?

Маккадан Шайх Абулаббос Қассоб зиёратига келди ва сўради:

— Жавонмардлик недур?

Шайх деди:

— Жавонмардлик улдурки, дўстларингга берган хариса (ҳалим)ни совутмагайсен.

Бундай дейишига сабаб — бир куни Абулхусайн Ҳаддод ҳалим сузилганидан сўнг юмушлари кўпайиб, дўстларни мунтазир қилганди ва ҳалим совиб қолганди.

Умри охирида сохта сўфийлардан кўнгли малол бўлиб, дуо қилди: «Мени Ўз ҳузурингга олиб кет!» Ундан сўнг уч кун тирик эди. Тўртинчи куни вафот этди.

МИРЧАИ САФОЛФУРУШ Қ.С.

Чаёнга озор етказмаган авлиё

Шайх ул-ислом Хожа Абдуллоҳ Ансорий ўз отасидан нақл қилибдурки, Мирчаи Сафолфуруш чаённи ўз дўконидан кўтариб, бирор тепалик юзига элтиб қўярмиш. Шайх ул-ислом яна дейди: «Менинг отам ҳам бирор жониворни ўлдирмас эди ва бу абдолларнинг мазҳабидир. Улар абдоллардан эдилар ва қаромат аҳли».

Ким фаришталарни кўра олади?

Абдоллардан бировга вақт ҳуш бўлди ва ўз фариштасини кўрди. Фариштадан сўради:

— Киши не қилса, сизларни кўрар?

Деди:

— Ҳеч жониворга озор етқурмаса.

Бир лаҳзада Яманга бориб жанозани ўқиб келган дўкандор

Мирча дўкони ёнида биров билан ўтирган эди. Бир аёл келиб айтди:

— Эй риёкор, фалон киши вафот қилди, жанозасига бормайсанми?

Мирча индамай туриб, дўконига кирди. Бир муддат ўтгач, ёнида ўтирган киши орқасидан дўконга кирди. У дўконда йўқ эди. Бошқа чиқиш эшиги ҳам йўқ эди. Таассуф билан келиб дўкон эшигида ўтирди. Мирча дўкандан чиқди. Ул киши сўради:

— Қаёққа кетиб қолдингиз?

Деди:

— Дўконда эдим.

Ул киши айтди:

– Мен дўконга кирдим, йўқ эдингиз.

Мирча деди:

– Бировнинг вафоти хабарини берган аёл-ни кўрдингми?

Деди:

– Бале.

Деди:

– Вафот қилган киши Яманда эди, бориб жанозасида катнашиб келдим.

Кўлида бир парча Яман матоҳи бор эди. Ул кишига берди ва деди:

– Йўлда тушиб қолган экан.

ШАРИФ ҲАМЗА УҚАЙЛИЙ Р.Т.

Сенга ҳеч нима бермаган бирор нарса бергандан кўра дўстрокдир

Бу тоифадан биров Қошғар сафарига чикмоқчи бўлди. Пири сўради:

– Йўл харажати учун бирор нарсанг борми?

Деди:

– Йўқ.

Деди:

– Қандай кун кечирмоқчисан?

Деди:

– Зарурат туғилса, бировдан сўрайман.

Пир деди:

– Сўраганингда бирор нима берган яхши-ми ёки бермаганми?

Деди:

– Берган киши, албатта.

Деди:

– Ҳали етилмабсан. Сенга ҳеч нима бермаган бирор нарса бергандан кўра дўстрокдир. Негаки, кимки сенга бирор нарса берса, сени

Ундан ўзига тилар, кимки бермаса, ўзидан Унга юборар. Демак, бергандан бермаган яхшироқ бўлмай.

АБУЛҲУСАЙН СОЛБЕҲ Р.Т.

Шайх ва ходим

Шероз хонақоҳида ўттиз йил фақирлар ва мискинлар хизматида бўлди. Ўтган-кетганларнинг барчасига таом берди. Олимлар ва солиҳлардан кўпчилик унинг хонақоҳида яшарди.

Шайхнинг ўлими яқинлашгач, ходими – Шайх Абдуллоҳ бинни Абдурахмонни бозорга кафанлик учун юборди. Ходим бозорга бориб, иккита маййитлик сотиб олди. Келса, Шайх оламдан ўтган эди. Шайхни кучиб, «Валлоҳ» деди ва жон берди. Уни Шайх ёнига дафн қилдилар.

ШАЙХ ИМРОН СУЛСИЙ Р.Т.

Меҳмонни интизор қилган Шайх

Шайх Аббос Фақир Ҳиравий дебдурки, Имрон Сулсий кундуз меҳмонсиз ҳеч нарса емасди. Рўза тутар эди. Қачон меҳмон келса, бирга овқатланарди. Бир куни кечқурун меҳмон келди. Имрон одатдагидек рўзадор эди. Шом яқинлиги боис меҳмонни гапга тутди, токи бирга ифтор қилгай. Мусофир оч эди ва таомга интизор тортди. Ул кеча Ҳақ субҳонаҳу ва таоло Имроннинг тушига кириб, деди:

– Эй Имрон, сенинг Биз билан яхши бир одатинг бор эди. Биз ҳам сенинг би-

лан яхши бир суннатимиз бор эди. Сен ода-
тингни ўзгартирдинг, биз ҳам суннатимизни
ўзгартирдик!

Имрон хафа ва ғамга ботган ҳолда уйғонди.
Кўп ўтмадики, Миср волийси Сулсга насроний
бир омил (солиқчи) юборди. Янги омил шун-
дай каттиқ зулмлар қилдики, Шайх Имрон
Сулсни тарк этишга мажбур бўлди. Дастлаб
Мисрга борди, сўнг Шерозга келди.

Шайх Аббос Факир айтади: Шерозда
Шайх Абулхусайн Солбеҳ хонақоҳида эдим.
Шайх Имрон ғалати бир ҳолатда кириб келди.
Шайх Абулхусайн таажжуб қилиб, ўрнидан
туриб таъзим қилди ва ёнидан жой берди.
Имроннинг хайрат ва беҳудлиги шу даражада
эдики, кўзи ичида қуртдан кичикроқ бир нар-
са бор эди. Шайх деди:

– Кўзингиздаги нарсани нима?

Имрон деди:

– Кўзимда бирор нарсани борми?

Шайх Абулхусайн Имрон Сулсий хонақо-
ҳидан кўп марта нон-туз тотган эди. Ўша
хурмат эвазига меҳмон қилишга кўп уринди.
Шайх Имрон қабул қилмади ва деди:

– Ғамзада бир қишиман. Мени яна неъмат
ва фаровонликда кўриб, кечирмай қўяр, деб
қўрмаман. Борай ва бошимни ўз машаққатимга
қўяй.

Неча кундан сўнг уни бир вайронада топ-
дилар. Жон берганди ва сичқон бир қулогини
еб эди.

АБУ ҲОМИД ДҶУСТОНИЙ Қ.С.

Бир чивин қўлимдан сув ичяпти...

Мешкобчи (сувчи) Абу Ҳомид Дўстоний
қўлига сув берди. Шайх сувни қўлида бир
муддат асради. Мешкобчи сўради:

– Эй Шайх, сувни нега ичмаяпсиз?

Деди:

– Бир чивин қўлимдан сув ичяпти. Туриб-
дурмен, то ул ичгай.

«Шарҳи Таъарруф»да ёзилишича, намозда
биринчи такбирда «Аллоҳ» деб айтгач, ҳали
«Акбар» демакдан бурун беҳуш бўлиб йиқи-
лармиш. Йиллар умри шу тариқа кечди ва бу
ҳол билан оламдан ўтди.

Дўстлар дўстларнинг вафосини асрагайлар!

Бир куни бир ўртоғи билан йўлда борарди.
Ўртоғи айтди:

– Сен шу ерда кутиб тур. Шу яқинда қич-
кина бир ишим бор. Ҳозир келаман.

Борди ва келмади. Абу Ҳомид ўша ерда
турди. Кечаси қор ёғди. Эртаси куни ўртоғи
келди. Кўрдиким, қор остида зўрға тебраниб
турибди. Қордан тозалаб, деди:

– Сен ҳалиям шу ердамисан?

Шайх деди:

– Сен шу ерда кутиб тур, келаман, деб
айтмаганмидинг?! Дўстлар дўстларнинг вафо-
сини асрагайлар!

БОБ ФАРҒОНИЙ Қ.С.**Золимнинг бўйни синди**

Оти Умардир. Фарғонада бўлур эди. У томонларда улуг шайхларни «Боб» дерлар.

Ансорийнинг айтишича, шайх Аму дебдурки, бир куни Боб Фарғоний ёнида ўтиргандим. Биров келди ва дедикки, бир дуо қилингки, Саркаб бостириб келмоқда. Саркаб мамлакатни хароб қилувчи золим бир кимса эди. Боб ўчоқ ёнида ўтирган эди ва ўчоқнинг чеккасида бир офтоба турганди. Оёғи билан офтобани уриб йикитди ва дедиким, Саркабни йикитдим. Саркаб ўша лаҳзада шаҳар эшигидан отдан йиқилди ва бўйни синди.

АБУ НАСР САРРОЖ Р.Т.**Сўфийлар таровихининг имоми**

«Ал-Лумаъ фит-тасаввуф» китобининг соҳибидир. Дерларки, рамазон ойида Бағдодга етди. Шуниси масжидида алоҳида бир хужра бердилар ва дарвешларнинг имомлигини ундан илтимос қилдилар. Ҳайитгача имомлик қилди. Таровихда Куръонни беш марта хатм қилди. Ходим ҳар кеча бир нечта нонни хужрасига элтарди. Ҳайит ўтгач, Бағдоддан кетди. Хужрасини кўрсалар, берилган бир ойлик нон хужранинг бурчагида турган эди.

ХОЛИЙ НИШОПУРИЙ Қ.С.**Пирга бир мурид басдир**

Муҳаммад Ҳасан исмли бир муриди бор эди. У ҳар не мол-дунёси бор эди пирига сочди. Шайх ул-ислом Хожа Абдуллоҳ Ансорий

дебдурки, пирга бир мурид басдир, сўзга бир кулок. Олам ёришиши учун бир тонг етарли.

Холий ўз муридига кўп айтардики, менга нимаики янги нарсалар еткурсалар, мен сенга ўша захоти етказарман.

Холий Нишопурий вафот этар чоғида унинг кафанлиги ташвишига тушдилар. Холий:

— Менга сизнинг кафанингиз керакмас. Унинг Ўзи мени иноят этагига тортди, — деб жон берди.

ШАЙХ АБУЛАББОС ҚАССОБ ОМУЛИЙ Қ.С.**Қассоб ўғлининг каромати**

Бир киши ундан сўради:

— Эй шайх, бизга бир каромат кўрсатинг.

Шайх деди:

— Яхшилаб назар сол, бир қассобнинг ўғли улугларнинг мажлисида тўрда ўтирибди, ер ёрилиб, уни тортмаяпти ва девор унинг устига ўпирилиб тушмаяпти. Мулк ва маликсиз вилояти бор ва ҳеч нарсалар қилмасдан ризқи бутун, элга ҳам едирмоқда. Бу каромат эмасми?!

Балчикдаги туя

Бир куни Омул бозорида бир бола оғир юк ортилган туяни судрамоқда эди. Каттик ёмғир ёғарди. Туянинг оёғи балчикда тойилиб, пайи узилди. Бола нима қиларини билмай йиғларди. Одамлар йиғилиб, ғавғо кўтарди. Шайх Абулаббос можаро бошига етиб келиб, йиғлаб турган болага кўзи тушди. Туянинг нўхтасидан тутиб тортди. Юқорига боқиб дедиким: «Бу туянинг оёғини тузат! Агар тузат-

майдиган бўлсанг, нега бир қассоб ўғлининг кўнглини бу гўдакнинг йиғламоғи учун қуйдирдинг?!»

Ўша заҳоти Тангри таоло туянинг оёғини бутқарди. Бола туяни тортди ва тебради.

ШАЙХ АҲМАД НАСР Р.Т.

Бир оғиз беҳуда сўзнинг каффорати

Бир куни Маккада орифларнинг сирлар ва дақиқликларини баён этар чоғида бир сўз томот (софистика, Юнон фалсафасининг бир оқими) иборати билан адо қилди. Макка шайхларидан икки юз саксон киши унга эътироз билдирдиларки, сен бу сўзни не учун айтдинг? Уни Маккадан чиқариб юбордилар. Ўша соат Бағдодда Ҳусрий уйдан чиқди ва хизматкори-га айтдиким, ҳар йили Хуросондан келадиган йигит агар келиб қолса, йўл бермагил!

Аҳмад Наср Бағдодга келди ва Ҳусрий эшигига борди. Хизматкор деди:

— Фалон куни Шайх эшикка келди ва дедик, Аҳмад Насрни яқин йўлатма!

Аҳмад бу сўздан беҳуш бўлиб йиқилди, чунки бу унинг Маккадан ҳайдалиш кунига мувофиқ тушди.

Ахийри Ҳусрий чиқди ва деди:

— Сен ул одобсизлигинг айбини ювиш учун Румга бориб, бир йил тўнғиз боқмоғинг керак. Сўнг Тарсус шаҳрида кофирлар мусулмонлар масжидини бузган жойда тонггача намоз ўқийсан. Бир лаҳза ҳам ухламайсан. Шоядки машойих кўнгли сени қабул қилгай.

Аҳмад бу йўлда содиқ эди. Шайх Ҳусрий буюрган ишни беками кўст бажарди. Бир йил

ўтгач, Румдан қайтиб, Шайх Ҳусрий эшигига келди. Хизматкор деди:

— Тезроқ келинг, бугун Шайх етти марта эшикка чиқиб, сизни сўради.

Ногоҳ Шайх чиқиб келди ва деди:

— Эй Аҳмад, эй фарзанд, эй кўзимнинг нури, хуш келибсан!

Аҳмад шодланиб алик олди. Сўнг ҳаж ниятида йўлга чиқди. Макка шайхлари ҳам унга пешвоз чиқиб, дедиларким:

— Эй отагинам, эй кўзимнинг нури, хуш келибсиз!

ШАЙХ АБУ АЛИ СИЁҲ Қ.С.

Тупроқдан нур ундирган деҳқон

Деҳқончилик киларди. Дебдурларки, ўттиз йил пинҳона нафл рўзаси тутарди. Эрталаб иккита нон олиб, уйдан чиқарди. Йўлда яширинча нонларини факирларга берарди. Саҳрода шериклари таомга таклиф қилсалар, уйда бир нима еб келибман, дер эди. Ул дебдурки: «Ҳар белки урар эдим, агар ўзгалар урган белдан тупроқ чикса, мен урган белдан кўнгил нури чиқар эди».

Элнинг айбини билиб тургувчилар

Биров ундан сўрадики, элнинг айбини билиб тургувчилар ҳам борми? Шайх деди:

— Бор!

Яна сўради:

— Унда Аллоҳ айбларни яширгувчи бўлмасми?!

Шайх деди:

— Ўзингни мендан яшир!

Ул киши ўзини тўнларига чирмади, ўша захоти андоқ шишдики, тўнлари йиртилди ва яланғоч бўлди. Шайхга тазарру қилдилар, дуо қилди, токи ул киши яна ўз холига келди.

Нотўғри фатво

Бир кун бировнинг кўлида бир қоғоз кўрди. Сўради:

— Бу нима?

Деди:

— Замонамиз муфтиси Имом Абу Алининг фатвосидир.

Шайх деди:

— Бун Имом Абу Али қошига элиб айт-ким, жавобда хато қилибдур!

Ул киши ул фатвони Имомга бериб, шайхнинг сўзини айтди. Имом мулоҳаза қилиб, фатвода қилган хатосини топди. Сўрадики, Шайх фатвони ўқидими-йўқми? Ул киши дедики, Шайхнинг хат-саводи йўқ. Имом Шайх хузурига келиб, узр сўраб, айтдики, агар ул Шайх Абу Али бўлмаса эди, бу Абу Али (яъни, ўзи) дўзах ўтида қуйиб эди.

ШАЙХ АБУ АЛИ ДАҚҚОҚ Р.Т.

Таваккул ва тамаъ

Орифлардан бири дебдурки, бир кун унинг мажлисига таваккул бобида бир нарса сўрайман, деган ният билан кирдим. Шайхни кўрдим, жуда озғин бўлганига қарамай, бошига катта бир салла ўраганиди. Кўнглим салласига мойил бўлди. Таваккул бобида сўраганимда, деди:

— Таваккул — бировнинг салласига тамаъ қилмасликдир.

Ва салласини олиб, менинг сари ташлади.

Дунёпарастнинг ибодати

Абу Али Даққоқнинг савдогар бир муриди бемор бўлиб қолди. Ундан хабар олишга борди ва сўради:

— Сенга нима бўлди?

Мурид деди:

— Кечаси таҳорат олиш учун турдим, ичакларим буралиб, қаттиқ оғриди ва иситмам ошди.

Шайх деди:

— Сен бу нодонлигинг билан кечаси намозга туриб нима қилардинг?! Аввал дунё мурдоридан ўзингни аритмоғинг керак. Биров боши оғриси, оёғига тилло боғлагани билан тузалмас. Қўли расво бўлган киши енгини ювса, нажосат ундан кетмас.

ШАЙХ АБУЛҚОСИМ БИШР ЁСИН Р.Т.

Ўттиз йил тоқчада турган арпа нони

Шайх Абусаид Абулхайр (қ.с.) дебдурки, болалигимда бир жума кун отам ҳамроҳлигида жомеъ масжидига Қуръон ўқиб бо-раётган эдим. Йўлда Шайх Абулқосим Бишр Ёсин йўлиқди ва деди:

— Эй Абулхайр, бу кимнинг боласи?

Отам айтди:

— Бизнинг ўғилчамиз.

Шайх ўтириб, мени олдига чақирди ва кучоқлаб, юзини юзимга қўйди ва кўзини юмиб, деди:

— Эй Абулхайр, биз бу жаҳондан бора олмадикки, ер юзи дарвешликдан холи қоларди ва дарвешларга жабр бўларди. Эндики сенинг

ўғлингни кўрдик, эмин бўлдик. Худо хохласа, бу болага валийлик насиб бўлғусидир. Намоз тугагач, бу болани бизнинг олдимизга олиб бор!

Масжиддан чиққанимиздан сўнг отамиз бизни пир Абулқосим қошига элтди. Ибодатхонасига кириб, рўпарасида ўтирдик. Уйда баланд бир токча бор эди. Пир отамга айтди:

– Абу Саидни елкангга кўтар. Токчада нон бор, олиб тушсин!

Отамиз бизни кўтарди. Нонни олиб тушдим. Иссиқ арпа нони экан. Шайх Абулқосим нонни кўлимдан олди ва кўзини юмиб, иккига бўлди. Ярмини менга бериб, егил, деди ва ярмини ўзи еди. Отамиз айтди:

– Бизга ҳеч бу нондан насиб бўлмасми?

Шайх деди:

– Эй Абулхайр, ўттиз йилдирки, шу нонни бу токчага қўйилибдур ва бизга ваъда қилибдурларки, бу нон ул киши кўлидаким исига, дарвешлик унинг номи билан тирилғусидир ва бу борадаги охирги сўзни ул айтур. Бу хушхабар сенга басдирки, ул киши сенинг ўғлингдир!

Тангри билан сўзлашишни хоҳлайсанми?

Шайх Абусаид Абулхайр яна дейди: Бир куни Шайх Абулқосим Бишр Ёсин қошида эдик. Шайх деди:

– Эй фарзанд, Тангри билан сўзлашишни хоҳлайсанми?

Дедим:

– Албатта, нега хоҳламас эканман?

Деди:

– Ҳар қачон хилватда бўлсанг, буни ўқи ва бундан ўзга ўқима:

Бе ту, жонон, қарор натвонам қард,
Эҳсони туро шумор натвонам қард.
Ғар бир тани ман забон шавад ҳар мўе,
Як шукри ту аз ҳазор натвонам қард.

(Маъноси:

Жонон, сенси сабру қарорим йўқдир,
Сенинг эҳсонинг саноғига етолмайман
Танамдаги ҳар бир тук тилга айланганда ҳам
Минг шукрингдан бирини адо етолмайман).

ШАЙХ ЛУҚМОН САРАХСИЙ Қ.С.

Девоналарнинг оқили

Ишининг ибтидосида мужоҳада ва риёзати кўп, муомала ва тоатда эҳтиёткор эди. Унга бир кашф юзланиб, ақлдан бегона бўлибди. Лукмондан сўрабдилар:

– Бошида бошқача эдинг, энди бутунлай аксисан. Сабаби нимада?

Жавоб берибдики:

– Бандаликни қанча кўпроқ қилсам, унданда кўпроқ керак эди. Ожиз бўлдим, дедим: Илоҳи, подшоҳларнинг қули агар қариса, озод қиладилар. Сен подшоҳлар Подшоҳисан, мен бандалигингда қаридим. Мени озод қил! Бир нидо эшитдимки: Эй Лукмон, сени озод қилдик!

Озодлик нишони бу эдики, ақлни ундан кўтардилар ва у девоналарнинг оқилларидан эди.

Шайх Абусаид Абулхайр дебдурки, Лукмон Тангрининг амру наҳйидан озод қилинган бандадир.

Томга учган девона

Абусаид Абулхайр айтади: Бир кеча хонақоҳ эшиги ёпиқ эди ва дарвешлар ётиб эдилар. Биз Шайх Абулфазл Ҳасан билан бир суффа четида ўтириб, ирфондан суҳбат курардик. Бир масала ечими қийин бўлди. Шу пайтда Лукмон хонақоҳ томидан учиб келиб, бизнинг қошимизга тушди ва масаланинг тугунини ечиб берди. Яна учиб, хонақоҳ томига чикди. Шайх Лукмонга «Парранда» лақаби қўйганлари бу баландпарвозликлар жихатидан бўлса, ажабмас.

ШАЙХ АБУСАИД АБУЛХАЙР Қ.С.

Хирқага ямалган солик

Шайх Абусаид дебдурки, бир куни Сарахс шаҳрининг кириш дарвозаси томондан келаётган эдим. Шайх Лукмон бир култепа устида пўстинини ямаб ўтирган экан. Култепа устига чиқиб, унинг ишига қараб турдим. Соям Лукмоннинг пўстини устига тушиб турганди. Шайх Лукмон ишини битиргач, менга боқиб деди:

– Эй Абусаид, сени бир парча тери билан бу пўстинга тикдик.

Сўнг туриб, менинг қўлимдан тутиб, Пир Абулфазл Ҳасан хонақоҳига элтди. Эшиги олдида Пирни чорлади. Пир келгач, қўлимни тутиб, унга топширди ва деди:

– Буни асрангки, сизникидир!

Пир ҳам менинг қўлимни тутиб, хонақоҳга олиб кирди. Суффада ўтириб, қўлига бир китоб олди. Китобни донишмандлар одати бўйича диққат билан ўқишга киришди. Хаёлимдан

ўтдики, китобда нима ёзилган экан? Пирга бу хаёлим маълум бўлди ва деди:

– Эй Абусаид, бир юз йигирма тўрт минг пайғамбарки оламга юборилди, барчасига дедиларки, халққа «АЛЛОХ!» деб айтинглар. Улар халққа бу калимани дедилар, бу калимада фарқ бўлдилар.

Абусаид айтади: Ўша кеча бу сўздан бизга уйку харом бўлди. Эрта тонг Пирдан рухсат сўраб, тафсир дарсига Абу Али Факих қошига бордим. Хожа Абу Алига аввал дарс бу оят эди: «Аллох» деб жавоб қилинг! Сўнгра уларни нотўғри йўлларида адашган ҳолларида тарк этинг! (Анъом сураси, 91-оят).

Ўша соат бизнинг кўксимизга бир эшик очдилар, бу калимани эшитгач, бизни биздан олдилар. Хожа Абу Али бу ўзгаришни кўриб, сўради:

– Кеча қаерда эдинг?

Дедим:

– Пир Абулфазл Ҳасан хизматида эдим.

Деди:

– Тур, энди унинг олдида бор. Ул маънодан бунга келмак сенга харомдир.

Қўпиб, хайрат ва шайдо, бутун вужудим бу калимага айланган ҳолда Пир ҳузурига бордим. Пир Абулфазл мени бу ҳолда кўриб, деди:

– Эй Абусаид!

Мастак шудайи, ҳаме надоний пасу пеш,
Ҳон, гум накуний ту ин сари риштайи хеш.
(Маъноси:

Мастгина бўлибсан, баланд-пастни билмай
Огоҳ бўл, калаванг учини йўқотиб қўйма!)

Дедим:

– Эй Шайх, нима буюрасиз?

Деди:

– Кириб, ўтир ва бу калимага машғул бўлки, бу калиманинг (яъни «Аллоҳ» сўзининг) сен билан ишлари бор...

Шифобахш тўртлик

Устоз Абу Солих – Шайх Абусаид Абулхайр хонақоҳининг қориси бемор бўлди. Шайх ўз фарзанди – Абубакр Муаддабга деди:

– Қалам ва қоғоз келтир, Абу Солих учун бир нима битайлик!

Ул хозир килгач, бу рубойни имло килди, Муаддаб битди:

Ҳавро ба назорайи нигорам саф зад,
Ризвон зи таъажжуб кафи худ бар каф зад.
Як холи сиях бар он рухон мутраф зад,
Абдол зи бийм чанг бар Мусхаф зад.

(Маъноси:

Хурлар нигоримни кўриш учун саф тортдилар,
Ризвон ажабланиб, қарсак чалиб юборди.
Бир қора хол ул юзларга парда тортди,
Абдол (девона) кўркқанидан Куръонга
чанг солди.)

Ва Абубакр Муаддабга дедиким, элтиб, Абу Солихга боғлади. Ўша захоти тузалиб, ўша куни ишга чикди. Ўшандан буён бу рубойни турли касалликларга дам солиб ўқиш ва наф етказиш одат бўлиб қолган. Баъзи улуғлар бу рубойга шархлар ҳам ёзганлар.

ШАЙХ АБУЛҚОСИМ ГУРГОНИЙ Қ.Т.С.

Масжид устунни билан сўзлашган шайх

«Кашф ул-махжуб» соҳиби Ҳужвирий айтибдурки, бир кун менда бир ҳолат содир бўлди, унинг ечимини топишга ожизлик қилдим. Шайх Абулқосим хизматига юзландим. Уни уйи ёнидаги масжидда топдим. Шайх менга тушган воқеани масжиднинг бир устунига айтаётган эди. Сўрамай жавобимни топдим. Дедим:

– Эй Шайх, бу мен Сиздан ечимини сўрамоқчи бўлганим воқеадир.

Шайх деди:

– Эй фарзанд, бу устун Ҳақ таоло амри билан тилга кириб, мендан бу воқеани сўраётган эди.

ХОЖА МУЗАФФАР АҲМАД БИН ҲАМДОН Қ.Т.С.

Биз ҳеч нима эмасмиз!

Бир куни Хожа Музаффар Навқонда айтди:

– Бир коса тўла тариқдан бир донаси Шайх Абусаид Абулхайрдир, қолган барчаси мен.

Шайх Абусаиднинг бир муриди ҳам бу мажлисда ҳозир эди. Бу сўздан аччиғи келиб, туриб шайхнинг ҳузурига борди ва бўлиб ўтган сўзни айтди. Шайх деди:

– Ўша бир дона ҳам улардирлар. Биз ҳеч нима эмасмиз!

АМИР АЛИ АБУ Қ.Т.С.**Ўзини қул бозорида сотган мурид**

Бир муриди бор эди, оти Муҳаммад Шаҳрободий. Бир куни бу муридини бозорга юборди. Шаҳрободийнинг пули йўқ эди. Бозорга келиб, ўзини қулликка сотди ва пулига Амир Али Абу тилаган нарсани олиб юборди. Бу савдодан бир неча кун ўтди. Шаҳрободийни қул қилиб сотиб олган киши бу можаронинг сабабини эшитгач, уни озод қилиб юборди. У пири қошига келди.

Пир деди:

– Эй жавонмард, неча минг йил бизнинг жонимиз ғайб оламида сенинг яралишинг ишқида куяр эди. Шу бас эмасмидики, бу зоҳир фироқиға мубтало қилдинг? Энди бир ҳафта зоҳир курби ҳам керак...

**ҲУСАЙН БИН МУҲАММАД МУСО
СУЛАМИЙ Қ.С.****Аллоҳ солиҳ бандаларга ёр бўлур!**

«Ҳақойиқ ут-тафсир» соҳиби Шайх Абу Абудуррахмон Суламийнинг отасидир. Шу ўғли туғилганида барча мол-мулкани сотиб, садақага берибдир. Унга дебдурлар:

– Сенга ўғил фарзанд бўлди. Унинг учун ҳеч нима асрамадинг.

Дебдур:

– Агар солиҳ фарзанд бўлса, «У (Аллоҳ) солиҳ бандаларга ёр бўлур» (Аъроф сураси, 196-оят). Агар ахлоки бузук бўлиб улғайса, мен унга ахлоқсизлик қилиши учун ҳеч нима қолдирмаган бўлиб чиқаман.

**ХОЖА АҲМАД ҲАММОД
САРАХСИЙ Р.Т.****Эранлар жонфидо бўладилар**

«Кашф ул-махжуб» соҳиби Ҳужвирий дебдурки, ул мубориз ул-ибод (нафс билан курашувчи обид) эди. Менинг дўстим эди ва унинг ҳолатидан кўп қизиқарли нарсалар биламан. Бир кун ундан сўрадим:

– Бу йўлга киришингнинг ибтидоси қанақа эди?

Деди:

– Бир марта Сарахсдан чиқиб, биёбонга юзландим. Туяларим бор эди, уларни боқиб юрардим. Оч-наҳор юришни яхши кўрардим. Қўлимга нимаики тушса, ўша захоти бошқа бировга берардим... Бу тоифага эътиқодим бор эди.

Бир куни биёбонда бир арслон пайдо бўлди. Бир туяни босиб, бўғизлаб ташлади ва бир баландликка чиқиб, наъра тортди. Атрофдаги йиртқич ҳайвонлар – бўри, шоқол, тулки каби жониворлар жам бўлди. Арслон туяни уларга қолдириб, ўзи бир баланд тепаликка чиқиб, улар тўйиб тарқалгунча кутиб турди. Сўнг ўзи ҳам туя гўштидан ейиш учун энди тепаликдан инган эдики, узоқдан бир оқсоқ тулки келаётганини кўриб қолди. Яна тепаликка чиқиб, кутиб турди. Тулки ҳам қорнини тўйғазгандан сўнг арслон тушиб келди ва туядан емоққа машғул бўлди. Мен бу ҳолатга қараб турардим. Еб бўлгач, менга қараб, фасих тил билан деди:

– Эй Аҳмад, бировга лукма бериш итлар ишидир. Эранлар ўз жонларини бағишлайдилар.

Мен бу далилни арслондан кўриб, холим бутунлай ўзгарди. Дунёвий барча ишлардан қўл тортиб, бу ишга машғул бўлдим ва тариқатдаги ишимнинг ибтидоси бу эди.

ШАЙХ АБУ ЗУРЪА АРДАБИЛИЙ Қ.С.

Хидланиб қолган яхна гўшт ва ит калласи

Шайх Абу Абдуллох Хафиф ҳаж сафарига чикди ва йўлда Абу Зуръани кўргани борди. Абу Зуръа меҳмонининг олдида хидланиб қолган яхна гўшт келтирди. Абу Абдуллох яхнани емади ва сафарга чикди. Биёбонда адашиб қолиб, бир неча кун егулик тополмадилар. Ҳалокатга етар чоғда кўзларига бир ит кўринди ва уни ўлдириб, улашдилар. Шайхга итнинг боши тегди. Шайх нафратланиб, бунини еб бўладими-йўкми, деб узоқ ўйлади. Охири, Имом Молик мазҳаби билан уни емоққа қарор қилди. Итнинг боши қаттиқ эди. Ул итнинг боши тилга кириб, дедик, Абу Зуръанинг уйида хидланиб қолган яхна гўшдан емаганининг жазоси шудир!

Абу Абдуллох сафардан қайтиб, Абу Зуръанинг уйига борди ва ундан кечирим сўраб, сўнг сафарга чикди.

АБУ АБДУЛЛОХ БОКУ Қ.С.

Кашнич, чумчук...

Курдлардан эмиш. Бир куни Шерозга келиб, мадрасаларнинг бирига кирибди. Дарс ва таҳсилга машғул толибларни кўриб, уларга курд тилида савол берибди. Барча талабалар

унинг устидан кулишибди. Абу Абдуллох айтибди:

– Сизлар гапираётган илмларни ўрганмоқчиман.

Улар хазиллашиб айтибдилар:

– Донишманд бўлмоқни истасанг, бу кеча ўзингни бир ип билан оёғингдан уйинг шифтига осиб, тонггача «кузбура, усфура» (кашнич, чумчук) деб такрорласанг, барча илмлар эшиги сенга очилади.

У бориб, айтганларидек қилибди. Нияти тўғри ва хусни талаби садоқат билан эканлиги сабабли, тонг отгач, Ҳақ таоло унинг кўнглига ладуний илм (ғайб илми) эшигини очмиш. Иши шу даражага етибдики, баҳсли ҳар қандай масала бўйича илм аҳли устидан ғолиб чиқармиш.

ШАЙХ МЎМИН ШЕРОЗИЙ Қ.Т.С.

Эллик ҳаж савоби ва она кўнглининг шодлиги

Хожа Абдуллох Ансорий дебдурким, Исмоил Даббос дедиким, ҳаж ниятида сафарга чиқиб, Шерозга етишдим. Бир масжидга кирдим. Шайх Мўминни кўрдимки, ўтириб, хиркасига ямоқ соларди. Салом қилдим ва ўтирдим. Мендан сўради:

– Не ниятинг бор?

Дедим:

– Ҳаж ниятим бор.

Деди:

– Онанг борми?

Дедим:

– Бор!

Деди:

– Қайтиб, онанг хизматига бор!

Бу сўз менга хуш келмас эди. Деди:

– Нега тўлғонасан? Мен бош яланг, оёк яланг, ёлғиз ва озуқасиз эллик марта хаж қилганман. Барчасини (савобини) сенга бердим. Сен онанг кўнгли шодлигини менга бер!

АБУЛВАЛИД АҲМАД БИН АБИ РИЖО Р.Т.

Дунё олди-бердига арзимас!

Имом Аҳмад Ҳанбал (раз.а.)нинг шогирдидир. Имом Бухорий ўз «Саҳих»ида ундан ҳадис ривоят қилган. Дастлаб кўп мол-дунёси бор эди. Барчасини ҳадис илми талабида ва хаж каби улуғ савоблар йўлига сарфлади. Дерларки, дўстларининг бирига тўрт минг дирҳам керак бўлиб қолди ва унга бу мушқулини изҳор қилди. Тўрт минг дирҳамни дўстининг уйига юборди. Дўсти ишини битиргач, бир муддатдан сўнг қарзини қайтариб жўнатди. Абулвалид қабул қилмади. Келаси кун дўсти олдига келиб, салом берди. Абулвалид деди:

– Агар саломнинг жавоби вожиб бўлмаса эди, саломингга алик ҳам олмасдим. Мен юборган арзимас нарсани нима қадри борки, яна менинг олдимга юборибсан?!

МУҲАММАД БИН АБДУЛЛОҲ ГОЗУРИЙ ҲИРАВИЙ Қ.С.

Ўз пирини шаҳардан чиқариб юборган вазир

Хожа Абу Абдуллоҳ Заҳл унинг чин муридларидан эди ва унинг учун кўп ишлар қилганди. Бир марта Шайх унга деди:

– Бу яхшиликларни қиласан ва охири мени бу шаҳардан ҳам сен чиқариб юборасан.

Заҳл сўради:

– Менми?

Яна таъкидлади:

– Сен!

Заҳл таажжуб қилди. Бу суҳбатдан бир муддат ўтгач, Муҳаммад Абдуллоҳ Гозурий Ҳиравий маориф ва насихатни таъсирчан қилиб айтарди ва халқни таркидунёчиликка тарғиб қила бошлади. Халққа бу сўзлар қаттиқ таъсир қилиб, дунё ишидан қўл тортарди. Хожа Абу Абдуллоҳ Заҳл узр билан Шайхни шаҳардан чиқардики, сенинг сўзинг элга зиён қилур, яъни, эл ишидан қўл тортса, подшоҳ хазинасига маблағ кам тушади.

ҚУРБАНЖ Р.Т.

Вазирдан юқори ўтирган дарвеш

Бир куни Хожа Абу Абдуллоҳ Заҳл олдига келди ва деди:

– Эй Абу Заҳл ўғли, сендан юқори ўтириш қачон менга насиб этгай?

Хожа Абу Абдуллоҳ фаросатли одам эди, улуғ инсон эканлигини дарров пайқади. Деди:

– Эй Шайх, сен юкорида ва мен қуйида бўлишим имкони йўқ.

Шайх деди:

– Эй Абу Заҳл ўғли, кўп сиқилма, мени сендан юкори ўтирғизишнинг нима мазаси борлигини ҳам кўрармиз.

Бу суҳбатдан бир ҳафта ўтгач, Хуросон ҳокими уни тутиб, кўрғоннинг тепасидаги бир хонада хибс қилдилар. Ўша ерда дунёдан ўтди.

ХОЖА ХАЙРЧА Р.Т.

Сен ўз кўнглингни тузат!

Хайрча бир кул эди. Эгаси ундан кўп каромат мушоҳада қилиб, уни озод қилди. Гозургоҳга келиб, бир кулба ясади ва у ерда умри охиригача яшади.

Кимки бемор бўлиб қолса ё бирор дардга учраса, Хайрчадан дуо тиларди. У дуо қилгач, ўша захоти шифо топарди. Бир марта бир донишманднинг тиши оғриб, унинг олдига борди. Хайрча «Алҳамд» сурасини ўқиб дам солди, ўша захоти оғриқ тўхтади. Донишманд деди:

– Эй Хайрча, сен «Алҳамд»ни тўғри ўқимаяпсан, мен сенинг кироатингни тузатайин, тўғри ўқийдиган бўл.

Хайрча деди:

– Яхшиси, сен ўз кўнглингни тузат!

АБУ НАСР БИН АБУ ЖАЪФАР БИН АБУ ИСҲОҚ ҲИРАВИЙ ХОНЧАБОДИЙ Қ.С.

Кўнгли куюк кишининг гиряси

Зохир ва ботин илмларининг алломаси ва ўз замонининг етук фақиҳи эди. Тавбасининг сабаби бу эмишки, бир куни биров фатво сўраб келди: биров йигитлик чоғида қазабланиб, эшагини бир неча марта халачўп билан урибди. Эшак тилга кириб дебди: «Эй хўжайин, сенинг мазлумга қилган бу зулминг ҳам ўтгай, аммо эртага, қиёмат куни бу зулминг учун қандай жавоб берасан?» Йигирма йилдан бери ул киши йиғлаб, ҳозир унинг кўз ёши қонга айланибди. Бундай кишининг таҳорат ва намози ҳукми нечук бўлгай? Ислон имомлари бу борада қандай фатво берадилар?

Абу Наср бу саволни ўқиб, сўз хайбатидан беҳуш бўлди. Ўзига келгач, ул кишининг суҳбатига ошиқди. Етиб борса, ул киши ғам-ғуссадан ўлиб қолганди. Яхшилаб разм солди: нуроний бир қари киши ўлиб ётганди. Қон кўзидан оқиб, юзида қотганди, аммо ўзи қулиб тургандек эди. Абу Наср бу табасумдан кўнглида бир иштибоҳ уйғонди. Ул кишини кафан қилиб, кўмиб, ўзи йиғлаб борарди. Йўлда бир қари киши унга йўлиқиб, деди:

– Эй йигит, нега йиғлаяпсан? Китобуллоҳдан сенга янги бир оят етибдимики, Қуръоннинг ҳукмига амал қилмаяпсан? Бу йиғламоғинг этаги куйганлар йиғисига ўхшар, кўнгли куюк кишиларнинг гирясига асло ўхшамас.

Мӯйсафид бу сўзни айтиб ўтгач, Абу Насрга дард устига дард ва ўт устига ўт тушди. Барчасидан кўнглини узиб, сайру саёҳатга чикди. Дерларки, уч юз пир суҳбатига етиб, барчасига хизмат қилди. Хизр (а.с.) суҳбатига мушарраф бўлди. Ва умри бир юз йигирма тўртга етди. Қабри Хончабодда, табаррук бир зиёратгоҳга айлангандир.

ШАЙХ АБУ ЗАР БУЗЖОНИЙ Қ.С.

Япроқлари тилло дарахт

Бузжонда бир мадраса бор эди. Шайх Абу Зар бу мадрасадагиларни авлиёлар деб атарди. Шайх бир куни бу мадраса эшигида ётиб эди. Мадраса ходими келди. Шайх сўради:

— Валийлар нима ишда?

Ходим деди:

— Улар бугун егулик топмайдурлар.

Мадраса сахнида бир тут дарахти бор эди.

Шайх ходимга деди:

— Бу дарахтни силкитинг!

Ходим чиқиб силкитди, япроқлари тушди.

Япроқлар холис олтин эди. Шайх қошига келтирди. Шайх буюрди:

— Мадрасадаги азизлар учун таом сотиб олинг!

ШАЙХ УЛ-ИСЛОМ АҲМАД НОМАҚИЙ ЖОМИЙ Қ.С.

Қирқ икки фарзанднинг отаси

Шайх ҳазратларига Ҳақ субхонаху ва таоло қирқ икки фарзанд бериб эди. Булардан ўттиз тўққизтаси ўғил ва учтаси киз эди.

Шайх вафотидан сўнг булардан ўн тўрт ўғил ва уч қиз ҳаёт эди. Бу ўн тўрт ўғилнинг бариси ўз илмига амал қилувчи олим, комил, яхши асарлар муаллифи, каромат ва валийлик соҳиби эди.

Шайхнинг ўзи саводсиз эди. Йигирма икки ёшида тавба тавфики топиб, тоққа чикди. Ўн саккиз йил риёзат тортганидан сўнг унга ладуний илмлар эшигини очиб, халқни тўғри йўлга хидоят қилишига амр этилди. Тавҳид, маърифат, ҳикмат ва тариқат бобида уч юз той қоғоздан ортиқ ҳажмда асарлар яратибдики, ҳеч бир олим ва ҳаким уларга эътироз қилолмади. Чунки бу асарларнинг барчаси Қуръон оятлари ва Ҳадиси шариф ҳукмлари билан асослангандир.

Омонатга хиёнат раво эмас!

Шайхнинг хирка пири Ҳазрат Шайх Абу-саид Абулхайрдир. Бунинг тафсилоти қуйидагича: Шайх Абусаиднинг ибодат чоғида киядиган муборак бир хирқаси бор эди. Айтишларича, бу хирқа амир ал-мўминин Абубакр Сиддик (р.а.)дан мерос қолганди. Шайхлар силсиласи орқали бу хирқа Шайх Абусаид Абулхайрга етиб келганди. Навбат бу кишига келганда, хирқани унга кўрсатдилар ва амр қилдилар: «Ўзингдан кейин бу хирқани Аҳмадга қолдир!» Шайх ўз фарзанди Абу Тохирга деди:

— Менинг вафотимдан бир неча йил ўтгандан сўнг баланд бўйли, мовий кўзли, Аҳмад исмли бир ёш йигит сенинг хонақоҳингга киргай. Ўшанда сен муридлар ўртасида ўтирган бўласан. Албатта, бу хирқани ўша йигитга топширгайсан.

Шайх Абусаид ўлим тўшагида ётганда ўғли Абу Тохир кўнглида: «Қанийди, отамизга насиб этган валийлик мартабаси бизга мерос бўлиб ўтсайди», деган истак пайдо бўлди. Шайх кўз очиб деди:

– Сиз орзусида бўлган валийликни бошқа бировга топширдилар, бизнинг шайхлигимиз байроғини бошқа бир харобот эшигига ўрнатдилар ва хар ишки бизда эди, унга таслим қилдилар.

Бу сўзлардан муддао нималигини ҳеч ким англамади.

Шайхнинг вафотидан бир неча йил ўтгач, бир кеча Шайх Абу Тохир тушида отаси бир неча дўстлари билан шошилиб, бир томонга кетаётганини кўрибди. Отасидан сўради:

– Эй Шайх, қаён шошмоқдасиз?

Шайх деди:

– Сен ҳам келки, Кутби авлиё келадур.

Энди қўшилиб бормоқчи эди, уйғониб кетди.

Бошқа бир куни Шайх Абу Тохир хонақоҳида ўтирганди. Эшикдан Шайх Абусаид васиятида қиёфасини тасвирлаб берган йигит кириб келди. Шайх Абу Тохир уни даров таниди. Одамгарчилик юзасидан иззатини жойига қўйди, аммо ортиқча илтифот кўрсатмади. Улуғвор отанинг табаррук хирқасини бериб юборишга кўнгли бўлмаётганини турувди, ул йигит деди:

– Эй Хожа, омонатга хиёнат раво эмас.

Шайх Абу Тохир хушвақт бўлиб бориб, хирқани отаси ўз муборак қўллари билан илиб қўйган жойдан олиб келтириб, ул йигитнинг эғнига солди. Бу йигит – Шайхул-ислом Аҳмади Жом (қ.с.) эди. У кишидан олдин

бу хирқани машойихдан йигирма икки киши кийганди, охири Аҳмади Жомга насиб этди. Ундан сўнг бу хирқа қаён борганини ҳеч ким билмади.

АБУ ТОҲИР КУРД Р.Т.

Вақф ўриги ва Хизр (а.с.) танбеҳи

Ул зот Хизр (а.с.) билан суҳбат тутар эмиш ва Шайх Аҳмади Жом билан дўстлиги бор эмиш. Шайх Аҳмади Жом дебдурки, бир кун нафс менадан ўрик тилади. Нафсимга дедим: Бир йил рўза тутгил, сенга ўрик берай! Бир йилдан сўнг нафс тақозо қилдики, мен ваъдамга вафо қилдим, сен ҳам қил! Отамдан мерос қолган боғга бордим. Бир ўрикни шоқол еб, бутун қайт қилиб ташлабди. Олдимки, ваъдага вафо қилгаймен. Нафс фарёд қилдики, бу нима қилганинг, менга ҳеч қандай ўрик керакмас! Нафс ўз истагидан бутунлай кечгач, бир неча дона ўрик едим. Сўнг бир оз ўрик тегиб, менинг пири суҳбатим бўлган Шайх Абу Тохир Курдга элтдим.

Шайх ўрик томон бир нигоҳ ташлаб, деди:

– Эй Аҳмад, бизга вақф ўригидан келтирибсан.

Дедим:

– Эй Шайх, бу вақф меваси эмас. Бу менинг отамдан мерос қолган боғдан, отам бу дарахтни ўз қўли билан эккан ва мен ҳам ўз қўлим билан териб, сизга олиб келдим.

Шайх менинг сўзимни қабул этмади. Ўғлига айтди:

– Қўйларимиздан бир қўй келтир, сўйиб, битта шўрва сол. Очликдан сафро Аҳмаднинг

димоғи ва бошига урибди. Нима қилаётгани ва нима деяётганини билмайди.

Мен индамай қўйдим. Айтилган таомни келтирдилар. Кўнглимга еткурдиларки, ҳалоллиги шубҳали бу таомдан ема. Шу ҳаёл билан куруқ нонни ушатиб ердим. Шайх қистовга олдики, нега овқатдан емаяпсан. Кўнглимдагини айтдим. Ўғлини чақириб, овқатнинг гўшти қаердан келтирилганини сўради. Ўғли айтди:

– Қўйларимиз узокрокда эди, бориб қас-собдан гўшт олиб келдим.

Шайх қассобни чақиртириб, гўштни суриштирди.

Қассоб айтди:

– Шаҳна бировнинг қўйини зулм билан тортиб олганди. Менга сўйдириб, ярмини олиб кетди. Қолган ярмини шайхзода олиб кетди.

Шайх Абу Тохир бошини қуйи солди. Йиғлагим келиб, туриб кетдим. Яқиндаги бир намозхонага кирдим. Ўзимни ҳеч тиёлмай қаттиқ йиғлардим. Шайх Абу Тохир ортимдан етиб келди ва ўтирди. Мен кўнглимда муножот қилардимки, бор Худоё, қўй ишини унга маълум қилдирдинг, ўрик ишини ҳам зохир қил! Шу аснода Хизр (а.с.) кириб келди ва деди:

– Эй Абу Тохир, Аҳмаднинг мулкига вақф от қўйдинг ва шубҳали таомингга ҳалол от қўйдинг, буни кимдан ўргандинг? Сен Аҳмаддан ҳеч нарсани талаб қилолмайсан, чунки у буюк даражадан борур.

ХОЖА ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ Қ.Т.С.

Ҳар бир тош менга сенингдек бир Юсуфдир!

Бир куни ўз кулбасида ўтирган эди. Кўнглида ташқари чикмоқ истаги пайдо бўлди. Жума кунидан бошқа кунлар кўчага чикмаган Хожага бу истакдан малол келди, чунки қаерга боришни ўзи ҳам билмасди. Охири бир уловга миниб, жilовини қўйди, то қаёнки Тангри таоло элтса, боргай. Ул маркаб шаҳардан чиқиб, даштга юзланди. Охири бир вайрона масжид эшигига келиб турди. Шайх тушиб, масжидга кирди. Бир йигит бошини муруқабага тортиб ўтирганига кўзи тушди. Бир замондан сўнг йигит бошини кўтарди. Ҳайбатли бир йигит экан. Деди:

– Эй Юсуф, менга бир масала мушкул бўлибди.

Масалани айтди. Шайх ул мушкулотни ечиб, сўнг деди:

– Эй фарзанд, қачонки бирор мушкулот туғилса, шаҳарга келиб, мендан сўра. Мени бу ерларга овора қилма.

Йигит Шайхга бокди ва деди:

– Ҳар қачон бир мушкулот туғилса, унинг ечимига ҳар бир тош менга сенингдек бир Юсуфдир.

ХОЖА АБДУЛХОЛИҚ ФИЖДУВОНИЙ Қ.Т.Р.

Насроний йигит ва ботин зуннори

Ашуро айёмида катта бир жамоат ул зотнинг хизматида ўтирганди ва ул киши маърифатдан сўз айтарди. Ногоҳ бир йигит кирди.

Сурати зоҳидларга ўхшаш, эғнида хирқа ва елкасига жойнамоз ташланган. Бир гўшада ўтирди. Ҳазрат Хожа унга назар қилдилар. Ул йигит деди:

– Расулуллоҳ (с.а.в.) дебдурларки, мўминнинг фаросатидан кўрқинг! Чунки у улуғ ва қудратли Аллоҳ нури билан назар солади. Бу ҳадиснинг сирри недир?

Хожа дедилар:

– Бу ҳадиснинг сирри будурки, хирқанг остидаги зуннорни кесиб, имон келтургайсен.

Йигит ўша заҳоти зуннорини кесиб, имон келтирди. Ҳазрат Хожа суҳбатдошларига бокиб дедилар:

– Эй ёронлар, келинг, бу йигит зоҳир зуннорини кесиб, имон келтирганидек, биз ҳам такаббурликдан ҳосил бўлган ботин зуннорини кесиб, имон келтирайлик. Бу йигитнинг барча гуноҳлари кечирилганидек, биз ҳам гуноҳлардан фориғ бўлайлик!

Суҳбатдошларга ажаб бир ҳолат зоҳир бўлди. Хожанинг оёғига йиқилиб, тавбаларини тоза қилур эдилар.

Ғазаб ва ғайрат

Бир кун ул кишининг хизматида бир дарвеш дер эди:

– Агар Худованд таоло менга жаннат ва дўзахдан қайси бирини танлаш имконини берса, мен дўзахни ихтиёр қиламан. Чунки мен ҳеч қачон нафсим муроди билан яшамагаймен. Бу ҳолда жаннат нафс муродидир ва дўзах Ҳақ муроди.

Ҳазрат Хожа дарвешнинг сўзини рад қилиб дедилар:

– Бандага ихтиёр билан нима иши бор, ҳар қайн бор деса, борурмиз ва қайнда бўл, деса, бўлурмиз. Бандалиқнинг шартини ушбуди, сен айтганингча эмас.

Дарвеш сўради:

– Шайтон Ҳақ йўлидаги солиқларни адаштира оладими?

Хожа буюрдилар:

– Нафс фаноси сарҳадига етмаган солиқни оздирарлар. Бундай солиқда ғазаб ҳислати борлиги сабабли Шайтоннинг қўли баланд келар. Нафс фаносини ҳосил қилган солиқда эса, ғазаб бўлмас, ғайрат бўлур. Шайтон ғайратдан қочар. Ғайрат сифати – Аллоҳ китобини ўнг қўлида, Расулуллоҳ (с.а.в.) суннатини чап қўлида тутиб, бу икки ёруғлик орасида йўл сулуки қилган кишилардагина ҳосил бўлгай.

Фарз амаллари адосидан сўнг дуо мустаҷоб бўлур!

Ҳожатманд бир киши деди:

– Хожа бизга бу шайтон тузоғидан саломат қолиш учун имон дуоси билан мадад қилишларига муҳтоҷмиз.

Ул зот буюрдилар:

– Ваъда андоқдурки, фарз амаллари адосидан сўнг дуо мустаҷоб бўлур. Сен фарз ишларини собитлик билан бажар ва бизни ҳайр дуоси билан ёд қил! Фарз амаллардан сўнг биз ҳам сени ёд қилурмиз. Бу орада ижобат асари зоҳир бўлгай, ҳам сенинг ҳақингга, ҳам бизнинг ҳақимизга!

ХОЖА МУҲАММАД БОБОЙИ САМОСИЙ Р.Т.

Қасри Ҳиндувон ва Қасри Орифон

Ул зот Қасри Ҳиндувондан ўтарда дер эмишларки, бу тупрокдан бир эран иси келадур. Бир кун Қасри Ҳиндувон Қасри Орифон бўлгай. Анча вақт ўтгач, халифалари Амир Саййид Кулол уйларида қайтаётганда йўллари Қасри Ҳиндувонга тушди. Дедилар:

– Бизнинг димоғимизга етган ул эран иси ортиқрок бўлибди. Ул эр таваллуд топибди.

Қасри Ҳиндувонда тушибдилар. Ҳазрат Хожа Баҳоуддин туғилганларига энди уч кун бўлганди. Боболари чакалоқ Баҳоуддиннинг кўксига назр қўйиб, ихлос ва ниёз билан Хожа Муҳаммад Бобо назарига келтирибдилар. Хожа Муҳаммад Бобо дедилар:

– Бу бизнинг фарзандимиздир. Биз уни қабул қилдик.

Муридлари сари боқиб айтдилар:

– Бу бола ўша бизнинг димоғимизга иси келган эраннинг ўзидир. Ўз замонининг пешвоси бўлгай, иншооллох.

Сўнг Амир Саййид Кулолга буюрдилар:

– Фарзандим Баҳоуддинга тарбият ва шафкатингни дариг тутмагайсен. Агар бу ишда сусткашлик қилсанг, кечирмасман.

Амир Саййид Кулол дедилар:

– Агар Хожа васиятида сусткашлик қилсам, эр бўлмагаймен.

Хотирни яхши асрамоқ керак!

Хожа Баҳоуддин дебдурларки, вақт-соати етиб, тақдир тақозоси билан уйландим. Бобом менга буюрдилар:

– Бориб, Хожа Муҳаммад Бобога ташриф хузури илтимос қилки, ул кишининг қадами баракоти бу манзилга етгай.

Ул кишининг дийдорига етишганимда ажаб кароматлар ул зотдан мушоҳада бўлди. Шунинг таъсирида менда ниёз ва тазарру ортиб кетиб, ўрнимдан туриб масжидга кирдим. Икки ракат намоз ўқиб, сўнг бошимни саждага қўйиб, ниёз билан ихлос кўргуздим. Ўша орада тилимга бу нидо келди:

– Илохи, балоларинг юкини тортмоққа қувват ва муҳаббатинг меҳнатини тортмоққа сабр-тоқат бер!

Эртаси куни эрталаб Хожа хизматига етдим. Хожа буюрдилар:

– Эй фарзанд, дуони бундоқ қилмоқ керак: Илохи, Сенинг ризолигинг нимаики бўлса, бу заиф бандангни ўз фазл ва караминг билан анда тут! Агар Худованди таоло ҳар дўстига бир бало юборса, Ўз инояти билан бу балони тортмоққа қувват ҳам беради ва ҳикматини ҳам унга зоҳир этади. Ихтиёр билан бало талаб қилмоқ душвордир. Ибосизлик қилмамоқ керак.

Ундан сўнг таом ҳозир бўлди. Еб бўлгач, Хожа менга бир дона нон берди. Хаёлимга келдики, ҳозир тўйиб овқатландик, борадиган жойимизда ҳам муқаррар таом бўлар, бу нон нимага керак?!

Хожа йўлга отландилар. Мен ул зотнинг жиловиди яёв борардим. Бор вужудим билан таважжухга берилиб, ниёзи тамом билан қадам урардим. Агар кўнглимда бирор ўзгариш пайдо бўлса, Хожа «хотирни яхши асрамоқ керак», деб буюардилар.

Йўлда бир муҳибларининг уйига етдик. Уй эгаси хурсандчилик билан бизни истиқбол қилди. Ул зот отдан тушгач, дарвешда изтироб асари зоҳир бўлди. Хожа дедилар:

– Тўғриси айт, нимадан изтироб чекаясан?

Дарвеш деди:

– Уйда сут ҳозирдир, аммо нонимиз йўқ.

Хожа менга боқиб дедилар:

– Ўша нонни келтирки, оқибат бизнинг ишимизга яради.

Менда бу ҳол мушоҳадасидан эътиқодим янада кучайди.

ҚУСАМ ШАЙХ Р.Т.

Қовун пўчоғини еган мурид

Турк шайхларидандир. Хожа Аҳмад Яссавий (қ.с.) авлодларидан. Хожа Баҳоуддин Амир Саййид Кулол ул кишига ижозат берганларидан сўнг Қусам Шайх хизматига бордилар. Дастлабки мулоқотда қовун еяётган пайтларида учратдилар. Қусам Шайх қовун пўчоғини Хожа Баҳоуддин олдида ташлади. Ул зот талаб кучлилигидан қовун пўчоғини териси билан едилар. Икки-уч марта шу ҳолат такрор бўлди. Қусам Шайхнинг ходими кириб келиб деди:

– Уч туя ва тўрт отимиз йўқолиб қолибди.

Қусам Шайх Хожага ишорат қилиб дедилар:

– Буни маҳкам ушланглар!

Тўрт киши Хожага худди котилни ушлагандек қўполлик билан ёпишдилар ва бандда тутдилар. Хожа муроқабада ўтирдилар. Шом намозидан сўнг ходим яна кириб деди:

– Йўқолган туялар ва отлар ўз оёғи билан кириб келди.

Хожа ҳазратлари дебдурларки, турк шайхларининг йўлини билмаган киши уларнинг тарикатидан нафратланиб, ноумид бўлур.

Хожа Баҳоуддин Қусам Шайх хизматида уч ойга яқин бўлдилар. Охири Шайх Хожага ижозат бериб, деди:

– Тўққиз ўғлим бор. Сен уларнинг барчасидан улуғроқ ва муқаддамроксан.

Ундан сўнг ҳар қачон Шайх Нахшаб (ҳозирги Қарши)дан Бухорога келсалар, албатта Хожа билан кўришарди. Шайх дебдурки, сенда кўрганим талабгорликни бошқа толиблардан ҳеч қайсида кўрмайман.

ХАЛИЛ ОТА Қ.Р.

Хилват ва анжуман

Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратлари дебдурларки, тарикатга киришимнинг дастлабки пайтларида бир кеча турк машойихининг улуғларидан бўлмиш Ҳаким Ота (р.а) ни туш кўрдим. Тушимда ул зот бизнинг тарбиямизни бир дарвешга топширдилар. Уйғонганимда ҳам бу дарвешнинг қиёфаси хотиримда муҳрланиб қолганди. Тушимни отамизнинг онаси, Солиха бувимга айтдим. Бувим дедилар:

– Эй фарзанд, сенга турк машойихидан насиба бўлғусидир.

Мен доим ул дарвеш талабида эдим. Бир куни Бухоро бозорида ўша дарвешга йўлиқдим ва танидим. Оти Халил экан. Бозорда у киши билан мулоқот қилиш имкони бўлмади. Кечда

Халил ота номидан бир киши келиб, мени таклиф қилди. Куз айёми эди. Бироз мева олдим ва хузурига ошиқдим. Тушимни айтиб бермоқчи бўлдим, деди:

– Сенинг хотирингдаги нарса бизга аён-дир. Баён қилмоқ хожат эмас.

Менинг холим ўзга бўлди. Унинг суҳбатига кўнгил майли зиёда, суҳбатида ажойиб ҳолатлар ва ғаройиб нарсалар мушоҳада бўларди. Бир муддат ўтгач, Мовароуннаҳр мулкининг султони бўлди ва мен унга мулозимлик қилардим. Мулозимлик айёмида ҳам азим ишлар зоҳир бўларди ва менга шафқат зоҳир қиларди. Менга баъзида мулойимлик билан, гоҳида танбеҳ оркали мулозимлик дастурини ўргатарди. Булар менга сайру сулукда кўп ишга ярарди. Олти йилни унинг хизматида ўтказдим. Хилватда хос суҳбатнинг маҳрами эдим, кўпчилик олдида эса, салтанат одобига риоя қилардим. Кўп марта хос аъёнлар хузурида айтардики, ҳар ким Ҳақ таоло ризоси учун менга хизмат қилса, халқ орасида улуғ бўлур. Менга бу сўзлардан муддао кимлиги маълум эди. Бу муддатдан сўнг мажозий мамлакатига завоқ бўлди ва унинг салтанатидан қисқа муддатда ном-нишон қолмади. Дунё ишидан менинг кўнглим бутунлай совида. Бухорога келиб, Ревартун кишлоғида сокин бўлдим.

ХОЖА БАҲОУДДИН НАҚШБАНД Қ.С.

Тушда пирини кўрган мурид

Ул зот муборак сафарга чиқмоқчи бўлганларида улуғ муридларининг бирига зикр таълимини дегандилар. Сафардан қайтган-

ларида ул кишига айтдиларки, бу мурид зикрга машғул эмас, зикр айтишни бутунлай тарк этибди. Муриддан сўрадилар:

– Бизни бирор марта тушингда кўрдингми? Мурид деди:

– Ҳа, кўрдим.

Хожа дедилар:

– Сенга шу етарли.

Бундан маълум бўлурки, бу азизлар билан озгина руҳий боғланиш бўлса ҳам, охири у ҳам азизларга қўшилур ва нажот боис, даражаси юксалишига сабаб бўлур.

Таважжуҳ

Хожа Баҳоуддинга айтдилар:

– Фалон киши бемордир ва хотирингиз таважжуҳини тиламоқда.

Хожа дедилар:

– Аввал бозгашти хотири хаста, баъд аз он таважжуҳи дили шикаста (Аввал хаста хотирнинг қайтиши, сўнг синиқ кўнглининг таважжуҳи бўлур).

Бизнинг кароматимиз зоҳирдир!

Хожа Баҳоуддиндан каромат талаби қилдилар. Дедилар:

– Бизнинг кароматимиз зоҳирдир. Шунча оғир гуноҳлар юки билан ер юзида бора олур-миз.

Хожа Баҳоуддиннинг васияти

Хожа айтган эмишлар: Шайх Абусаид Абулхайр (қ.с.)дан сўрабдилар: Сизнинг тобутингиз олдида қайси оятни ўқисинлар? Шайх айтибди: Оят ўқимоқ улуғ ишдир. Бу байтни ўқисинлар:

Чист аз ин хубтар дар ҳама офоқ кор,
Дўст расад назди дўст, ёр ба наздики ёр.

(Маъноси:

Бутун оламда дўстнинг дўстга, ёрнинг ёрга етишишдан яхшироқ яна нима бор?)

Сўнг Хожа айтибдилар:

– Бизнинг жанозамиз олдида эса бу байт-ни ўқисинлар:

Муфлисоне, омада бар кўйи Ту,
Шайъалиллоҳ аз жамоли рўйи Ту.

(Маъноси:

Биз Сенинг кўйингга келган қашшоқлармиз,
Сенинг дийдоринг жамолини гадолик килувчилармиз.)

ХОЖА ҲОФИЗУДДИН АБУ НАСР МУҲАММАД БИН МУҲАММАД ҲОФИЗ БУХОРИЙ Р.Т.

Китобга қарайлик!

Тасаввуф илмидан, балки жамийки илмлардан билмаган нарсаси йўқдек эди. Шунга қарамасдан, нимаики сўрасалар, айтарди:

– Китобга қарайлик!

Китобни очганда ўша масаланинг жавоби ёзилган бет очиларди. Жиллақурса, бир-икки бет олдин ё кейинда ёзилган бўларди.

«Фусус» – жондир ва «Футухот» – кўнгил!

Бир куни ул зотнинг мажлисида Шайх Муҳйиддин Арабий (к.с.) ва унинг асарлари ҳақида сўз борди. Хожа Абу Наср падари бузруквори Хожа Муҳаммад Порсонинг куйидаги сўзини айтди:

– «Фусус ул-хикам» жондир ва «Футухот ул-Маккия» кўнгил. Кимки «Фусус»ни яхши билса, унда Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.) шариятига издошлик нияти кучаяди.

Ғазабланган тоға ва жиёнинг илтимоси

Камина (яъни, Навоий) ул кишининг муридларининг биридан бу нақлни эшитдим: тоғалари хуш овозли Қуръон ҳофиз эмиш. Бир куни хизматкорига ғазаб қилиб, ёмон сўзлар билан сўқаётган эмиш. Хожа Абу Наср кириб келибди. Тоғасининг ғазаб ўти пасаймабди. Тоғасига илтимос қилибди:

– Биз учун Қуръони қаримдан бирор нарса ўқиб берсангиз!

Бу илтимос, айниқса, бундай улуғ зотларга рад қиладиган илтимос эмас. Тоғаси Қуръон кироатини бошлабди ва ғазаб ўти ўз-ўзидан лутф дарёсига эврилибди.

ХОЖА ҲАСАН АТТОР Р.Т.

**Касаллик юкини ўзига олган
шайх**

Хожалар силсиласидаги баъзи азизлар беморлар касаллиги юки остига кириб, ул бемор тузалиб, улар ул беморликни тортар эмишлар. Ҳаж сафари йўлида Шерозга етганларида Хожа Ҳасанга иродат ва ихлоси ниҳоятда баланд бўлган шаҳарнинг улуғ зотларидан бири каттиқ касал экан. Хожа Ҳасан ул беморни кўргани бориб, касаллик юки остига кириб, ул беморликни ўзларига тилабдилар. Ул азиз тузалиб кетиб, Хожа Ҳасан ўша беморлик ту-

файли бу оламдан ўтибдилар. Жасадларини Шероздан Чағониёнга (хоз. Сурхондарё вилояти, Денов тумани) – оталари қабри ёнига олиб келиб, дафн этдилар.

Мавлоно Яъқуб Чархий Қ.Т.С.

Хожа Баҳоуддиннинг инояти

Мавлоно дер эмишким, Ҳазрат Хожа Баҳоуддиннинг муборак суҳбатларига етиб, ўзимизни топширганимизда, Хожа буюрдилар:

– Биз ўз ихтиёримиз билан ҳеч иш қилмасмиз, бу кеча кўрайлик, қани, сени рад қиладилар ёки қабул этадилар.

Мавлоно Яъқуб дейди: «Ўша кечанинг ўтиши қийин бўлди. Тонг отгунча бағрим юз лахта қон эдиким, ё Раб, бу эшикни менга қабул билан очгайлар, ё рад қилгайлар?! Тонг отгач, Ҳазрат Хожайи бузрук суҳбатларига бордим. Иноят қилиб дедилар:

– Қабул қилдилар, аммо сен Алоуддин Аттор суҳбатида бўлгайсен, дебдурлар.

Мен бу суҳбатдан сўнг Бадахшонда яшай бошладим. Хожа Алоуддин Ҳазрат Баҳоуддин вафотидан сўнг Чағониёнга келиб, ватан қилдилар. Ва менга киши юбориб, Хожа Баҳоуддин Балогардон ишорат қилган сўзни изҳор қилдилар. Мен ул зот хузурига келиб, вафотларига қадар хизматларида бўлдим».

Хожа Аҳрор Валий билан икки суҳбат

Мавлоно Жомий Ҳазрат Хожа Убайдуллох Аҳрор Валий (қ.с.) тилидан куйидагича ҳикоят қиладилар: «Мен (Хожа Аҳрор) Ҳиротда

эдим. Ҳазрат Мавлоно Яъқубнинг хизмати нияти пайдо бўлди. Чағониён вилоятига юзландим ва кўп машаққат тортиб, етиб бордим. Йўлнинг аксар қисмини пиёда кездим. Ул зотнинг суҳбатларига мушарраф бўлганимда, таъни хира қиладиган бир оқлик (песга ўхшаш) юзларида зохир эди. Менга қаттиқ гапириб, сиёсат қилдилар. Қўполликлари шу даражада эдики, кўнглим у кишидан совиб кетишига бир баҳя қолди. Жуда маҳзун бўлиб, ғамга ботдим.

Кейинги суҳбатда ул зот менга маҳбублик ва жамолият суратида зохир бўлдилар. Шунча лутф ва марҳамат кўргуздиларки, бундай гўзал чеҳрани бошқа бировда кўрмаганман».

ХОЖА АЛОУДДИН ФИЖДУВОНИЙ Қ.С.

Хожагон авлодининг давомчиси

Хожа Муҳаммад Порсо (қ.с.) муборак ҳаж сафарига чиққанларида Хожа Алоуддинни ҳам ўзлари билан бирга элтибдилар. Самарқанд улуғларидан бири айтибди:

– Хожа Алоуддин жуда қариб, заиф бўлиб қолибди, уни ҳаж сафари машаққатидан озод қилсангиз бўларди.

Хожа Муҳаммад Порсо дебдурлар:

– У киши билан ҳеч ишимиз йўқдир, фақат ҳар қачон унга назар солсак, Хожалар нисба-ти хотирга келур.

МАВЛОНО НИЗОМУДДИН ХОМУШ Қ.С.

Бир сўзнинг икки хил таъсири

Мавлоно Низомуддин Хомуш айтибди: Биринчи марта Хожа Алоуддин Аттор зиёратларига борганимда у кишининг муридлари эшикда ўтирган эди. Менга деди:

– Зоҳидлик ва обидликни тарк этиш вақти келмадими?

Менга бу сўз оғир келди. Хожа Алоуддин хузуруларига кирганимда у киши ҳам шу сўзни такрорладилар, аммо менга оғир ботмади.

Ўз ишингга машғул бўл!

«Нафаҳот ул-унс»да Мавлоно Саъдиддин Кошғарийдан хикоят қилинади: Бир кеча тасаввуф аҳлини инкор этувчилардан бири у киши ҳақида ножўя сўзлар айтарди. Мен унинг фикри нотўғри эканлигини исботлаш учун баҳсга киришдим. Баҳс узоққа чўзилди. Биз ўтирган жой Мавлоно Низомуддин Хомуш манзилдан анча йироқда эди. Эрта тонг ул зот хизматларига борганимда дедилар:

– Кеча сенинг овозинг бизни кўп ташвишга солди. Ҳар киши ҳар не деса, жавоб берма ва ўз ишингга машғул бўл!

Майзада суҳбатдошнинг касофати

Хожа Убайдуллох Аҳрор Валий дебдурларки, бир куни ул кишининг хузуруларига бораётган эдим. Йўлда шароб ичган бир киши йўлиқиб, мени гапга тутди. Ундан қутулиб, хизматларига етганимда дедилар:

– Шароб ичасизми?

Дедим:

– Йўқ.

Дедилар:

– Йўкса, бу не ҳолдир?

Дедим:

– Йўлда бир маст йўлиқди, мени сўзга тутди.

Дедилар:

– Демак, унинг бу ҳолати сизда қолибди.

МАВЛОНО ҚОСИМ Қ.С.

Хожа Аҳрор Валийга жонини фидо қилган мурид

Ҳазрат Хожа Убайдуллох Аҳрор Валийнинг улўғ муридларидандир. Анжуманда ҳамдам ва хилватда маҳрам эди. Асли паркентликдир. Эллик йилга яқин Хожа Аҳрорнинг хизматларини андоқ қилдиким, ул зотнинг хотирларида унга нисбатан муҳаббат ва илтифотдан ўзга ҳеч нима воқеъ бўлмади. Оламдан ўтганларининг тафсилоти қуйидагича: Ҳазрат Хожа Аҳрор Валий қаттиқ бетоб эдилар. Чап ёнлари қаттиқ санчиб, табиблар ва халқ у кишининг ҳаётларидан умидларини узган эдилар.

Мавлоно Қосим Хожалар тариқатидаги одат бўйича, Хожа Убайдуллох Аҳрор Валийнинг бошига эврилиб, оғриқ юки остига кириб, ул юкни кўтарди. Ҳазрат Хожа ўша заҳоти тузалиб, Мавлоно Қосимнинг чап томонига ўша санчик кирди. Бир ҳафта бу беморликка гирифтор бўлиб, сўнг жонини ўз Хожасига фидо қилди.

ШАЙХ БАРАКА Р.Т.

То мен бор эканмен, аҳмоқ эканмен...

Шайх Барака дебдурки, бир киши ўз фарзандидан сўради:

– Эй фарзанд, ҳеч ришгов (аҳмоқ) бўлган-мисан?

Ўғли сўради:

– Ришгов деб кимни назарда тутмоқдасиз?

Ота деди:

– Кимки ҳар куни хазина топиш илинжида уйдан чиқса, ришговдир.

Ўғил деди:

– Эй ота, то мен бор эканмен, ришгов эканмен.

**ШАЙХ ЗИЁУДДИН АБУННАЖИБ
АБДУЛҚОДИР СУҲРАВАРДИЙ Қ.С.**

Ҳаром ўлган қўйнинг гувоҳлиги

Муридларидан бири дебдурки, Шайх билан Бағдод бозоридан ўтардик. Бир қассобнинг дўконига етдик, бутун бир қўй осифлик эди. Шайхнинг кўзи қўйга тушиб, деди:

– Бу қўй айтадурки, мени ўлдирмадилар, ўзим ўлибмен.

Қассоб бу сўздан беҳуд йиқилди. Ҳушига келгач, Шайхнинг сўзини тасдиқлади ва унинг қўлида тавба қилди.

ШАЙХ РЎЗБЕҲОНИ КАБИРИ МИСРИЙ Р.Т.

Намозни тарк этиш – мушкул синовдир!

Маждуддин Бағдодийнинг «Тухфат ул-барарах» китобида ёзилган: «Шайхимиз Абулжаннобдан эшитдим. У киши Мисрда Шайх

Рўзбехоннинг шундай деганини эшитдим, дейди: «Менга бир неча маротаба «намозни тарк қил, сен бунга мухтож эмассан», дейилди. Мен: «Эй Раббим, бунга тоқат қилолмайман, менга бошқа нарсани таклиф қил», дедим.

ШАЙХ НАЖМУДДИН КУБРО Қ.Т.Р.

Муршидлик мақомига етишган савдогар

Бир куни бир савдогар Ҳазрат Шайх хонақоҳини томоша қилишга борибди. Ўша дамда Шайхда кучли ҳол юз берибди, муборак назарлари ўша савдогарга тушибди. Ўша захоти савдогар назар баракатидан валийлик мартабасига етишибди. Шайх унга иршоду талкин (Ҳақ йўлига раҳнамолик ва руҳий мураббийлик) ижозати бериб, ўз мулкига узатмишлар.

Сухбати итга асар қиладиган киши

Бир куни Шайх Кубро мажлисида «Асҳоби Қаҳф» ҳақида сўз борарди. Шайхнинг муриди – Саъиддин Ҳамавий (қ.с.)нинг хотиридан ўтдиким, сухбати итга асар қиладиган киши мусулмон уммати орасида ҳам бормикан? Шайх бу ҳолдан каромат нури билан воқиф бўлдилар ва хонақоҳ эшигига бориб турдилар. Тўсатдан қуйруғини тебратиб, бир ит келди. Шайхнинг муборак назарлари итга тушди. Ит ўша захоти хайратзада ва беҳуд бўлиб, шаҳардан юз бурди ва қабристонга юзланди. Азизлар қабри бошига бориб, бошини ерга суртарди. Ит қаён борса, эллик-олтмиш ит унга эргашиб, ҳеч айрилмасди. Бирор жойда тўхтаб турса, атрофига ҳалқа уриб, бошларини қўлларига қўйиб, садо чиқармасдан одоб

билан ўтиришарди. Ит ўлгач, Шайх Кубро ҳазратлари буйруғи билан уни кўмиб, қабри бошида сағана қурдилар.

Самоъ мажлиси ва дардманд дарвеш

Шайх Нажмиддин Кубро Ҳамадонга бориб, у ерда ҳадис илмини мукаммал эгаллади. Искандарияда йирик бир муҳаддис борлигини эшитиб, у ерга ҳам бориб, муҳаддисдан билмаган нарсаларини ўрганди. Қайтар чоғида Расулуллоҳ(с.а.в.)ни тушида кўриб, ул зотдан куния (ифтихорий лақаб) беришларини илтимос қилди. Ҳазрат Расулуллоҳдан унга Абулжанноб кунияси иноят бўлди. Кубро сўради: Абулжанноб муҳаффа? Расулуллоҳ (с.а.в.) буюрдилар: Ло, мушаддада (Йўқ, ташдид билан – Абулжанноб). Уйғониб, тушидан хулоса чиқардики, тарки дунё қилмоқ керак. Дарҳол тажрид қилди ва пири муршид талабига мусофир бўлди. Донишманд киши бўлганлигидан ҳаммага ҳам мурид тушолмасди.

Хузистоннинг Дизпул деган жойида қаттиқ касалланди. Бир амаллаб, Шайх Исмоил Қасрий хонақоҳига етиб борди. Касаллиги узок чўзилгани боис, у ерда қолиб кетди. Шайх Кубро самоъни инкор этарди, шунинг учун хонақоҳдаги сўфийларнинг самоъ мажлисидан кўп азият чекарди. Бир кеча, дарвешлар самоъ мажлисида бўлган пайтда Шайх Исмоил Шайх Нажмиддин бошига келиб, қўлтиклаб кўтарди ва самоъдаги дарвешлар даврасида бир айлантириб, сўнг деворга суяб қўйди. Шайх Кубро беморликдан батамом қутулиб, сихат топди.

Олтинга айланган мис

Шайх Кубро айтади: Мен зоҳир илмидан кўп нарса билардим. Ботин илмидан ҳам хабардор бўлгач, бир куни кўнглимдан кечдиким, ботин илмидан хабардор бўлдинг, зоҳир илминг эса Шайх Исмоилдан кўпроқдир. Эрталаб Шайх мени тилади ва деди:

– Сенга Шайх Аммор Ёсир қошига бормоқ керак. Йўлга отлан!

Кечаги хотиримдан Шайх вокиф бўлганини сездим. Ҳеч нарса демай, йўлга чиқдим. Шайх Аммор хизматига бориб, сулук бунёд қилдим. У ерда ҳам бир кеча ўша даъво кўнглимдан кечди. Эрталаб Шайх Аммор буюрди:

– Нажмиддин, сен Мисрга бор! Шоядки Шайх Рўзбеҳон Кабир бу манманликни бир тарсаки билан ҳаёлингдан чиқарса.

Мисрга бордим. Шайх Рўзбеҳон хонақоҳига кирдим. Шайх хонақоҳда эмас экан. Таҳорат олиш учун ташқарига чиққанини айтишди. Орқасидан чиқдим. Шайх Рўзбеҳон шариятда жоиз бўлмаган микдорда, озгина сув билан таҳорат олаётганини кўрдим. Яна кўнглимга инкор келди. Шайх таҳорат олиб бўлгач, туриб, икки ҳўл қўли билан юзимга сув сочди. Сув юзимга етгач, менга беҳудлик асари зоҳир бўлди.

Шайх хонақоҳга кирди. Мен ҳам кирдим. Шайх намозга машғул бўлди. Мен у ерда туриб, ўзимдан ғойиб бўлдим. Кўрдимки, қиёмат қойим бўлиб, дўзах олови гуриллаб ёнмоқда. Одамларни тутиб, оловга солмоқдалар. Бир тепаликда биров ўтирибди. Кимки, «мен шу одамга тааллуқлиман», деса, уни ўтга солмай, қўйиб юборяптилар. Ногоҳ мени тутдилар.

Мен «шу одамга тааллуқлиман», дедим. Ўтга солмадилар. Тепаликка чикдим. Кўрдимки, Шайх Рўзбехондир. Югуриб оёғига тушдим. Қўлини кўтариб, бўйнимга каттиқ бир тарсаки туширди. Юзтубан йиқилдим. Шайх Рўзбехон деди:

– Бундан ортиқ Ҳақ аҳлига инкор қилма!

Чун йиқилдим, ул ғайбдан ҳозир бўлдим. Шайх намозининг саломини берди. Боягидек югуриб оёғига тушдим. Шайх ҳам ўша воқеадагидек каттиқ бир тарсаки тушириб, ўша сўзни такрорлади. Манманлик бутунлай хотиримдан кўтарилди. Сўнгра Шайх амр қилди:

– Қайтиб Шайх Аммор қошига бор!

Шайх Амморга мактуб битиб, жумладан, ёздики, ҳар қанча мис топсанг, бизга юбор, холис олтин қилиб юборай!

Ватан йўлида шаҳид кетган авлиё

Мўғуллар Хоразмга яқинлашганда, Ҳазрат Шайх муридларини йиғиб, амр қилдилар:

– Барчангиз ўз вилоятларингизга боринг!

Муридлар ул Ҳазратнинг амри билан ўз юртларига тарқалдилар. Муридлардан баъзилари Ҳазрат Шайхга Хоразмни тарқ этишларини илтимос қилдилар. Шайх дебдурларки, биз бу кофирлар қўлида шаҳид бўлурмиз.

Мўғуллар Хоразмга хужум қилганларида, Ҳазрат Шайх қолган муридлари билан чиқиб, уларга қарши жанг қилиб, шаҳидлик шарбатини тотдилар. Дерларки, шаҳид бўлаётган вақтида бир кофирнинг байроғини тутган эмишлар. Ҳалок бўлганларидан кейин ўн киши бўлиб ҳам бу байроқни қўлларидан

айира олишолмабди. Ночор байроқни кесиб айирдилар. Айтишларича, Ҳазрат Мавлоно Жалолиддин Румий (қ.с.)нинг ушбу ғазали ана шу воқеага бағишлаб ёзилган:

Мо аз он мўхташамонем, ки соғар гиранд,
На аз он муфлисакон, ки бузи лоғар гиранд.
Ба яке даст майи холиси имон нўшанд,
Ба яке дасти дигар парчами кофар гиранд.

(Маъноси:

Биз қўлга қадаҳ олувчи мухташам кишилармиз.
Орик эчкиси билан қолган қашшоқлардан эмасмиз.
Бу мухташамлар бир қўлда имоннинг холис шаробин ичарлар,
Бир қўлда кофирнинг байроғин маҳкам тутарлар.)

ШАЙХ МАЖДИДДИН БАҒДОДИЙ Қ.С.

Дори беморга берилади!

Нажмиддин Куброга мурид тушганида Шайх уни хожатхоналарни тозалашга буюрди. Маждиддиннинг онаси табиб эди (Шайх ҳам хозиқ табиблардан эди), буни эшитиб, Шайхга одам юбориб, айттирдик, фарзандимиз Маждиддинга оғир иш буюрибсиз. У мизожи нозик кишидир. Агар ўша ишни қилиш шарт бўлса, мен ўнта турк қул юборайин, улар сиз айтган ишни бажарадилар. Сиз эса, унга бошқа иш буюринг. Шайх деди: Маждиддиннинг онасига бориб менинг номимдан айтинг: «Мен сени тиб илмидан хабари бор, деб эшитгандим. Бу сўзингдан ажабландим. Агар мабодо сенинг ўғлингнинг иситмаси кўтарилса-ю, мен дорини қулларга берсам, ўғлинг соғаядими?!» Маждиддиннинг онаси бу далилга жавоб топмади.

Шайх қарғиши ва мурид тавбаси

Дерларки, Шайх Маждиддин бир куни дарвешлар билан ўтирганди. Унда суқр (ишқ майидан маст бўлиб, ўзини унутиш ҳолати) ғалаба қилди. Деди:

— Биз дарё қирғоғидаги ўрдак тухуми эдик. Шайх бизни қаноти остида тарбият қилган қуш эди. Биз у тухумдан чиқдик. Ўрдак бола-си бўлганимиз учун дарёга кирдик. Шайх эса, қирғоқда қолди.

Ҳазрат Шайх қаромат нури билан бу сўздан хабар топдилар ва муборак тилларига келдики:

— Дарёда ўлгай.

Шайх Маждиддин бу сўзни эшитиб кўрқди ва Шайх Саъдиддин Ҳамавий қошига келиб, Ҳазрат Шайхнинг вақтларини хуш топган пайтингизда менга албатта хабар беринг, деб кўп тазарру қилди. Бир куни Ҳазрат Шайх самоъда ҳоли хуш бўлган пайтда Шайх Саъдиддин Шайх Маждиддинга хабар қилди. У оёқяланг келиб, бошида бир тоғорада олов кўтариб, кафшгоҳда турди. Шайх Ҳазратларининг муборак назарлари унга тушгач, дедилар:

— Дарвешлар одати бўйича айтган паршон сўзларингнинг узрини сўраганинг учун имон ва дининг саломат қолди. Аммо бошинг боргай ва дарёда ўлгайсен. Биз ҳам ҳалок бўлгаймиз, сардорлар боши ва Хоразмшоҳнинг боши ҳам сенинг бошингга боргай ва олам хароб бўлгай.

Кўп ўтмай, Ҳазрат Шайхнинг айтганлари воқеликка айланди. Шайх Маждиддин Хоразмда ваъз айтарди. Хоразм маликаси унинг ваъзига борарди. Малика жуда гўзал

аёл эди. Душманлар пайт пойлаб, Хоразмшоҳ мастлиги пайтида унга айтдиларки, онанг Имом Абу Ханифа мазҳаби билан Шайх Маждиддиннинг никоҳига кирибди. Султон бу хабардан қаттиқ ғазабланиб, Шайх Маждиддинни Жайхун дарёсига чўктиришга амр қилди. Шайх Кубронинг ўзи, Хоразм аҳли, Хоразмшоҳ ва олам ҳақидаги бошқа айтганлари ҳам тўғри бўлиб чиқди.

ШАЙХ САЙФИДДИН БОХАРЗИЙ Қ.С.

Жиловингда подшоҳлар югургайлар!

Бир куни ҳукмдорлардан бири Шайх Сайфиддин хизматига келганди. Кетаётган чоғида илтимос қилдиким, Шайхга бир от назр қилдим. Ўз қўлим билан Шайхни отлантирмоқ ниятим бор.

Шайх унинг илтимосини қабул қилиб, отнинг қошига келди. Подшоҳ отнинг жиловини тутиб, Шайхни отлантираётган чоғида от асовлик қилиб қочди. Подшоҳ эллик қадамга яқин отнинг жиловини маҳкам ушлаб, рикобида югурди. От бирдан тўхтади. Шайх подшоҳга айтди:

— Бу отнинг саркашлик қилганининг ҳикмати ушбудир: Бир марта Ҳазрат Шайх Нажмиддин Кубро учун Хитойдан бир қанизак келтирдилар. Никоҳ кечаси Шайх биз муридларга айтдилар:

— Бу кеча биз шаръий лаззатга машғул бўламиз. Сизлар ҳам бу кеча риёзатни тарк этиб, фароғат қилинг.

Мен бир кўзани сувга тўлдириб, Шайхнинг ётоқхонаси эшиги олдида кутиб турдим.

Тонготар чоғи Шайх чиқиб, мени бу аҳволда кўриб дедилар:

– Биз сизларни ўз лаззат ва хузуригизга машғул бўлингиз, деб буюргандик. Сен нега ўзингни бу риёзат ва машаққатга солдинг?

Мен айтдим:

– Сиз буюрдингизки, ҳар киши ўз лаззат ва хузурига машғул бўлсин. Менга Шайх оstonасида хизматда бўлишдан ортиқроқ лаззат ва ҳаловат бағишловчи юмуш йўқ.

Шайх буюрдилар:

– Башорат бўлсин сенгаким, подшоҳлар сенинг рикобингда югургайлар.

Совға қилинган отнинг асовлиги ўша дуонинг баракотидандир.

АЙНУЗЗАМОН ЖАМОЛУДДИН ГИЛИЙ Қ.С.

Уч марта такрор кўрилган туш

У ҳам Ҳазрат Шайх Нажмиддин Кубронинг халифаларидандир. Донишманд ва фозил киши бўлган. Шайх Нажмиддин Куброга мурид тушмоқ ниятида Хоразмга сафар қилишдан олдин кутубхонасига кириб, диний ва дунёвий билимларга оид бир нечта китобни тўплам қилиб, ўзи билан олди. Хоразмга яқинлашгач, Ҳазрат Шайх тушига кириб, айтди:

– Эй Гилий ўғлон, юкингни ташлаб кел!

Уйғониб, узоқ андиша қилдики, мен дунё молидан ўзим билан ҳеч нарса олмадим, қайси юкни ташлайин?!

Уч марта шу тушни такрор кўрди. Учинчи кеча хайратланиб, Шайхдан сўради:

– Ё Шайх, юк недур?

Ул ҳазрат дедилар:

– Кўтариб юрганинг ўша мажмуа.

Уйғонгач, китоблар тўпламини Жайхунга ташлади. Ҳазрат Шайх дийдорига мушарраф бўлганида, ул Ҳазрат дедилар:

– Агар ул юкни ташламасанг эди, ҳеч фойда қилмасди.

Сўнг унга хирка кийдириб, чилла ўтиришга буюрдилар. Чилла тугагач, унга улуг ботиний мартабалар ҳосил бўлди. Шайх Кубро унга Айнуззамон (Замоннинг кўзи, моҳияти) лақаби бердилар.

«Асал ва розиёна»

Шайх Айнуззамон Қазвинда яшарди. Қазвиндаги саййидлардан бири Шерозга сафар қилмоқчи бўлди. Шайх хузурига келиб, Шероз подшоҳига бир мактуб ёзиб беришни илтимос қилди. Негаки, Шерознинг подшоҳи Айнуззамонга ихлоси баланд эди. Шайх қоғоз, даво, қалам тилади ва ёзди: «Асал ва розиёна». Мактубни чирмаб, подшоҳнинг қўлига беришни тайинлади. Ул саййид Шерозга етиб, сарой эшигига борди. Подшоҳнинг ичи оғриб, ҳаммомга борган экан. Мусофир ҳаммом бошига борди ва бир йўлини қилиб, Шайхнинг мактубини подшоҳнинг қўлига етказтирди. Подшоҳ мактубни ўқиб, деди: «Шайх каромат нури билан бизнинг касаллигимиздан оғох бўлиб, даво битибди». Дархол асал ва розиёна талаб қилиб, еди. Оғриқ ўша захоти дафъ бўлди. Подшоҳ мактуб келтирган кишига кўп марҳаматлар қилди.

БОБО КАМОЛ ЖАНДИЙ Қ.С.**Шайх Нажмиддин Кубродан хирқа
кийган болакай**

Бобо Камол Жандий Ҳазрат Шайх Нажмиддин Кубро (қ.с.) хизматида маънавий камолотга етишганида Ҳазрат Шайх унга хирқа кийдириб, деди:

— Туркистон вилоятидаги Мавлоно Шамсиддин Мухаммаднинг ўғли — Аҳмад Мавлонога бизнинг бу хиркамизни етказиб, ундан тарбиятингни дариф тутма!

Бобо Камол Туркистонга етганида, кўчада ўйнаётган бир гуруҳ ёш болаларга дуч келди. Фақат битта болакай болаларнинг тўнларига қоровуллик қилиб ўтирарди. Болакай Бобо Камолни кўриб, ўрнидан туриб, салом берди ва деди:

— Қачонгача мен бошқаларнинг тўнларини, сиз эса, бизнинг хирқани асраб юрамиз?!

Бобо Камол билдики, бу бола Аҳмад Мавлоно экан. Бобо Камол у билан бирпас суҳбат қилиб, сўнг қўлидан тутиб, Шамсиддин Муфтийнинг олдига олиб борди. Муфтий деди:

— Бу фарзандимизнинг жазаваси бор, яхши хизмат қилмаслиги мумкин. Катта акаси Донишманд Мавлоно жуда зийрак ва одоблидир.

Бобо Камол деди:

— Унга ҳам бу йўл насиб бўлмай, аммо биз Ҳазрат Шайхнинг кўрсатма ва ишоратлари билан Аҳмад Мавлоно хизматига келганмиз.

Аҳмад Мавлоно оз фурсатда азим тарбиялар топди ва кўп нарсаларнинг моҳияти унга ошқор бўлди. Унинг камолотининг овозаси атрофга ёйилиб, кўп толиблар унинг суҳбатида

тарбият топдилар ва камолга етдилар. Жумладан, унинг шогирди Шайх Баҳоуддин Кубро акаси Донишманд Мавлононинг устоди ҳисобланади. Донишманд Мавлоно, ўз навбатида, Шайх Баҳоуддиннинг фарзанди — Абулфутуҳни тарбия қилди.

ПАҲЛАВОН МАҲМУД ПАККАЁР Қ.С.**Йиқилганни қўлламоқ — марднинг
иши!**

Хива шаҳридан. Пурёр лақаби билан машхур. Баъзилар Паккаёр дейдилар. Хоразмлик кишидан сўрадим, Паккаёр тўғрироқ экан. Ўз даврининг мислсиз курашчиси, хуштабъ шоир бўлгани билан бирга, яширин тарзда тариқатда риёзатлар тортиб, файз олампидан кўнгли баҳраманд киши эди.

Ҳинд мулкидан бир заргар келиб, Ҳиндистон подшоҳидан Паҳлавон Маҳмудга даъватнома келтирган эмиш. Паҳлавон унинг жавобига бу рубоийни битибди:

Заргарбача ар гуфт раҳи Мултонро,
Овард ба ман қондан султонро,
З-он жо, ки ману ҳиммати ёрони ман аст,
Як жав нахарам чунаи Ҳиндустонро.

(Маъноси:

Заргар йигит менга Мўлтон йўлидан гапирди,
Султон мактубини менга етказди.
Мен ва дўстларимнинг ҳиммати баланддир,
Ҳиндистон мулкини бир арпага ҳам олмасман.)

Аммо ғойибдан унга бориш тўғрисида ишорат етди. Ҳиндистонга борди. Ҳинд мулки подшоҳининг бир курашчиси бор эди. Паҳлавон Маҳмудни чақиришдан мақсад ҳам

у билан курашга солмоқ эди. Пахлавон билан мулоқот қилганида бу ниятини маълум қилиб, эртасига халқни тўплаб, катта майдонда кураш мусобақасини ўтказишга келишилди.

Кечаси Пахлавон Маҳмуд ўз одати бўйича қабристонга бориб, ибодат амалларини бажо келтираётганда бир қари заифани муножот қилаётганини кўрибди. Кампир Тангрига муножот қилиб ёлворардиким, Худоё, бу келган пахлавон курашчи маъракасидан менинг ўғлимни шарманда чиқармагайсен!

Пахлавон бу аёл хиндистонлик курашчининг онаси эканлигини англабди. Эртага курашда йиқилмоқни кўнглига тугиб кўйибди.

Эртаси куни подшоҳ амри билан катта издиҳом тўпланиб, икки курашчи ўртага тушганларида, Пахлавон Маҳмуд ўзи билан муқаррар қилганидек, бир-икки ҳамла талашганидан сўнг йиқилади. Нақл қилишларича, елкаси ер кўрган маҳалда назари осмонга тушиб, малакут олами пардалари кўтарилиб, кўзига жилвагар бўлибди. Подшоҳ ҳам муродига етганидан хурсанд бўлибди. Аммо Пахлавон Маҳмудни махсус чакиртиргани учун хос меҳмон сифатида кўп иззат-икром қилибди.

Бир куни подшоҳ тоққа овга чиқиб, Пахлавон Маҳмудни ҳам таклиф қилибди. Сайд орқасидан қувганида баланд бир қоядан сакраб ўтибди. Подшоҳ оти жловини саклай олмабди. Отнинг орқа оёқлари камар четида қолиб, икки олди туёғи осмонга кўтарилган чоғда Пахлавон Маҳмуд отни суворий билан кўшиб озод кўтариб, текис ерга кўйибди. Подшоҳ хайрат билан айтибди:

«Бунча куч-қувват билан бизнинг курашчидан йиқилганинг ажабланарлидир». Пахлавон бу рубой билан жавоб берибди:

Гар бар сари нафси худ амири, марди,
Дар ёдгари нукта нагири, марди.
Марди набувад фитодаро пой задан,
Гар дасти фитодае бигири, марди.

(Маъноси:

Ўз нафсингга ҳоким бўлсанг, марддирсан.
Эслаганда айб кидирмасанг, мардсан.
Йиқилганни тепиш мардликдан эмас.
Йиқилганни қўлласанг, ўшанда мардсан.)

ШАЙХ НАЖМИДДИН РОЗИЙ (ДОЯ) Қ.С.

«Кофирун» сураси ва Румий мутойибаси

Чингизхон босқинида Хоразмдан чиқиб, Румга борибдир. У ерда Шайх Садриддин Қуниявий ва Мавлоно Жалолиддин Румий (қ.с.)лар билан мулоқот қилган. Нақл қилишларича, учаласи бир кун бир мажлисда эдилар. Шом пайти бўлди. Шайх Садриддин билан Мавлоно Жалолиддин ундан имомликка ўтишини илтимос қилдилар. Шайх Нажмиддин иккала ракатда ҳам «Фотиҳа» сурасидан кейин «Кофирун» сурасини кироат қилди. Намоздан холи бўлгандан сўнг Ҳазрат Мавлоно Жалолиддин Румий Шайх Садриддинга боқиб, ҳазиллашиб дедилар:

– Назаримда, «Кофирун»нинг бирини сиз учун ва бирини биз учун ўқиди.

ШАЙХ РАЗИЮДДИН АЛИ ЛОЛО ҒАЗНАВИЙ Қ.С.

Яссавий ва Кубро муриди

Отаси — Шайх Саид машхур шоир Ҳаким Санойининг амакиваччасидир. Ҳаж қилиш ниятида сафарга чиқиб, Имом Юсуф Ҳамадоний суҳбатига етибдур.

Шайх Нажмиддин Кубро (қ.с.) Ҳамадонга ҳадис илми талабида келганида, Шайх Али Лоло бу шаҳардан бир чақирим узоқроқдаги қишлоқда эди. Ўша кеча тушида осмонгача кўтарилган бир нарвон кўрди. Одамлар бир-бир нарвон билан кўтарилиб, нарвон бошида турган бир киши уларга қўл узатиб, ушлаб, осмонга кўтарилаётган эди. Шайх Али Лоло ҳам бу нарвондан кўтарилади. Ҳалиги киши унинг қўлидан тутиб, осмонга юксалди. Уйғонгач, бу тушни отасига айтиб берди. Отаси сўради:

— Агар кўрсанг, ул зотни танирмисан?

Али Лоло деди:

— Танийман, исми ҳам эсимда.

Отаси айтди:

— Сенинг ишингнинг калити унинг қўлида, уни излаб топишинг керак.

Шайх Али Лоло унинг талабида неча йил оламни кезди, аммо ҳеч қаерда ундан нишон топмади. Шайх Нажмиддин Кубро (қ.с.) Хоразмга келиб, тасаввуфни ёйишга киришган пайтларда Шайх Али Лоло Туркистонда, Шайх Аҳмад Яссавий (қ.с.) хонақоҳида хилватда ўтирган эди. Тасодифан бир киши Хоразмдан келиб қолди. Хожа Аҳмад Яссавий ундан сўради:

— Айни кунларда Хоразмда тариқатни билгувчи бирор киши борми?!

Мусофир айтди:

— Бир йигит бор, халқни хидоят қилиш билан машғулдир, атрофида кўп одамлар ихлос ва иродат билан йиғилган.

Хожа Аҳмад сўради:

— Оти недур?

Деди:

— Шайх Нажмиддин Кубро.

Шайх Али Лоло бу исми эшитиб, хилват ичидан изтироб билан чикди ва сафарга бел боғлади. Хожа сўради:

— Нима бўлди?

Деди:

— Сафар қилурмен.

Хожа Аҳмад деди:

— Ҳозир киш фасли, ёз бўлгунча сабр қил.

Шайх Али Лоло деди:

— Сабр қилолмайман.

Сафарга чиқиб, Шайх Нажмиддин Кубро хизматларига келди ва сулукка машғул бўлди.

ШАЙХ ЖАМОЛИДДИН АҲМАД ЖУРФОНИЙ Қ.С.

Ҳақ таолони ижозатнома билан ибодат қилмасман!

Бир куни Шайх Саъиддин Ҳамавий Журфonga етди. Киши юбориб, Шайх Аҳмадни чақиртирди. Шайх Аҳмад узлат нияти қилганди, келмади. Яна киши юбориб, айттирдик, келмок керак. Менга ишорати етибдурки, сен учун Шайх Али Лоло ижозатнома битган экан, мен ҳам битта ижозатнома

битайин. Шайх Аҳмад жавоб юбордики, мен Ҳақ субҳонаху ва таолони ижозатнома билан ибодат қилмасман.

Муроқабадаги мурид ва шайх танбеҳи

Бир куни Шайх Аҳмад кафшини ечиб, муроқабада машғул бўлган бир муридининг бўйнига кафш билан қаттиқ урди. Мурид деди:

– Мен муроқабадаман, Шайх нега менга озор бермокдалар?

Шайх деди:

– Муроқаба бировга ярашурки, бир ҳафта таом емаган бўлса ҳам, оёқ товушини эшитиб, келаётган киши мен учун таом келтирмокда, деб сира ҳаёл қилмайди.

ШАЙХ АБУЛМАКОРИМ РУКНУДДИН АЛОУДДАВЛА СИМНОНИЙ Қ.С.

Қабр бошига бормокнинг фойдалари

Бир куни бир дарвеш ундан сўради:

– Кўмилган жасадда идрок йўқдир ва рух уни тарк этибдир, рухлар оламида хижоб (парда, тўсик) йўқдир, қабр бошига бормокка не хожат? Қайси жойдаки бир улур зотнинг рухига таважжух воқеъ бўлса, худди ўша улур зотнинг қабри бошига боргандек бўлмай-дими?!

Шайх деди:

– Қабр бошига бормокнинг кўп фойдаси бор. Бири буқим, бировким, бир азиз банданинг қабри бошига борар, ул томонга қадам қўйган сари таважжух кўпроқ бўлур. Қабр бошига борганида хисси ҳам ул тупрокни мушоҳада қилур. Хисси ҳам таважжухга машғул бўлиб,

бутун вужуди билан таважжухга берилиб, кўпроқ баҳраманд бўлур. Яна бири буқим, ҳақиқатда руҳда хижоб йўқдир ва барча олам унга бирдур, аммо тириклик айёмида у билан бир вужуд бўлган бадан қиёмат куни у билан яна бирлашар ва абадул-абад у билан бирга бўлур. Шу сабабдан, рухнинг назари ва алоқадорлиги бадан кўмилган жойга кўпроқ бўлур...

Зиёратнинг фойдалари кўпдир. Масалан, биров шу ердан Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.) рухониятларига таважжух қилса, файз топар. Аммо агар Мадинага борса, ул Ҳазрат (с.а.в.) нинг пок руҳи унинг нияти ва йўл азобини тортганидан огоҳдир, шунингдек, Мадинага етганидан сўнг ўз кўзи билан ул Ҳазратнинг муборак қабрларини кўриб, зоҳир ва ботин билан ул зотнинг рухониятига таважжух қилса, бунинг фойдасига унинг фойдаси билан не нисбатдур? Мушоҳада аҳлига бу маъно айна ҳақиқатдир.

АХИЙ АЛИ МИСРИЙ Қ.С.

Муридликни ихтиёр этган муршид

Шом мулкида шайх эди ва кўп муридлари бор эди. Жуда инсофли киши эди. Бир куни ўз муридларига деди:

– Агар сиз Ҳақ толибисиз, мен ҳам Ҳақ толибиман. Сулуқимга раҳнамо бўла оладиган бир муршид тополмай юрувдим. Хуросонда мукамал бир муршид зухур қилганини тушимда кўрдим, мушоҳадада ҳам аён бўлди. Туринглар, унинг қошига борайлик ва унинг хизматида бир неча кун сулуқ қилайлик, токи

халқ бизда гумон қиладиган нарсани унинг баракотидан ҳосил қилайлик!

Алқисса, бу сўзни айтиб, жамики муридлари билан Шайх Рукниддин Алоуддавла ҳузурига келди ва унинг суҳбатига мушарраф бўлди. Шайх буюрдилар:

— Муридларинг иродати бундан сўнг менинг иродатимдир, аммо сен орқали рухий боғланиш уларга фойдалироқдир. Негаки, менинг қошимда шайх ва Мустафо (с.а.в.) ўртасида хирка аҳли қанча кўп бўлса, йўл ёруғроқ ва сулук осонроқдир. Ҳадис илмида аксинча, ровийлар ва далиллар қанча оз бўлса, ҳадис саҳиҳ — ишончлироқдир. Негаки, ҳадисда ровий қанча кўп бўлса, шарҳ ва қўшимча шунча кўпайиш эҳтимоли бор. Аммо хиркада машойих нури қанча кўп бўлса, йўл ёруғроқ ва уларнинг руҳонияти мадади шунча кўп бўлади.

Ҳаллож ва Фиръавн

Бир куни Шайх Ҳусайн Мансур Ҳаллож сўзи орага тушди. Ахий Али Мисрий унинг холидан сўради. Шайх ул зот бобида кўп сўзлар айтиб, сўнг дедилар:

— Бир куни менга хол юзланди, унинг мозорига бордим. Мурукаба қилдим. Унинг руҳини Иллийин (жаннатнинг мақомларидан бири) да топдим. Олий мақомда муножот қилиб, дедим: Худовандо бу не ҳолдурки, Фиръавн «Ано раббукум ул-аъло» (Мен сизларнинг олий парвардигорингизман — «Ван-Нозиъот» сураси, 22-оят) деди ва Ҳусайн Мансур «Аналхак» («Мен Ҳакман») деди ва иккала-си худолик даъвоси қилдилар. Энди Ҳусайн

Мансурнинг руҳи Иллийинда ва Фиръавн руҳи Сижжин (дўзахнинг қуёи табақаси)дадир, бунинг ҳикмати недир? Менинг сирримда нидо қилдиким, Фиръавн ўзини кўрмакка тушди ва барча ўзин кўрди ва Бизни гум қилди. Ҳусайн Мансур барчамизни кўрди ва ўзин гум қилди. Кўрки не фарқ бўлмай андин мунгача.

АХИЙ АЛИ ДЕҲИСТОНИЙ Р.Т.

Олти йил ҳеч нарса емаган мурид

Шайх Рукниддин Алоуддавла дебдурларки: чилла ўтирган эдим, пайшанба кечаси, чилланинг ўттиз тўққизинчи куни эди. Файбда кўрдимки, бир гуруҳ мусофирлар келдилар. Ораларида бир йигит бор эдики, Ҳақ таолонинг унга иноят назари бор эди ва менинг тарбиятимга ҳаволадир. Шаҳодат оламига келгач, ходимга дедим:

— Мен чикқунча бирор мусофирга кетишга ижозат берма.

Тўсатдан ўша дамда бир гуруҳ мусофирлар етишдилар. Ходимга дедим:

— Эртага чилла тугагач, мусофирларни жомеъ масжидига келтир, улар билан кўришиб, сўнг ижозат берайлик.

Эртаси куни масжидга бордим. Мусофир дарвешлар келиб, саломлашдилар. Файб оламида кўрганам дарвешни улар орасида тополмадим. Дедим: Яна бирор қавм етгусидир. Намоз қилиб, уйга қайтдик. Ходим келиб деди: Бояги мусофир дарвешлардан бири нарсалари олдида қоровул бўлиб қолган экан, шайхни кўрмоққа ижозат сўрамоқда.

Дедим:

– Айт, келсин!

Эшикдан киргач танидимки, улдур. Салом қилиб, бирпас ўтирди, сўнг туриб, чиқиб кетди. Ходимга дедим:

– Чиқиб бу йигитга айт, бир неча кун бу ерда биз билан бирга қолсин, унга ишимиз бор.

Ходим ташқарига чиқиб караса, у йигит қайтиб келаётган эмиш. Ходим ундан холни сўрабди. Дарвеш айтибди:

– Шайхга айтинг, мени қабул қилсинлар, бир муддат дарвешлар хизматига машғул бўлайин.

Ходим айтибди:

– Шайх мени ушбу иш учун юбориб эди.

Уни олиб кирди. Шериклари йўлга чиқишди ва уни хизматга машғул қилдим. Шундай хизмат қилдики, одам боласининг қўлидан бунақа иш келмайди. Уч йилдан сўнг зикрлар айтди, хилватлар ўтирди ва яхши ҳоллар унга юзлана бошлади.

Бир куни сафарда эдик. Йигит суффада ўтирганди. Менинг назарим унга тушди. Кўрдимки, олий ворида унга нозил бўладир ва гаройиб бир хол унга юзланадир. Туриб унинг қошига бордим. У эса ул холнинг масти бўлганди. Шиддат билан унга дедим:

– Не ҳолдасен ва нима кўрдинг, айт!

Деди:

– Айтолмайман.

Дедим:

– Кўп чайналма, айт!

Қаттиқ қистовга олдим, айтди. Ҳақиқатда олий бир маком эди. Аммо бундан кўнглида такаббурлик пайдо бўлаётганини кўриб, дедим:

– Ҳеч нима эмас.

Макомини инкор этдим. Ул макомда ўзида бир нима пайдо қилди. Узоқ вақт миясидан у нарса бормас эди. Ундан сўнг ул йигитда самодият тажаллийси акс топди. Бу шундай бир макомки, соликка ундан егуликка эҳтиёж қолмас. Бу макомда ўзини кўриб, унда бир ғурур пайдо бўлди. Ўзига дедик, ҳеч нарса емаслик Ҳақ таоло сифатидир ва бу сифат менга айни ҳолда ҳосил бўлибдур. Ботинида Худолик даъвоси пайдо бўла бошлади ва умуман овқатланмай қўйди. Таёқлаб, тишлари орасига ёғоч солиб, овқат ва шарбат солсам ҳам, туфлаб ташларди. Ўз холига қўйдим. Олти йил ҳеч нарса емади. Шу ҳолда яна дарвешлар хизматида жонбозлик қиларди. Бир улуг саодати бу эдики, шунча даъво ва ҳоллари билан ҳеч қачон ўзини мендан хожатсиз кўрмади. Агар шу хислати бўлмаганида ўша авваллардаёқ ҳалок бўларди. Ўттиз етти йилдирки, дарвешлар тарбияси ва иршоди билан машғулман, аммо Ахий Алидек дунё лаззати ва нафс куткусидан ўзини омон сақлаган дарвеш кўрмадим. Йигирма беш йилдирки, у бизнинг дарвешлар орасидадир, ҳалигача бирор киши унинг тилидан емак-ичмак ва бошқа дунёвий ташвишлардан огиз очганини эшитмади. Касал бўлган пайтларда ҳам боши ёстиққа тегмади, табибга ҳам бормади, ҳеч кимдан шифо тиламади ва ҳатто касаллигини айтмади. Алқисса, олти йилча ғизо емай юрди. Қаъбатуллоҳ зиёратига бораётганимда уни ўзим билан олиб бордим. Мадинага етганимизда дедим:

– Агар Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.) уммати ва менинг муридим эсанг, Ҳазрат Расулуллоҳ

(с.а.в.) ва менинг амалларимга ўхшаб амал қил, йўкса, тур, кетки, бундан ортиқ бизнинг суҳбатимизда бўла олмассан.

Али Дўстий ҳам бу суҳбатда ҳозир эди. Бир лукма унинг оғзига солди ва у еди. Бир кунга уч лукма физо ейишини тайинладим. Маккага етганимиздагина бошқа дарвешлар катори овқатланишга буюрдим. Шу тарика бу офатдан халос бўлди.

ШАЙХ АБДУЛЛОҲ ҒАРЖИСТОНИЙ Қ.С.

Ўғай отадан қочиб, шайхлик мақомига эришган бола

Болалигида отасидан етим қолиб, онаси бошқа кишига эрга тегибди. Бир куни бир иш қилиб қўйиб, ўғай отаси жазолашидан қўрқиб, қишлоқдан қочибди. Қишлоқнинг чеккасида катта бир дарахт бор эмиш. Дарахтнинг тепасига чиқиб яширинибди. Иттифоқан, бир гуруҳ дарвешлар келиб, бу дарахт тагидаги булок олдида дам олишга тушибдилар. Боланинг аксини булок сувида кўриб, дарахтдан тушириб олибдилар. Болани ўзлари билан бирга олиб, сафарга чиқибдилар. Йўллари Симнон вилоятига тушибди. Ҳазрат Шайх Рукниддин Алоуддавла зиёратларига борибдилар.

Шайхнинг муборак назари кичик Абдуллоҳга тушиб, фаросат нури билан унинг камоли қобилятини маълум қилади. Дарвешлар йўлга отланганида киши юбориб, уни олиб қоладилар. Дарвешлар изтироб қилиб, вақт султонига шикоят қиладилар. Аммо Шайх Рукниддиннинг нияти холислигини билган ва

унга ихлоси баланд бўлган подшоҳ можарони Шайхнинг фойдасига ҳал қилади. Шайх бошқа бирор муридига кўрсатмаган илтифот ва сазй-ҳаракат билан унинг тарбиятига машғул бўлди. Камолот мартабасини ҳосил қилганидан сўнг уни Тус вилоятига халққа иршод ва раҳнамолик қилишга юборди. Тусда Шайх Абдуллоҳ толиблар иршодига машғул бўлди. Давр ҳукмдори ундан душманлар билан бўлган урушда ҳамроҳлик қилишга илтимос қилади. Илтимосни қабул қилиб боради ва урушда шаҳид бўлади. Қабри Тус шаҳридадир.

АХИЙ АЛИ ҚУТЛУҒШОҲ Қ.С.

Васият ва шаҳидлик

Шайх Абдуллоҳ Ғаржистоний муридларидандир. Шайх Абдуллоҳни замон подшоҳи урушда ҳамроҳликка таклиф қилганида, Ахий Али шаҳарда эмасди. Шайх васият қилиб деди:

– Биз бу урушда шаҳидлик давлатига мушарраф бўлғаймиз, бизнинг ўрнимизга Ахий Алини шайх деб билинглар.

Айтганидек шаҳид бўлди. Васиятини бажо келтирдилар.

ШАЙХ ҲОФИЗ УМАР АБАРДИҲИЙ Қ.Т.С.

Сут ичгани кеч келдинг...

Шайх Ҳофиз дебдурки, дастлаб менга Ҳақ йўли сулуки нияти пайдо бўлган пайтларда Нишопурда Мавлоно Шамсиддин Халифа,

Дайрон деган мавзеда Шайх Ахий Али иршодга машғул эдилар. Бошқа вилоятларда ҳам бир азизнинг отини тутардиларки, факр йўлининг иршодига машғулдир. Қайси шайх хизматига боришни билмай, иккиланардим. Бир кеча тушимда машойих ва авлиё бир манзилда тўпланганини кўрдим...

Узун бу тушнинг хулосаси шуки, хайбатли бир улуғ киши Шайх Ҳофизни кўтариб, мажлисдаги шайхларнинг бирининг этагига қўйиб, айтибди: Бу гўдакка сут беринг. Бу шайх Ахий Али эмиш. Шайх Ҳофиз билибдики, унинг тарбияти Ахий Алига топширилган. Бир неча кундан кейин Шайх Ахий Али хизматига борибди. Шайх Ахий Али унга бокиб, табассум билан айтибди:

— Сут ичгани кеч келдинг.

Шайх Ҳофиз Ахий Алига байъат қўли бериб, унинг олдида талқинга тушибди.

МАВЛОНО ФАХРИДДИН ЛУРИСТОНИЙ Қ.С.

Мадрасадан — хонақоҳга

Дастлаб зохирий илмлар таҳсилига машғул эмиш. Доим хотирида ботин илми билан шуғулланиш ва тариқатга қадам қўйиш ҳаваси бор эмиш. Бир куни китоб ўқишдан чарчаб, бирпас ёзилиш учун хужрасидан чиқиб сайр қилур чоғда бу фикр кўнглига келибдики, сен барибир бир кунмас-бир кун бу илмни тарк этиб, тариқатга юз буришни кўнглингга тугиб қўйгансан, ўша кун бугун бўла қолсин! Хужрасига қайтиб бормабди. Китоб ва бошқа анжомларини ўша ерда қолдириб, Мисрда

толиблар иршодига машғул бўлган Шайх Шайхуллох ҳузурига бориб, мурид тушибди. Шайхуллох оламдан ўтгандан сўнг комил мурид излаб, сафар ихтиёр қилибди. Излай-излай охири Шайх Ҳофиз Умар қошига келиб, бир неча марта чиллага ўтириб, куллий мақсадларни ҳосил қилибди. Шайх Ҳофиз Умар дунёдан ўтгандан сўнг Жом вилоятига келиб, Шайх Ахмади Жом (қ.с.) макбараси ёнида манзил тутмиш.

Мавлоно Абдурахмон Жомийнинг дуогўйи

Мавлоно Абдурахмон Жомий «Нафахот ул-унс»да шундай битибдилар: Мавлоно Фахриддин Харжурдга отамизнинг уйига ҳам келганди. Мен ўша пайтлар ҳали гўдак эдим. Мавлоно мени тиззасига ўтқазиб, ҳавода «Али», «Умар» каби сўзларни ёзарди ва мен ўқирдим. Мавлоно хайратланиб, табассум қилар, менга шафқат ва лутф кўрсатардилар. Ул зотнинг назари ва илтифоти менинг хотиримда бу тоифанинг муҳаббати уруғини сочди ва ҳар кун ўзга нашъу намо топардим. Умидим улдулки, бу тоифа суҳбатида тирилгаймен ва буларнинг хизматида ўлгаймен ва уларнинг муҳиблари зумрасида машхур бўлгаймен.

ШОҲ АЛИ ФАРОҲИЙ Қ.Т.С.

Дарвешлар — амирзоданинг халоскори

Отаси Фароҳ вилоятининг ҳокими эди. Қариганда ҳокимликдан истеъфо бериб, умрининг қолган қисмини тоат-ибодатда

ўтказмоқчи бўлди. Давлат ишларини зиммасига юклатиш ва ўз истеъфосини тасдиқлатиш учун ўғли Шох Алини замон подшоҳининг саройига юборди. Йўлда қароқчилар ҳужум қилиб, Шох Али билан бирга бўлган барча яқинларини ўлдирдилар. Шох Алининг ўзи ҳам қаттиқ ярадор бўлиб, ўликлар ичида чалажон ётарди. Шу пайтда Шайх Алоуддавла Симнонийга ғайба кўргуздиларки, фалон мавзеда ўликлар орасида бир ярадор ўлим билан талашаётибди. Тезда уни қутқарки, фақр тариқидан юксак қобилияти бор. Шайх ул мавзеге борди ва ҳеч қайсини тирик топмади. Яна ғайбдан шундай амр бўлди, яна бориб, бирор тирик жон топмади. Учинчи марта яхшилаб кўриб чиққанида, бирида ҳаёт асари зоҳир бўлди. Уни кўтариб, шаҳарга келтириб, муолажаси билан машғул бўлдилар. Яралари ўнгланиб, бутунлай соғайиб кетди. Шайх Шох Алига деди:

– Энди соғайиб кетдинг, хоҳласанг, иш сўраб подшоҳ олдида бор, хоҳласанг отангинг олдида қайт!

Шох Али деди:

– Мен Шайхнинг шариф хизматидан ҳеч қаён борур хотирим йўқдур. Иродат қўлини Шайх этагига урмоқни тилайман.

Отаси олдида бориб, ундан ижозат ҳосил қилди ва Шайх ҳазратига келиб, Шайх Ҳасан тарбияти билан олий мақомотга қадам қўйди.

ШАЙХ МУҲАММАД ШОҲ ФАРОҲИЙ Қ.Т.С.

Ҳаж сафари, муроқаба, майхонадаги аёлнинг тавбаси

Ҳаж сафарида бир шаҳарга етибдики, унда харобот (майхона) бор эмиш. Муроқабада ўтирганида тўсатдан бир кичкирибди. Ёнида ўтирган уламолардан бири сўрабди:

– Сенга не воқеъ бўлди?

Демишким, бу шаҳар хароботини ғайб оламида менга кўрсатдилар. У ерда гўзал бир аёл кўрдим. Дедим: Бор Худоё! Бу заифани бу ҳолдин менга бағишла! Кўнглимга еткурдиларки, не учун демассенки, сени унга бағишлагаймиз.

Ул аёл ўша вақтдаёқ тавба тавфиқи топди.

ШАЙХ БАҲОУДДИН УМАР Р.Т.

Ғайб аҳлининг зиёрат қилиш одоби

Ҳазрат Мавлоно Саъиддин Кошғарий (қ.с.) дебдурларки, Макка сафарида Шайх Баҳоуддин Умар бемор бўлди. Муридлари шунча илтимос қилсалар ҳам рўзасини бузмади. Бир куни кўрдимки, ғайб аҳлидан бир гуруҳ у бемор ётган жойга қараб бораётган эдилар. Эшигига етишгач, кирмай ўтиб кетдилар. Бир куни бу воқеани ўзидан сўрадим. Деди:

– Ҳа, қутб эди. Эшиккача келиб, кирмаганларига сабаб – мен ўшанда оёғимни узатиб дам олаётган эдим. Оёғимни йиғиштирганимдан кейин қайтиб келдилар ва дуо ўқидилар.

Мавлоно Кошғарий гувоҳлик беришларича, ўша куни унда соғайиш аломати зоҳир бўлди ва рўзани бузишга ҳожат қолмади.

ШАЙХ БАҲОУДДИН ВАЛАД Қ.Т.С.**Олимлар султони**

Амир ул-мўъминин Абубакр Сиддиқ (раз) авлодларидандир. Онаси Хуросон подшоҳи Алоуддин Муҳаммад Хоразмшоҳнинг қизидир. Ҳазрат Расулulloх(с.а.в.) подшоҳнинг тушига кириб ишорат қилдиларки, қизингни Хусайн Хатибга никоҳ қил! Бу никоҳдан Баҳоуддин Валад дунёга келди. Икки ёшида отаси оламдан ўтди. Балоғат ёшига етганда дин ва ирфонга оид билимларни чуқур ўзлаштирди. Илмда камоли ул ерга етдики, Ҳазрат Расулulloх(с.а.в.) унга Султон ул-уламо (Олимлар султони) лақаби бердилар.

Обрўси кундан-кунга ошиб бораётганини кўриб, ҳасад аҳли ва замонанинг сохта олимлари уни подшоҳга қарши бош кўтаришда айбон тухмат қилдилар. Ноилож Балхни тарк этиб, Бағдод йўли билан Маккага қараб йўл олдилар. Бу пайтда ўғли Жалолиддин (Румий) хали кичик ёшда эди. Бағдодга етганларида одамлар сўрадилар:

– Қайси юртдан келиб, қаён бораяпсизлар?!

Деди:

– Миналлоҳи илаллоҳи ва ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ! (Аллоҳдан Аллоҳга бормокдамиз! Қўрқув ва қувват фақат Аллоҳдандир!)

Шайх Шихобиддин Сухравардийга (қ.с) бу сўзни етказганида айтдилар:

– Бу Баҳоуддин Балхийдан ўзга киши эмас.

Шайх Сухравардий Мавлоно Баҳоуддин истикболига чикканида, отининг ўзангисини

ўпди ва хонақоҳига таклиф қилди. Мавлоно дедилар:

– Илм аҳлига мадраса муносиброкдир.

Мустансария мадрасасида яшай бошладилар. Учинчи куни яна Макка томон йўлда давом этдилар. Тўрт йил Озарбайжонда сокин бўлдилар ва етти йил Лорандада яшадилар. Мавлоно Жалолиддинни ўн етти ёшларида уйлантирдилар. Бир йилдан сўнг Султон Валад туғилди. Улғайганларида танимаган киши ота-болани ака-ука деб хаёл қиларди. Сўнг замон подшоҳи уларни Кунияга таклиф қилди. Мавлоно Баҳоуддин ўша шаҳарда вафот этдилар.

**САЙЙИД БУРҲОНУДДИН МУҲАҚҚИҚ
ТЕРМИЗИЙ Қ.С.****Саййиди Сирдон**

Шайх Баҳоуддин Валад (қ.с.)нинг дўстлари ва муридларидан эди. Саййиди Сирдон лақаби билан ҳам машҳурдир.

Шайх Баҳоуддин Валад оламдан ўтган куни Саййид Бурхониддин Термиз шаҳрида эди. Атрофидагиларига айтди:

– Бугун шайхим ва устозим ҳазратлари дунёдан ўтдилар.

Бир неча кундан сўнг Мавлоно Жалолиддин тарбияти учун Кунияга юзландилар. Мавлоно Жалолиддин ҳазратлари тўққиз йил ул зотнинг хизматида бўлиб, раҳнамолик кўриб тарбият топдилар.

Маъно ва ҳақиқат дарёси

Дебдурларки, Шайх Шихобиддин Сухравардий Румга келганларида Саййид Бурхониддин

зиёратига бордилар. Саййид Бурхониддин кул устида ўтирганди, ўрнидан кўзгалмади. Шайх йироқдан таъзим қилиб ўтирди. Ҳеч нарса воқеъ бўлмади. Шайх кетгач, муридлар сукутнинг сабабини сўрадилар. Шайх деди:

– Ҳол аҳли билан сўзлаш учун ҳол тили керак, йўқки қол тили!

Муридлар сўрадилар:

– Саййид Бурхониддин ҳақида нима дейсиз?

Шайх деди:

– Маънолар дурдонаси ва мухаммадий ҳақиқатдан мавжланиб турган бир дарёдир, айримлари ошкор ва кўпи яширин.

МАВЛОНО ЖАЛОЛИДДИН МУҲАММАД БАЛҲИЙ РУМИЙ Қ.С.

Осмон томига сакраган болакай

Бузургвор оталари ёзиб қолдиришича, Жалолиддин Муҳаммад олти ёшида жума кун кечкурун болалар билан уйларнинг томларида сайр қилиб юрганди. Бир бола деди:

– Келинлар, бу томдан нариги томга сакраймиз.

Жалолиддин Муҳаммад деди:

– Томдан-томга сакраш ит ва мушукларнинг ишидир. Одам боласи бундай ишга берилиши уят. Агар сизнинг жонингизда қувват бўлса, осмон томига сакрайлик.

Шу пайтда томдан осмонга қараб учибди. Болалар кўзидан ғойиб бўлганидан, шериклари кўриб, қичқириб йиғлашибди. Бир лаҳзадан сўнг кўзлари чакнаган ва ранги ўзгача ҳолда ўша томга қайтиб тушибди. Болаларга айтибди:

– Сизларга бояги сўзларни айтаётган чоғимда яшил тўнли бир гуруҳ мени ораларингдан олиб осмонга элтдилар ва фаришталар оламининг ажойиботини менга кўрсатдилар. Сизларнинг фиғон ва фарёдингиз чикқач, яна бу ерга туширдилар.

Шайх Аттор тухфаси

Маккага борурда Нишопурда Шайх Фаридуддин Аттор (қ.с.) суҳбатига етишдилар. Шайх «Асрорнома» китобини у кишига берган эканлар. Доим ўзлари билан олиб юрарканлар.

Бойлар хабар олмаса, миннатдор бўламиз...

Дунё аҳлидан бири узр сўраб деди:

– Сизнинг хизматингизга кам келишимдан хижолатдаман.

Дедилар:

– Узр сўрашнинг ҳожати йўқ. Ўзгалар сенинг келишингдан миннатдордирлар. Биз эса келмаганингдан миннатдормиз.

Мен етмиш уч мазҳаб билан биргамен!

Сирожиддин Кунявий Мавлоно Румийнинг улуғ замондошларидан эди. Аммо ул зотни хуш кўрмасди. Кунявийнинг олдида Румийнинг бу сўзини айтдилар:

– Мен етмиш уч мазҳаб билан биргамен.

Кунявий ичида Мавлонони ранжитиш ва беҳурмат қилиш истаги пайдо бўлди. Ўз яқинларидан билимли, аммо оғзи шалок бўлган бир кишини Мавлонога юбориб таъинладики, кўпчилик орасида Румийдан ет-

миш уч мазҳаб билан бирга эканлиги ҳақида сўра. Агар иқроф бўлса, оғзингдан келгунча сўкиб, беобрў қил. Ул киши келиб, тайинланган гапни сўради. Ул киши дедиларки, айтибмен. Ул киши олдиндан келишилгандек, сўкиб, ҳақорат қилди ва шаллақиликни бошлади. Мавлоно табассум қилиб дедилар:

– Булар билан ҳам биргамен.

Ҳалиги киши жуда хижолат бўлиб қайтди.

Бугун бизнинг уйимиздан Фиръавннинг иси келмоқда...

Шайх Рукниддин Алоуддавла дебдурки, менга унинг бу сўзи бағоят хуш келди: Ул киши ходимдан уйда бирор нарса борми, деб сўраганларида, ходим ҳеч нарса йўқ эди, деб жавоб берса, хурсанд бўлиб, шукур килардилар ва дердиларки, бугун бизнинг уй пайғамбарнинг уйига ўхшар. Агар ходим «овқат тайёр», деб жавоб берса, хижолат бўлиб айтардиларки, бугун бизнинг уйимиздан Фиръавннинг иси келмоқда...

Рубоб навоси жаннат эшигининг овозидир

Румий ҳазратлари айтармишки, рубоб навоси жаннат эшигининг овозидир. Агар бизга рубоб навосидан завку хушҳоллик бўлса, сабаби шудир.

Инкор ахлидан биров бу сўзни эшитиб деди:

– Биз ҳам рубоб навосини эштамиз. Бизга нега завку хол юзланмас?

Румий ҳазратлари дедилар:

– Сиз жаннат эшигининг ёпилганини эшитурсиз, биз эса очилганининг.

МАВЛОНО ШАМСИДДИН МУҲАММАД БИН АЛИ БИН МАЛИКДОД ТАБРИЗИЙ Қ.С.

Ойни осмонда кўринг!

Бағдодга етганда Шайх Авҳадуддин Кирмонийни кўрди ва деди:

– Не ишдасен?

Шайх деди:

– Тошлиғ сувда ой аксини кўрмоқдаман.

Деди:

– Агар бўйнингни чивин чакмаган бўлса, ойни не учун осмонда кўрмайсен?

Боязид улуғрокдир, ё Ҳазрат Расулуллоҳ?

Мавлоно Шамсиддин Кунияга етганда Мавлоно Жалолиддин Румий мадрасадан чиқиб, уламо жамоаси унинг рикобида бораётган эдилар. Мавлоно Шамсиддин отининг жловини тутиб, дедилар:

– Эй мусулмонлар имоми, Боязид улуғрокдир, ё Ҳазрат Расулуллоҳ (с.а.в.)?

Мавлоно Румий дебдурки, бу сўз хайбатидан гўёки етти осмон бир-биридан айрилди ва ерга тўкилди. Менинг ботинимдан азим бир ўт димоғимга урилди. Жавоб бердим:

– Муҳаммад Мустафо (с.а.в.) олам ахлининг энг улуғдир, Боязид не бўлғай?

Шамсиддин деди:

– Муҳаммад Мустафо (с.а.в.) дебдурки: Моъарафнока ҳақку маърифатука (Аллоҳим, Сени танишлик даражасида таниёлмадим). Боязид эса дебдурки: Субҳоний, моъзама шоний ва ано султонус-салотин! (Поко Парвардигоро,

шоним нақадар юксак! Мен султонлар султониман). Буни қандай изоҳлаш мумкин?

Дедим:

– Боязид сувсизликдан бир култур сув ичиб, серобликдан дам урди, идрокининг кўзаси шу билан тўлди. Ул Нур унинг равзанаси (туйнук, ёруғлик кирадиган дарча) ҳажмида эди. Аммо Муҳаммад Мустафо (с.а.в.)да улур бир ташналик ва сувсизлик устига сувсизлик эди. Муборак кўкси «Алам нашрах лака садрак» (Биз сенинг қалбингни кенг – мунаввар қилиб қўймадикми? – «Иншироҳ» сураси, 1-оят) шарҳи билан «Ва арзуллоҳи восиъатун» (Аллоҳнинг ери кенгдир – «Зумар» сураси, 10-оят) бўлганди. Шунинг учун ташналикдан дам урди ва ҳар кун қурбат – яқинлик кўпайишини тиларди.

Мавлоно Шамсиддин фарёд уриб йиқилди. Мавлоно Румий отдан тушиб, шогирдлари ёрдамида уни кўтариб мадрасага элтдилар. Мавлоно Шамсиддин ўзига келиб, бошини Мавлоно Румий тиззасида кўрди. Туриб, Румийнинг қўлидан тутиб, бир хилват хужрага олиб кирди. Уч ой кечаю кундуз бир-бирларининг дийдоридан тўймай суҳбат қурдилар. Бу муддатда ташқарига асло чиқмадилар. Бирор киши уларнинг суҳбатини бузишга журъат қилолмасди.

Чўри, ғулом ва шароб истаги

Бир куни хос суҳбатда Мавлоно Шамсиддин Мавлавий Румийга ўз ҳарамидан бирор чўри олиб келишини буюрди. Мавлавий туриб, ўз ҳарамидан бир қизни олиб келди. Мавлоно Шамсиддин деди:

– Бу менинг синглимдир. Бир нозанин йигит кўнглим тилар.

Ўша захоти чиқиб, фарзанди Султон Валадни олиб кирди.

Шамс Табризий деди:

– Бу менинг фарзандимдир. Агар бир микдор шароб муяссар бўлса, яхши бўларди.

Мавлавий чиқиб, жухудлар маҳалласидан бир кўза шароб келтирди. Мавлоно Шамсиддин деди:

– Мен Мавлоно Румийнинг издошликдаги собитқадамлиги ва кенгфеъллик даражасини имтиҳон қилгандим. Ҳар нима десалар, унданда ортиқ экан.

Завқу ҳол илми

Баъзилар дебдурларки, Мавлоно Шамсиддин Қунияга етганида Мавлоно Румий дарс берадиган мадрасага борди. Мавлоно Жалолиддин бир ховуз четида китоб ўқиш билан машғул эди. Мавлоно Шамсиддин сўради:

– Бу не китоблардир?

Мавлоно деди:

– Бу қийлу қолдир (фикҳ ва ақида илми), сенинг бу билан нима ишинг бор?

Мавлоно Шамсиддин китобларни олиб, сувга ташлаб юборди. Мавлоно қаттиқ хафа бўлиб дедилар:

– Эй дарвеш, нима қилиб қўйдинг, улардан баъзилари отам ёзган китоблар эди, бошқа топилмайди.

Мавлоно Шамсиддин қўлини сувга тикиб, китобларни битта-битта сувдан чиқара бошладди. Китобларнинг бирортасига сув юкмаган, куп-курук эди. Мавлоно Румий дедилар:

– Бу не сирдур?

Мавлоно Шамсиддин деди:

– Буни завқу ҳол (тасаввуф ва ирфон) дерлар, бу билан нима ишинг бор?

Шундан сўнг бу икки улуғ зотларнинг суҳбатлари туташди.

СУЛТОН ВАЛАД Қ.С.

Сирримни Султон Валадга бағишладим

Бир куни Ҳазрат Мавлоно Жалолиддин Румий унга дедилар:

– Мавлоно Шамсиддин талабига Дамашққа борасан. Мана бу кумуш тангаларни олиб бориб, ул султони маъно кафши ичига сол ва муборак кафшини Рум сари тўғирла. Дамашқда Солиҳия мавзеида машҳур бир карвонсарой бор. Етиб борганингда тўғри ўша карвонсаройга бор, Мавлонони ўша ердан топарсан. Борганингда бир фаранги соҳибжамол йигит билан шахмат ўйнаб ўтирганларини кўрасан. Агар Мавлоно ўйинда ютса, пул олади, агар фаранги ютса, Мавлонони бир тарсаки уради. Зинҳор инкор қилмаки, ул йигит асли дарвешлар тоифасидандир, аммо ўзини хали танимас. Мавлоно уни ўзига таништиришни тилайдилар.

Султон Валад Дамашққа борди ва Мавлоно Шамсиддинни оталари айтган жойда айтилган ҳолатда – фаранги йигит билан шахмат ўйнаётган пайтда топди. Ҳамроҳлари билан унинг олдига бош қўйиб, зиёрат қилди. Фаранги кофир йигит бу ҳолни кўриб, Мавлоно Шамсиддиннинг улуғлигини билди ва ўз адабсизликларидан уялиб, бош яланг

қилиб, имон келтирди. Инсоф юзидан туриб, бор мол-мулкани яғмога беришга азм қилди. Мавлоно Шамсиддин бунга йўл қўймади ва буюрди:

– Фарангистонга қайт ва ул диёрнинг азизларини мушарраф қил ва ул жамоатнинг кутби бўл!

Сўнгра Султон Валад отаси буюрганидек кумуш тангаларни Мавлоно Шамсиддин кафши ичига солиб, кафш юзини Рум сари эвурди. Ва Мавлоно Румий ҳамда жамийки Румдаги ихлосмандлар номидан у кишини Румга қайтишларини илтимос қилди. Мавлоно Шамсиддин унинг сўзини қабул қилиб, султон Валаднинг отига миниб, Румга юзландилар. Султон Валад Мавлоно рикобида пиёда борди. Мавлоно Шамсиддин бир неча марта айтдилар:

– Ўғлим Султон Валад, отлан!

Султон Валад таъзим қилиб деди:

– Шоҳ отда бўлган пайтда бандаси отга миниши раво бўлмас.

Дамашқдан Қуниягача пиёда борди. Қунияга етгандан кейин Мавлоно Шамсиддин Ҳазрат Румийга бўлиб ўтган воқеани айтиб, катта мамнуният изҳор қилдилар. Сўнгра дедилар:

– Менга Ҳақ таоло икки нарса инъом этган: сар ва сир. Бошимни ихлос билан Мавлоно Румийга фидо қилдим ва иккинчи нарса – сирримни (руҳ, қалб) Баҳоуддин Валадга бағишладим. Агар Баҳоуддин Валад Нух пайгамбар умрини кўриб, бутун умрини бу йўлга сарфлаганда ҳам мен унга берган нарсадан ортик ҳеч нима унга муяссар бўлмас. Умид улким, сиздан ҳам унга насибалар етгай.

ШАЙХ ШИХОБУДДИН СУХРАВАРДИЙ Қ.С.

Манманликнинг давоси

Тарикат ахлидан бири унга ёзди:

– Эй Хожам, агар амални тарк этсам, танбаллик пайдо қилган бўламан. Агар амал қилсам, менда манманлик пайдо бўлаяпти.

Шайх жавоб ёзди:

– Амал қил ва манманликка қарши Аллоҳдан паноҳ тила!

Расулуллоҳ (с.а.в.)га тобелик нури

Шайх Саъиддин Ҳамавийдан сўрадилар:

– Шайх Мухйиддин Арабийни нечук топдинг?

Деди:

– Бепоен шиддатли тўлқинланувчи дарёдир.

Яна сўрадилар:

– Шайх Шихобиддан Сухравардий ҳақида нима дейсан?

Деди:

– Сухравардий пешонасидаги Расулуллоҳ (с.а.в.)га тобелик нури ўзга бир нарсадир.

ШАЙХ НАЖИБУДДИН АЛИ БИН БУЗҒУШ ШЕРОЗИЙ Қ.С.

Савдогар оиласида туғилган дарвеш

Отаси бой ва савдогар киши эди. Шомдан Шерозга келиб, ўша ерни ватан тутди. Бир кеча амиралмўъминин Али бин Абутолибни тушида кўрди. Ҳазрат Али бир лаган овқат олиб келиб, у билан еди ва башорат бердики,

Ҳақ субхонаху ва таоло сенга нажиб ва солих бир ўғил бергусидир. Ўғилли бўлганида отини Али кўйди ва Нажибуддин лақаб берди. Кичик Али болалигидан факр аҳли муҳаббати билан яшай бошлади. Отаси қимматбаҳо кийимлар олиб келиб кийдирмоқчи бўлса ҳам, парво қилмасди ва айтарди: «Мен аёллардек ясан-тусан қилмасман ва ширинтомоқлар овқатини емасман». Дағал жундан тўкилган тўн киярди ва оддий таомларни хуш кўрарди. Улғайганида бу тоифанинг муҳаббати янада кучайиб, ёлғизликда умр кечирарди.

Икки кўзгу ва битта олма

Бир кеча тушида кўрдик, Шайхи Кабир макбарасидан бир қари киши яна олтита нуроний кишиларни эргаштириб йўлга чиқди. Мўйсафид унга боқиб табассум қилди ва кўлидан тутиб, олтовлоннинг сўнгига бораётган кишига топширди ва деди:

– Бу сенга Тангри таолодан омонатдир.

Уйғонгач, тушини отасига айтиб берди. Отаси деди:

– Бу тушни Шайх Иброҳимдан бошқа киши таъбирини билмайди.

Шайх Иброҳим мажзуб ва девоналикда машхур оқиллардан эди. Бировни Шайх Иброҳим қошига юбориб, тушнинг таъбирини сўратди. Шайх Иброҳим эшитгач, деди:

– Бу туш Али Бузғушдан ўзганинг туши эмас. Аввалги пир Шайх Кабирдир ва қолган олти киши тарикатни ундан қабул қилган кишилардир. Сўнгги пир тирик экан, уни излаб топмоқ керак, токи у Али Бузғушни тарбият этсин.

Али Бузғуш бу сўзни эшитгач, отасидан ижозат ҳосил қилиб, Макка сафарига чиқди. Шайх Шихобиддин Сухравардийни учратиб, тушда кўрган киши айнан шу эканлигига ишонч ҳосил қилди. Шайх ҳам унинг ҳолидан хабардор эди, кўрган тушини айнан айтиб берди. Али Бузғуш узоқ йиллар Шайх Сухравардий суҳбати ва тарбиятидан баҳраманд бўлди. Оқибат ундан иршод олиб, хирка кийди ва Шайх ижозати билан Шерозга келиб, яшай бошлади.

Бир куни Али Бузғушга дедилар:

– Тавҳид сиррини бир мисол билан равшан қилинг.

Деди:

– Икки кўзгу ва бир олма.

Фозиллардан бири бунда ҳозир эди, бу маънони қуйдагича назм қилди:

Шайхи комил, Нажиби дин, пири кукун,
Ин харфи нав оварда ба сахрои сухун.
Гуфто, ки зи ваҳдат гар мисоле хохи,
Себеvu ду ойина тасаввур мекун.

(Маъноси:

Комил шайх, улуғ пириимиз Нажибуддин
Сўз сахросида янги сўз келтирди.

Деди: ваҳдатдан агар мисол истарсанг,
Бир олмаю икки кўзгуни тасаввур қил!)

ШАЙХ МУҲАММАД ЯМАНИЙ Қ.Т.Р.

Мусофир дарвеш ва анор данаклари

Шайх Нажибиддин Али Бузғуш дебдурки, бир куни бир гуруҳ муридлар билан бирга Ҳазрат Шайх Шихобиддин Сухравардий (қ.с.) суҳбатида ўтиргандик. Шайх муридларнинг бирига буюрдилар:

– Хонақодан ташкари чиқиб, кўчада агар бирор мусофир бўлса, олиб киринг. Бизнинг димоғимизга бир ошно иси келмоқда.

Мурид чиқиб, ҳеч кимни учратмай қайтиб келди. Шайх яна ҳайбат билан буюрдилар:

– Қайтиб чиқинг, бу дафъа топарсиз.

Дарвеш бу сафар чиққанида юзида сафар машаққати зоҳир қора танли бир кишини кўрди ва олиб кирди. Мусофир киргач, пойгада ўтирмоқчи бўлди. Шайх деди:

– Эй Шайх Муҳаммад, яқин келки, сендан ошно иси келадур.

Чақириб ёнига ўтказди. Шайхлар бир муддат хомуш, безабонлик тили билан суҳбатлашдилар. Сўнгра Шайх Муҳаммад Шайх Сухравардийнинг этагини ўпди. Шайх Сухравардий буюрди, дастурхон келтирдилар, овкат сузилди. Мен рўза эдим. Шайх деди:

– Кимки рўза тутган бўлса, ўз холи билан бўлсин.

Дастурхонда анор бор эди. Шайх анорни еб, уруғларини чиқариб, дастурхоннинг бир чеккасига тўплаб қўярди. Хотиримдан ўтдики, бу анор уруғларига Шайхнинг муборак оғзи суви тегибди, шулар билан ифтор қилай. Бу фикр кўнглимдан кечган замон Шайх Муҳаммад уруғларни олиб, оғзига солди ва менга боқиб, табассум қилди. Билдимки, хаёлимдаги унга маълум бўлибди.

Дастурхон йиғиштирилгач, Шайх буюрдилар:

– Шайх Муҳаммад ҳофизи Қуръондир, аммо бир муддат ёлғиз тиловат қилди. Энди бирор киши олдида Қуръонни ўтказиш нияти бор.

Бир неча киши бу муддао қилди, аммо Шайх дедилар:

– Али Шерозий ҳар куни унинг дарсига кулоқ тутсин!

Шайх Муҳаммад ҳар куни менинг олдимда бир пора Қуръон ўтказарди. Бу айёмда ундан кўп ажойиб ҳоллар мушоҳада қилинди ва ажаб файзлар ва осойишлар унинг суҳбатидан менга етишди. Охир Шайх унга хирқа кийдириб, толибларига хирқа либоси ижозатини бериб, ўз вилоятига жўнатди. Яманда машҳур бўлди ва кўпчилик унга мурид тушдилар.

ШАЙХ ЗАЙНИДДИН АБУБАКР ХАВОФИЙ Қ.С.

Сўфийлар кулоҳи ва майзада Пиртожи

Шайх Зайниддин дебдурки, Мисрдан кайтиб Бағдодга етганимда Пиртожи Гилоний билан мулоқот воқе бўлди. Бошимда Ҳазрат Шайх Нуриддин Абдурахмон Мисрий (қ.с.) томонидан берилган бўрк бор эди. Бу бўрк мендан олдин бир қанча азиз зотларнинг бошида бўлгани билан кадрли эди. Пиртожи Гилоний мендан бу бўркни тилади. Мен ҳам дарвешлар ва фақр аҳли одоби бўйича бу бўркни унга совға қилдим. Кечаси тушимга бўрк кириб, мендан мадад сўраб, деди: «Мен фалон-фалон солиҳ ва тақволи азизларнинг бошига етибмен, энди сен мени бир майзада кишига раво кўрдинг». Тонг отгач, дўстларнинг бири билан Пиртожини кидиришга тушдик. Эшитганимиз бўйича, хароботда эмиш ва ўз ишига машғулдир.

Бориб сўрасак, фалон уйда, деб айтишди. Кирсак, бошида мен берган бўрк, маст бўлиб, йиқилиб қолганди. Ҳамроҳим деди: «Сиз чиқинг, мен бўркни олиб келай!» Мен чикдим. У бўркни олиб чикди ва эшикни унинг устидан кулфлаб кўйди.

АМИР ҚИВОМИДДИН СИНЖОНИЙ Р.Т.

Аллоҳ таоло йўлида вақф қилинган қўл

Авваллари Хавоф вилоятининг Синжон деган кентда ёзув-чизув ишлари билан машғул эди. Ҳисобчилик, котиблик ва мирзолик билан машғул эмиш. Ногоҳ бир илоҳий жазба унга етиб, фақр йўлига юз бурди.

Айтишларича, қўлини Аллоҳ таоло йўлида вақф қилган эди. Кимки Қуръон ё бошқа китобни кўчиришни буюрса, бепул нусха кўчириб берарди. Китобатдан олдин китобнинг охирида буюртмачи кишининг исми ва кўчириб тугатган тарихини ёзиб қўйиб, сўнг ишга киришарди. Китобат муддати айтилган тарихдан олдин ҳам, кейин ҳам бўлмасди. Мажлисларда ирфондан кўп сўз айтарди. Дер эмишки, тушимда Мусо (а.с.) менга бир коса шарбат ичирганди, сўзга чечанлигим боиси шудир.

МАВЛОНО ЖАЛОЛИДДИН МАҲМУД ЗОҲИД МУРҒОБИЙ Қ.С.

Қабул қилинмаган ҳадя

Айтишларича, унинг ерларида ишлайдиган бир дехқон вақф қилинган жуфт билан ерини хайдабди. Мавлоно бундан хабардор бўлгач,

экилган зироатнинг барчасини садака қилиб юборибди.

Хирот хукмдори унга бир ҳамён танга жўнатди. Қабул қилмади. Ҳамёни келтирган киши деди:

– Агар ҳадяни қайтиб подшоҳ олдиға олиб борсам, хафа бўлади. Ҳеч бўлмаса, мадрасангиздаги фақирлар ва шогирдларингизга бўлиб беринг.

Мавлоно деди:

– Ўзинг тақсим қил, лекин аввал бу пул қаердан келгани ва ким қабул қилмаганини айтиб қўй.

Ҳалиги киши пулни олиб, мадрасадагиларга бўлиб бермоқчи бўлди. Мавлоно қабул қилмаганини айтди, ҳеч ким қабул қилмади.

МАВЛОНО ЖАЛОЛИДДИН БОЯЗИД ПУРОНИЙ Қ.С.

Боғимизда кишмиш йўқ эди...

Ҳазрат Махдум Абдурахмон Жомий «Нафахот ул-унс»да шундай ёзганлар: Бир куни бир гуруҳ бўлиб, Пуроний зиёратига бордик. Ҳамроҳларимиздан бирининг кўнглидан кечдиким, Мавлононинг каромати бўлса, тугунчамизга кишмиш узуми кўядилар. Дастурхонга фотиҳа ўқиб турганимиздан сўнг Мавлоно у кишини тилади ва уйга кириб, бир табак майиз чиқариб унга берди ва деди:

– Бизни маъзур тутинг, боғимизда кишмиш йўқ эди.

ШАЙХ НИЗОМУДДИН АВЛИЁ Қ.С.

Икки машҳур шоирнинг пири

Ҳинд машойихининг машҳурларидандир. Амир Хусрав Дехлавий ва Ҳасан Дехлавий унинг муридларидурлар.

Бировнинг катта маблағ ёзилган барот қоғози (чек, пул қвитанцияси) йўқолиб қолди. Шайх Низомиддин (қ.с.) олдиға келиб арзи ҳол қилди. Шайх унга бир дирҳам бериб, деди:

– Ҳолва олиб, Шайх Фаридиддин Шакарганж руҳи учун дарвешларга улаш.

Ул киши ҳалвогарга борса, ҳалвогар пулни олиб, бир парча ҳолвани қоғозга чирмаб, тутказди. Очиб қараса, йўқолган барот қоғози экан.

Савдогарга ўн икки минг дирҳам берилди

Бир савдогарнинг молини Мултонда ўғирлаб кетдилар. Шайх Баҳоуддин Закариё ўғли Шайх Садриддин қошиға бориб, Шайх Низомиддинга мушқулини осон қилиш учун хат ёзиб беришини илтимос қилди. Шайх Садриддин мактуб ёзиб, аҳволни баён қилди. Савдогар Дехлиға бориб, Шайх Низомиддинга илтимосномани топширди. Шайх мактубни ўқиб, ходимиға деди:

– Эртаға бомдоддан пешингача бизға эҳсон қилинган барча пулларни бу азизға беринглар! Ходим айтилгандек амал қилди. Тожирға ўн икки минг дирҳам берилди.

ШАЙХ ФАРИД ШАКАРГАНЖ Қ.С.**Она илтимоси ва шайх мадади**

Бир куни бир қари кампир Шайхнинг ҳузурига келиб, йиғлаб-ёлвориб, деди:

– Ёлғизгина бир ўғлим бор. Кўп муддат дурким, сафарга борибдур ва ўлик-тиригидан хабарим йўқдир, иштиёкидан бетоқатмен.

Шайхнинг бу аёлнинг ҳолига раҳми келиб, мурукабага борди. Бирпас ўтиб, бошини кўтариб, деди:

– Уйингга бор, Тангри таоло ўғлингни сенга еткургай!

Аёл уйига қайтди. Кўп фурсат ўтмасдан, биров эшигини қокди. Чиқиб, очса, ўғли экан. Йиғлаб кўришиб, сал ўзига келгач, ўғлидан ахвол сўради. Ўғли деди:

– Айни дамда бу ердан беш юз чақирим узокликдаги фалон мулкда эдим. Дарё соҳилида Ватан ёдида ва Сиз онагинам фирокида йиғлаб ўтирувдим. Бир нуроний киши пайдо бўлди. Қўлимни тутиб, деди: Кўзингни юм! Кўзимни юганим захоти яна деди: Кўзингни оч! Кўзимни очсам, ўзимни эшигимиз тагида кўрдим.

Йигит тасвирлаган нуроний чол Шайх Фарид киёфасига мувофиқ тушарди...

Осмонга учадиган йог ва шайх кафши

Кунларнинг бирида йоглардан бири Шайх олдида келиб, ўз тарикидан ғаройиб нарсалар кўрсатмоқчи бўлди. Шайхнинг муборак назари унга тушгач, юзтубан йиқилди ва юзини тупроққа беллади. Бир замондан сўнг Шайх деди:

– Бошингни кўтар!

Йог бошини кўтарди. Шайх сўради:

– Кимсан, қаердан келдинг?

Жавоб беролмади. Такрор сўралгандан кейин деди:

– Шайх хайбатидан тилим сўзга айланмаётир.

Шайх деди:

– Ўз тариқингда тортган риёзатлар натижасида нима ҳосил қилдинг?

Йог деди:

– Ой фалакида парвоз қилиш қувватим бор.

Шайх буюрди:

– Ҳосил қилганингни кўрсат!

Йог ҳавога қараб учди. Шайх кафшини олиб, ортидан ҳавога отди. Йог қайси томонга учса, кафш унинг боши устида учарди ва бошига уриб турарди. Оқибат кафшнинг озоридан Шайх хизматига тушди ва имон келтириб, мусулмон бўлди.

МАВЛОНО ФАХРИДДИН ЗОҲИД Қ.Т.С.**Аниқки, то бирор қавм ўзларини ўзгартирмагунларича Аллоҳ уларнинг ахволини ўзгартирмас!**

Султон Шамсиддин Элтуртмиш замонида Дехлида қурғокчилик келиб, қаттиқ қаҳатчилик юз берди. Шаҳарнинг улуғлари бирлашиб, Мавлоно ҳузурига бориб, истиско дуоси (ёмғир ёғилиши учун ўқиладиган дуо) илтимос қилдилар. Мавлоно шаҳарнинг бош масжидига бориб, истиско дуоси қилди ва бу оятни ўқиди:

ШАЙХ ФАРИД ШАКАРГАНЖ Қ.С.**Она илтимоси ва шайх мадади**

Бир куни бир қари кампир Шайхнинг хузурига келиб, йиғлаб-ёлвориб, деди:

– Ёлғизгина бир ўғлим бор. Кўп муддат дурким, сафарга борибдур ва ўлик-тиригидан хабарим йўқдир, иштиёқидан бетокатмен.

Шайхнинг бу аёлнинг холига раҳми келиб, муруқабага борди. Бирпас ўтиб, бошини кўтариб, деди:

– Уйингга бор, Тангри таоло ўғлингни сенга еткургай!

Аёл уйига қайтди. Кўп фурсат ўтмасдан, биров эшигини қокди. Чиқиб, очса, ўғли экан. Йиғлаб кўришиб, сал ўзига келгач, ўғлидан ахвол сўради. Ўғли деди:

– Айни дамда бу ердан беш юз чакирим узоқликдаги фалон мулкда эдим. Дарё соҳилида Ватан ёдида ва Сиз онагинам фироқида йиғлаб ўтирувдим. Бир нуроний киши пайдо бўлди. Қўлимни тутиб, деди: Кўзингни юм! Кўзимни югганим захоти яна деди: Кўзингни оч! Кўзимни очсам, ўзимни эшигимиз тагида кўрдим.

Йигит тасвирлаган нуроний чол Шайх Фарид киёфасига мувофиқ тушарди...

Осмонга учадиган йог ва шайх кафши

Кунларнинг бирида йоглардан бири Шайх олдида келиб, ўз тарикидан ғаройиб нарсалар кўрсатмоқчи бўлди. Шайхнинг муборак назари унга тушгач, юзтубан йиқилди ва юзини тупроққа белади. Бир замондан сўнг Шайх деди:

– Бошингни кўтар!

Йог бошини кўтарди. Шайх сўради:

– Кимсан, қаердан келдинг?

Жавоб беролмади. Такрор сўралгандан кейин деди:

– Шайх хайбатидан тилим сўзга айланмаётир.

Шайх деди:

– Ўз тарикигда тортган риёзатлар натижасида нима ҳосил қилдинг?

Йог деди:

– Ой фалакида парвоз қилиш қувватим бор.

Шайх буюрди:

– Ҳосил қилганингни кўрсат!

Йог ҳавога қараб учди. Шайх кафшини олиб, ортидан ҳавога отди. Йог қайси томонга учса, кафш унинг боши устида учарди ва бошига уриб турарди. Окибат кафшнинг озоридан Шайх хизматига тушди ва имон келтириб, мусулмон бўлди.

МАВЛОНО ФАХРИДДИН ЗОҲИД Қ.Т.С.

Аниқки, то бирор қавм ўзларини ўзгартирмагунларича Аллоҳ уларнинг аҳволини ўзгартирмас!

Султон Шамсиддин Элтуртмиш замонда Дехлида курғоқчилик келиб, қаттиқ қаҳатчилик юз берди. Шаҳарнинг улуғлари бирлашиб, Мавлоно хузурига бориб, истисқо дуоси (ёмғир ёғилиши учун ўқиладиган дуо) илтимос қилдилар. Мавлоно шаҳарнинг бош масжидига бориб, истисқо дуоси қилди ва бу оятни ўқиди:

– Инналлоҳа ло юғаййиру мо бикавмин хатто юғаййиру мо бианфусиҳим (Аниққи, то бирор қавм ўзларини ўзгартирмагунларича Аллоҳ уларнинг ахволини ўзгартирмас – «Раъд» сураси, 11-оят).

Шаҳар аҳли бу оятни эшитиб, тўс-тўполон кўтарди. Бу пайтда Султон Шамсиддин Элутмиш ҳам Мавлоно суҳбатига ҳозир бўлди. Мавлоно Султонга деди:

– Салтанат тожини бошингдан ол, улуғлик камарини ечиб, тупроққа сол ва подшоҳлар подшоҳи хизматида бошяланг тазарру қилиб, ёғин тила!

Султон айтилгандек қилди. Сўнг Мавлоно Фаҳриддин тўнининг енгидан бир идиш чиқариб, осмонга бокиб деди:

– Бор Худоё, бу идишни ёмғир суви билан тўлдирмагунингча ифтор қилмасмен.

Шу гапни айтаётган чоғнинг ўзида булутлар пайдо бўлиб, бир-бирига тутшиб, ёмғир бошлади ва шомгача ёғин тўхтамади. Ёмғир шунча қаттиқ қуйилдики, Султон Шамсиддинга махсус фил олиб келишди, миниб уйига борди.

ХОЖА ИМОД ХАЛАЖ Қ.С.

Касални бориб кўриш – ибодатдир

Дастлаб Султон Шамсиддин Элутмишнинг мулозими эди, аммо мулозимлик унга малол келиб қолди. Доим Ҳақ субҳонаҳу ва таолога илтижолар қилиб, бу ишдан қутулмоқни тиларди. Оқибат Тангри таоло инояти билан максуди ҳосил бўлиб, ўттиз йил Ҳақ йўлида тоат ва ибодатга машғул бўлди.

Бир марта Султон Шамсиддин қаттиқ касалликка чалинди. Султон ўзининг хос маҳрами Малик Носириддин Тимронийга буюрди:

– Нима қилиб бўлса ҳам, Хожа Имоиддинни менинг олдимга келтир. Зора ул зотнинг қадами баракатидан тузалиб кетсам.

Малик Носириддин султон амрини бажа-риш учун Хожа Имоиддинни топиб, деди:

– Эй маҳдум, касални бориб кўриш – ибодатдир ва Султон амрига итоат қилиш – тоат.

Хожа Имоиддин Малик Носириддин сўзини ижобат қилиб, султон бошига борди. Хол-аҳвол сўрагандан сўнг тилига ўтдиким, бу касаллик соғлиққа табдил бўлур. Уйда бир қовун кўринди, олиб кесиб, бир тилим Султонга берди. Султон қовунни еган захоти тузалиб кетди.

АМИР ОЛИМ ДАЛПОЛИЖИЙ Р.Т.

Қарзинг яқинда адо бўлажак!

Айтишларича, зоҳидлардан бўлмиш Мавлоно Довуд Ҳосур бировдан беш юз танга қарздор бўлиб қолди. Мавлоно Довуд бу қарздан қутулолмай, кўп ўйланарди. Бир куни Амир Олим Мавлоно Довуд эшиги олдидан ўтаётди, баланд овоз билан қичқирди:

– Эй Довуд, хотиржам бўл, қарзинг яқинда адо бўлажак!

Кўп ўтмай, биров Мавлоно олдида бир кўза сув олиб келди ва деди:

– Ҳайбатхоннинг ўғли қорин оғриғига чалинибди, холдан кетиб, жон талвасасига тушган. Мавлоно бу сувга бир нарсга ўкиб дам

солиб берсалар, шояд муборак нафаслари баракотидан шифо топиб кетса.

Мавлоно Довуд «Алҳамд» билан «Ихлос» сурасини ўқиб, кўзадаги сувга дам солди. Ҳайбатхон ўғли дам сувидан ичиб, ўша захоти дарддан қутулди. Шукронасига беш юз танга Мавлонога назр қилиб юборди. Мавлоно бу пул билан қарзини адо қилди.

ҚОЗИ ШАРАФУДДИН БУҲАЙРО Р.Т.

Баззоз шогирдининг танбеҳи

Отаси уни бир баззозга шогирдликка топширди. Бир куни биров сотиш учун устози дўконига бир тўнлик матоҳ олиб келди. Баззоз матоҳдан мингта айб топиб, арзимас баҳога сотиб олиб, дўконнинг ичига ташлаб қўйди. Эртаси куни бу матоҳни кўп таърифлар қилиб, бошқа бировга қиммат нархга пуллади. Шарафуддин баззозга деди:

– Устоз, бир кеча дўконнинг ичида қолмоқчиман.

Баззоз ҳайратланиб сабабини сўради. Деди:

– Ҳеч нарсага ярамас тўнлик матоҳ бир кечада барча айблари фазилатга айланди, шоядки одам боласига ҳам бу дўконда бўлмоқ бу хосиятни бергай!

Баззоз бу сўздан бағоят таъсирланиб, Қози Шарафуддиннинг отаси олдига бориб деди:

– Бу йигитни ўзга фойдалироқ ишга топшир. Унинг мартабаси баззозликдан кўра баландроқдир.

Отаси уни илм таҳсилига далолат қилди. Кўп ўтмай, ўз замонасининг етук уламосига айланди.

ҚОЗИ ШАФИУДДИН БУҲАЙРО Р.Т.

Китобни келтирмадинг!

Қозининг бир шогирди ундан бир китоб тилади. Олгандан сўнг бир неча кун кўринмади. Қозига ўша китоб керак бўлиб қолди. Шогирднинг уйини ҳеч ким билмасди. Бир кеча шогирд тушида кўрдик, қози ундан китобни сўрамоқда. Эртаси китобни кўтариб, қозининг олдига борди. Қози унга бокиб деди:

– То ўзимиз сўрамагунча китобни келтирмадинг!

ҚОЗИ РАИС Р.Т.

Шу ҳийлани ўргатган одамнинг бўйни синсин!

Бир куни бир вақтнинг ўзида иккита эрга тегиб олган бир аёлни келтирдилар. Тергов иши охирига етгандан сўнг аёлни тошбўрон қилишга ҳукм қилинди. Қозихона вакили аёлдан пора олиб, унга бир ҳийла ўргатди. Қози ўзи сўроқ қилган пайтда маккора аёл ўргатилганидек айтди:

– Эркакларга тўртта хотин олмоқ раво бўлганидек, аёлларга ҳам тўртта эрга чиқиш жоиз деб ўйлабман.

Қози бунни эшитиб, деди:

– Сенга бу сўзни ўргатган кишининг бўйни синсин!

Қозихона вакили қозихонадан чиққач, бир ерда тўсатдан йиқилиб, бўйни синди ва ҳалок бўлди.

МАВЛОНО РАЗИЮДДИН НАБИЙ Қ.С.**Вафот этган шайх ҳамда мурид
таважжуҳи**

Яхши хислатлар ва зухду тақво сифати билан танилган бир шогирди бор эди. Мавлоно Разиюддин оламдан ўтганидан сўнг бирор масалани ечишда мушкуллик туғилса, бу шогирди унинг муборак қабри зиёратига бориб, руҳига таважжуҳ қилса эди, масаланинг ечимини топарди. Бир куни шогирди одат бўйича устози қабри қошига бориб, таважжуҳга киришди. Таважжуҳ пайти уни уйку элтди. Уйғонгандан сўнг ўша масала ёзилган китобнинг хошиясида масаланинг ечими Мавлоно хати билан ёзилганига гувоҳ бўлди.

ХОЖА РОҲАТ Қ.Р.**Қозининг туши ва шайхнинг самоъ
мажлиси**

Бир кеча қози Камолиддин Жаъфарий Ҳазрати Ҳақ субҳонаху ва таолони тушида кўрдиким, Ҳақ жалла ва аъло унга амр қилди: Эй Камол, бориб Хожа Роҳат хизматига ет! Қози бу тушни босинкириқ ва рўёга йўйиб, яна чўзилди, такрор бу тушни кўрди. Мажбур бўлиб, эрталаб хожа Роҳат хузурига йўл олди. Хожа Роҳатни кенг ва нафис тўнлар кийиб, самоъ мажлисига машғул ҳолатда учратди. Яна Қози кўнглига инкор юзланди. Хожа Роҳат самоъ асносида Қози томон юзланиб, деди:

– Эй Камол, ўтган кеча Ҳазрат Зулжалол сени бизнинг хизматимизга амр қилди, сен хануз мункирсен.

Қози Хожа Роҳатнинг оёғига тушиб, тавба қилди ва унга мурид тушди.

ХОЖА АБУБАКР ЖОМ Қ.С.**Топилмаган тўрт-бешта сабзи**

Бир куни масжид эшигида ўтириб эди. Замон подшоҳи ўтиб бораётгани, Хожани кўргач, оддан тушиб келиб зиёрат қилди. Сўнг Хожадан бизга бирор юмуш буюринг, деб илтимос қилди. Хожа деди:

– Биз ҳожатимизни Қозиюл-хожотдан ўзга кишидан тиламасмиз.

Подшоҳ яна қаттиқ илтимос қилди. Хожа буюрди:

– Айтинг, тўрт-бешта сабзи келтирсинлар.

Подшоҳ дарров мулозимларини тўрт томонга сабзи топиб келтиришга жўнатди. Бирорта дўконда сабзи топилмади. Мулозимлар сабабини суриштирганда сабзифурушлар дедилар:

– Бир лаҳза бурунроқ яшил кийимли кишилар пайдо бўлиб, барча сабзиларни олиб, осмонга кўтарилди.

Подшоҳ мулозимлари сабзи топишдан бутунлай умидларини узиб, подшоҳга аҳволни арз қилдилар. Хожа подшоҳга деди:

– Бир боғлам сабзи тополмайдиган зоҳирий подшоҳдан сўрагандан кўра, Ҳақиқий подшоҳдан тилагани авлодир!

Замон подшоҳи ўз ожизлигини эътироф қилиб, Шайхнинг сўзига қулоқ тутди ва қилган одобсизлигидан пушаймон бўлди.

ШАЙХ ЗИЁУДДИН РУМИЙ Қ.Р.**Ғайб эранларининг толиби**

Хамиша саёҳатга машғул эди. Бир куни вақти хуш бўлиб, ўрнидан туриб касамёд қилдики, ғайб эранларидан қирк кишининг қўлини тутмагунимча, оёқдан ўтирмагаймен. Уч кун бу муддао ва талаб билан кезиб юради. Учунчи куни биёбоннинг ўртасида катта бир масжид кўринди. Масжидга киргач, ғайбдан қирк киши пайдо бўлди. Бири азон айтиб, комат туширди, яна бири илгари бориб, имомликка ўтди ва бошқалари унга иқтидо қилди. Шайх Зиёуддин ҳам уларга қўшилиб намоз қилди. Намоздан фориг бўлгандан сўнг қирк киши у билан қўл бериб сўрашиб, дедилар:

– Мархабо, эй ғайб эранлари толиби!

**ШАЙХ НАЖИБУДДИН
МУТАВАККИЛ Қ.С.****Аёли жанжалига сабр қилган шайх**

Бир куни хотини рўзгордаги узлуксиз етишмовчиликдан нолиб, у билан хархашани бошлади. Шайх сабр билан эшитиб, ҳеч нарса демади. Тўсатдан Хизр алайҳиссалом кирди ва саломлашиб, деди:

– Кимки сабр-токат ва ҳалимликни ўз шори қилса, Тангри таоло уни бизнинг суҳбатимизга еткургай!

Бу аснода шаҳар улуғи қошидан катта дастурхонда нон, таом ва тўла бир ҳамён олтин назр келтирдилар. Шайхнинг хотини бу ҳолни кўриб уялди ва изтиробидан унга пушаймонлик юзланди.

**МАВЛОНО КАРИМИДДИН
МАВЪИДИЙ Қ.С.****Дўстини қирк йил кутган шайх**

Бир дўсти бор эди. Сафарларда доим у билан суҳбатдош эди. Икковлари Дехли шаҳрининг масжидига етганларида дўсти деди:

– Сен масжид ёнида бир замон кутиб тур, менинг бир-икки кичик юмушим бор, битириб келаман.

Мавлоно қабул қилди ва айтилган жойда кутиб турди. Дўсти шу кетганича ҳаётнинг синовлари уни ўз ваъдасига вафо қилғали қўймади.

Мавлоно қирк йил ваъдалашган жойдан кўзғалмади. Ўша ерда оламдан ўтди. Мунаввар қабри Дехли намозгоҳи ёнидадир.

**ШАЙХ МУҲЙИДДИН АЛИ
ЧИШТИЙ Қ.С.****Мозорга отилган тош**

Бировнинг унга эътиқоди йўқ эди ва инкор қиларди. Қачонки мазори олдидан ўтса, қабри томон бир тош отарди. Шунча бу ҳаракатдан манъ қилсалар ҳам, қулоқ солмасди. Бир марта отга миниб, Шайхнинг мазори ёнидан ўтаётганида одати бўйича мазор томон бир тош отди. Тўсатдан от хуркиб, отдан йиқилди ва ўнг қўли синди. Ул бузургворнинг руҳи шу йўл билан унинг тош отар қўлини қисқа қилиб қўйди.

ДАРВЕШ БАШИР Қ.С.**Мунаввар вужуд**

Бир куни Дехли шахридан бир гуруҳ одамлар даштга саёхатга чикди. Қуёш ботгунча шаҳардан ташкарида қолдилар. Қоронғи бўлди. Шаҳарга қайтишда адашиб қолдилар. Ногоҳ узокдан нур сочаётган бир дарахт кўринади. Ўша томон йўл олдилар. Бориб қарасалар, Дарвеш Башир ўтирибди ва нур ундан зохир бўлаётир. Билдиларки, ул нур унинг шариф вужуди баракотидандир. Бу ёруғлик билан йўлни топдилар ва ҳар ким ўз уйларига бордилар.

У ақл харидори эмас!

Бир куни бир жамоат Дарвеш Башир хизматида келди. Дарвеш ҳар қайсига муносиб иш буюрди. Бирининг кўнглидан кечдиким, бу киши бунча ақли билан нега ўзини телбаликка солар экан? Дарвеш унга боқиб, бу рубойни ўқиди:

Андар талаби дўст чу мардона шудам,
Аввалқадм аз вужуд бегона шудам.
Ў илм намешунид, лаб барбастам,
Ў ақл намехарид, девона шудам.

(Маъноси:

Дўст талабида мардона қадм қўйдим,
Илк қадмда вужудимдан бегона бўлдим.
У илм тингламасди — оғзимни ёпдим,
У ақл харидори эмасди — девона бўлдим.)

МАВЛОНО САРРОЖ ҲОФИЗ Р.Т.**Хизрдан сабоқ олган обид**

Амир Сабуктегин (Султон Маҳмуд Ғазнавийнинг отаси)нинг қардоши бўлмиш Қумуштегиннинг авлодидан эди. Тарки дунё қилиб,

бир масжидга кириб, доим Қаломуллох тиловатига машғул эди. Биров эшик тирқишидан секин пойлаб кўрдик, унинг қошида олам аҳлига ўхшамайдиган нуроний бир мўйсафид ўтирибди. Масжиддан чикканида ул киши Мавлоно олдига бориб, ичкаридаги нуроний киши кимлигини суриштирди. Мавлоно ҳеч нима демади. Қайта-қайта сўрайвергач, охири деди:

— Ул зот Хизр алайҳиссалом, келиб, ладуний илмидан менга дарс айтур.

САЙЙИД ЖАМОЛ СУРҲ А.Р.**Исо осмондадир, Муҳаммад — ерда...**

Бир куни бир насроний Исо (а.с.)ни Муҳаммад Расулulloх (с.а.в.)дан устун, деб айтди. Саййид сўради:

— Нима сабабдан устун деб ҳисоблаяпсан? Насроний айтди:

— Негаки, Исо осмондадир, Муҳаммад эса ерда.

Бу сўзни айтиб, насроний ҳавога парвоз қилди. Саййид Жамол қўйнидан Қаломуллохни чиқариб, юқорига боқиб деди: Бор Худоё, бу Қаломуллох ҳаққи, ростлик билан Ҳазрати Рисолат (с.а.в.)га юборибсан, бу тарсонни тушгали қўйма!

Насроний ҳавода қолди ва туша олмади. Фарёд қила бошлади. Халойиқ бу аҳволни кўриб, ғавғо кўтарди. Насроний Саййид Жамол хизматида қичкириб, ёлворди:

— Дуо қилинг, агар туша олсам, мусулмон бўлурмен!

Саййид дуо қилди ва насроний ҳаводан тушиб мусулмон бўлди.

ҲОЖИ КАРИМИДДИН НИМГҶР Қ.С.**Қабри бузук авлиё**

Доим айтиб юрарди: орзум шулки, менинг қабрим бошқа одамларники каби баланд бўлмасин, ер билан бир хил текис бўлишини истайман. Дунёдан ўтганида, одатдагидек дафн қилдилар. Эртаси куни бориб кўришса, ярми бузилиб, ярми эски ҳолида турибди. Яна ясадилар, яна эрталаб бузук топдилар. Шунча ҳаракат қилишса ҳам, қабрининг ярми бузилаверди. Охири бу ишнинг баҳридан ўтдилар. Нимгўр (Қабри ярим) лақаби билан машхур бўлди.

**МАВЛОНО КАМОЛИДДИН
ЗОҲИД Қ.С.****Зоҳиднинг суюнчиси**

Мавлононинг мухлис ва эътиқодли муридларидан бири ўғил кўрди. Мавлоно хузурига келиб, фарзандли бўлганидан уни хабардор қилди. Кўнглидан кечирдиким, суюнчисига агар Мавлоно ўз тўнларидан бир парча иноят қилсалар, яхши бўларди, фарзандимни ўшанга чирмардим. Мавлоно енгларидан бир дасторча (кичик салла) чиқариб, унга бердилар. Мурид хурсанд бўлиб, яна кўнглидан кечирдиким, амома(салла)ларидан ҳам бир парча берсалар, яхши бўларди, ўғлимни бошига чирмардим. Мавлоно деди:

— Сенга берган дасторчани эски амомамиздан ясагандик.

ШАЙХ МАҲМУД БИҲОРИЙ Р.Т.**Қабрда тирилган бола**

Хилватдан чикиб, бозор ё кўчага чикса, ёш болалар ва тиланчилар унинг орқасидан югуриб, бир нима тилар эдилар. Шайх оғзидан дирхамлар чиқариб, уларга берарди. Тангаларнинг баъзиси кумуш, баъзиси мис бўларди. Ҳар кишининг толеига кўра насиб қиларди.

Айтишларича, Ҳинд мулкида бир ошпаз бор эди. Ҳар куни овқат пишириб, ўз ўғлидан Шайх учун юборарди. Тўсатдан бу бола касалланиб вафот этди. Бу аснода Шайхнинг хотирига ул бола томонидан бир нима келди. Ўрнидан туриб, шитоб билан ошпазнинг уйига борди. Билдики, ошпазнинг ўғли ўлибди ва қабристонга олиб кетишибди. Майит қабрга қўйилаётган пайтда Шайх ҳам қабристонга кириб борди. Шайх гўрга кирди ва майит эгидан кўтариб, юқорига боқиб деди:

— Бор Худоё, бу ўғлонгинани тиргуз!

Ҳақ субҳонаҳу ва таоло ул ўғлонгинага жон бағишлади. Бола ўрнидан турди ва Шайх оёғига йиқилди...

ШАЙХ МУЖИР Р.А.**Нега жума намозига чиқмайсан?**

Дехли шаҳрининг бош қозиси Шайх Мужирдан сўради:

— Жума намозига нимага келмайсан?

Шайх деди:

— Келаси жума кел, бирга масжидга борайлик.

Қози жума куни келди. Шайх Мужир қозининг қўлини тутиб деди:

– Кўзингни юм!

Қози кўзини юмди. Сўнгра деди:

– Оч!

Қози кўзини очиб, ўзини Масжиди Харамда кўрди. Шайх билан бирга намоз қилди. Яна ўша дастур билан ўз мулкларига келдилар. Бу ҳолни кўргач, қози Саъд Шайхга иродат қўлини бериб, мурид бўлди ва факр тариқиға кирди.

ҚОЗИ ҲАМИДИДДИН НОГУРИЙ Қ.С.

Ногур Тангрисига биздан салом айт!

Бир йили Дехлида курғокчилик туфайли қаҳатчилик бўлди. Асли Ногурдан бўлган биров Қози хизматига келиб, очарчиликдан шикоят қилиб, ҳаёт нисбатан осон бўлган Ногур томонга боришга рухсат тилади. Қози ул кишига деди:

– Ногур Тангрисига биздан салом айт!

Ул киши деди:

– Нима, Ногурнинг худоси бошқа-ю, Дехлининг худоси бошқами?!

Қози деди:

– Агар сенда бу акида бўлмаганида ризқ тилаб, Дехлидан Ногурга бормасдинг.

Ҳалиги киши каттик уялиб, Ногурга бориш фикридан қайтди.

Аллоҳ ўз бандаларининг ҳаёт сабззорини сувсизликдан қуригали раво кўрмас!

Ўша курғокчилик йили Дехли ахлининг улуғлари Қозидан истиско (ёмғир ёришини тилаб ўқиладиган намоз ва дуо) дуосини илти-

мос қилдилар. Қози қабул қилиб, дашт томон йўл олди. Бозордан ўтиб борурда кўрдик, бир кўкатфуруш кўкатлари қуримасин деб, ҳар замон унга ховучлаб сув сепарди. Қози бу ҳолни кўргач, йўлидан қайтди ва деди:

– Бир кўкатфуруш кўкатларининг ғамини еб, қуримасин деб, дам-бадам сув сепар бўлса, нахотки қарамли Тангри ўз бандаларининг ҳаёт сабззорини сувсизликдан қуригали раво кўрса?!

Ҳануз бу сўз Қози оғзида эдиким, булут пайдо бўлиб, бир-бирига туташиб, ёмғир қуя бошлади ва мулк ахли сероб бўлди.

Улуғ зотларни Хуросонда Шайх, Самарқандда Хожа, Румда Боб, Ҳиндда Қози дерлар.

ШАЙХ МУҲҲИДДИН АБДУЛҚОДИР ЖИЛИЙ Қ.С.

Ҳазрат Ғавсулаъзам қўлида тавба қилган қароқчилар

...Оналари Уммулхайр Аматулжаббор Фотима бинти Абу Абдуллоҳ дебдурларки, фарзандим Абдулқодир туғилганидан сўнг ҳаргиз Рамазон ойида сут ичмади. Туғилганлари 471 йили ва вафотлари 561 (милодий 1106–1196 йиллар) йилида воқеъ бўлибдир. Ул киши айтибдиларки, кичик эдим, даштга чиқиб, дехқончилик учун бир хўкиз қуйруғини тутиб, жуфт хайдардим. Ул хўкиз менга боқиб дедик «Мо лиҳозо халақта ва ло биҳозо амарта» (Бунинг учун яратилмадинг ва бунга амр этилмадинг). Кўрқдим ва қайтдим. Келиб, уй томига чикдим. Арафотда турган ҳожиларни кўрдим. Онам қошига келдим. Дедим:

– Мени Тангри ишига қил ва ижозат берки,
Бағдодга борай ва солихларни зиёрат қилай.

Бу ниятим сабабини сўради, бўлган
воқеани айтиб бердим. Онам роса йиғлади.
Туриб, саксон олтин келтирди. Деди:

– Менга ота меросидан бу қолибдир.

Ярмини қардошим учун олиб қолди ва яр-
мини менинг тўнимга тикди. Ва менга қасам
бердики барча ахволда тўғрисўз бўл. Сўнг
мен билан видолашди. Мен кичик бир кар-
вон билан Бағдодга юзландим. Ҳамадондан
ўтганимизда олтмиш отлиқ карвон йўлини
тўсдилар. Менга биров эътибор бермади.
Ногоҳ биров етиб келди ва деди:

– Ниманг бор?

Дедим:

– Қирқ олтин.

Деди:

– Қани?

Дедим:

– Тўнимга тикилган.

Масхара қияпман, деб ўйлади. Мени
қўйди ва ўтди. Яна бири етиб ҳам андоқ
сўради ва ўша жавобни эшитди. Иккаласи
бу жавобни эшитиб, ўз бошлиқлари хузури-
га бориб, бу сўзни айтдилар. Йўлтўсарлар
бошлиғи мени тилаб, яна сўрокка тутди.
Мен ўша жавобни бердим. Бошқалар бир
тепалик устида ўтириб, карвоннинг молини
таксимлардилар. Буюрдики тўнимни сўкдилар
ва олтинларни чиқардилар. Санадилар, де-
ганим билан мувофик чикди. Сўрадики, бу
эътироф қилмокка нима боис бўлди?

Дедим:

– Онам менга аҳд бериб эди – сидку
ростликка! Мен онамга берган қавлимга хи-
ёнат қилмадим.

Ул қавмнинг улуғи йиғлади ва дедики,
йиллардурки, мен Парвардигорим аҳдига
хиёнат қилибмен. Ва қилаётган ишидан ме-
нинг қўлимда тавба қилди. Ва барча менинг
қўлимда тавба қилдилар ва ҳар не карвон
аҳлидан тортиб олган эдилар, қайтариб берди-
лар. Менинг қўлимда аввал тавба қилганлар
ўша қароқчилар эдилар...

ШАЙХ ҲАММОД ДАББОС Р.Т.

Ажамий муриднинг қадами

Шайх Мухйиддин Абдулқодир Жилий
йигитлик пайтларида Шайх Ҳаммод суҳбатида
бўларди. Бир куни камоли одоб билан унинг
қошида ўтирганди. Ташқарига чикқанида
шайх Ҳаммод деди:

– Бу ажамийда шундай бир қадами бор-
ки, ўз вақтида барча валийларнинг эғнида
бўлғусидир. Бир кун келиб, унга «менинг
оёқларим Аллоҳ валийларининг бўйнидадир»
деб айтиш амр қилинади. Бу сўзни айтгач,
барча авлиё унга бўйин қўйгайлар.

ШАЙХ САДАҚА БАҒДОДИЙ Қ.С.

Шол бўлган қўллар

Бир куни шарият юзасидан ихтилофга
сабаб бўладиган бир сўз айтди. Халифа бу
гапдан хабар топиб буюрдики, Шайхни олиб
келиб, таъзир қилсинлар. Бошини яланг
қилганларида бир муриди қичқирди:

– Вой, Шайхим!

Уни урмоқчи бўлган кишининг қўли шол бўлди. Буюрган вазирга ҳам, халифанинг ўзига ҳам бир хайбат ғолиб келди. Кўрқиб, уни қўйиб юбордилар.

Сукутдан ҳосил бўлган важду ҳол

Шайх Садақа Шайх Абдулқодир Жилийнинг манзилига борди. Машойих ва турли-турфа одамлар Шайхнинг сўз айтишини кутиб ўтирганди. Шайх минбарга кўтарилди. Ҳеч нима демади, қори ҳам бирор нарса ўқимади. Аммо элга важду ҳол юзланди. Шайх Садақа ичида айтдики, Шайх ҳеч нима демайди, қори ҳам бир нарса ўқимади, халқ нимадан хурсанд бўлди? Шайх Абдулқодир унга қараб деди:

– Менинг бир муридим Байтулмуқаддасдан бир қадам билан келиб, менинг қўлимда тавба қилди. Шу ердагилар унинг зиёфатидадирлар.

Шайх Садақа яна ичидан ўтказдики, бир қадам билан Байтулмуқаддасдан Бағдодга кела оладиган киши нимадан тавба қилмоғи керак экан ва Шайхга нима ҳожати бор?! Шайх Абдулқодир яна унга юзланиб деди:

– Эй дўст, ул мурид яна ҳавога учмаслик учун тавба қилди. Менга ҳожати улдурким, уни Ҳақ субхонаху ва таоло муҳаббатига йўл кўргузгаймен.

АБУС-СУЪУД БИН ШАБЛ Р.Т.

Икки юз дирҳамлик салла

Бир куни биров унинг қошига борибди. Қараса, бошига камида икки юз дирҳамга арзийдиган бир салла ўрабди. Кўнглига кечи-

дики, ажаб исрофдурки, баҳоси бир неча дарвешнинг либосига тенг қиммат дасторни бир дарвеш бошига чирмабди.

Шайх дебди:

– Биз буни ўз ихтиёримиз билан бошга чирмамасмиз.

Саллани ул киши олдига қўйиб айтибди:

– Агар сен тиларсен, бор, буни сотиб, дарвешларга нима хоҳласанг, олиб кел.

Ул киши саллани олиб бориб, сотиб, қайтиб келса, яна шайхнинг бошида ўша саллани кўрибди ва таажжубга тушибди. Шайх дебди:

– Таажжубланма, фалон бойдан бориб сўраки, бу саллани қаёндан келтирибди?

Бориб, суриштира, бой айтибди:

– Бултур дарё сафарида эдим, бўрон кўтарилди. Назр қилдимки, агар соғ-саломат соҳилга чиқсам, яхши бир салла олиб, Шайхга ҳадя келтиргаймен. Олти ойдан бери Бағдодда кўнглим тилагандек салла кидирардим. Бугун кўзимга йўлиқди, олдим ва назрга вафо қилиб, Шайх хизматига келтирдим.

ШАЙХ АБУ МАДЯН МАҒРИБИЙ Қ.С.

Шайтон васвасаси

Сўфийлардан бири шайтонни туш кўриб, сўрабди:

– Сенинг холинг тавҳид ва таваккул соҳиби бўлмиш Шайх Абу Мадян билан нечукдир?

Шайтон деди:

– Унинг кўнглига бир васваса солмоқни истасам, Мухит дарёсига бавл (пешоб) қилиб, нопок қилмоқчи бўлган кишидек уринишларим самарасиздир.

Кемадаги асир

Бир марта Шайх Абу Мадян денгиз соҳида бормокда эди. Бир гуруҳ кофирлар уни асирга олиб, бошқа мусулмон асирларга қўшиб, кемаларига солдилар. Қаттиқ шамол эсарди, шунга қарамасдан кема жойидан қўзғалмади. Ҳар неча жаҳд қилдилар, фойда қилмади. Кема соҳиблари дедилар:

– Ҳойнахой боя асирга туширилган мусулмоннинг жихатидандир, авлиёларга ўхшаяпти.

Шайхга ижозат бериб, дедилар:

– Чик ва бор!

Шайх деди:

– То барча мусулмонларни қўймасиз, мен ҳам чиқмасмен!

Барча асирларни қўйиб юборишдан ўзга ҳеч чора тополмадилар. Барчани Шайхнинг баракотидан асирликдан озод қилган захоти кемалари равон бўлди.

АБУЛАББОС БИН АРИФ САНҲОЖИЙ АНДАЛУСИЙ Р.Т.

Тилга кирган дарахт ва гиёҳлар

Ибн Арабийнинг шайхи Абу Абдуллоҳ Ғаззолий айтибдики, бир куни ўз шайхим Ибн Ариф кошидан чиқдим ва даштда сайр қилардим. Ҳар бир дарахт ва гиёҳгаки етар эдим, менга айтардики, мен фалон касалликка давоман ва фалон касалликнинг олдини оламан, мендан ол. Менга бу ҳолдан бир ҳайрат юзланди. Шайхим олдиға қайтиб, бу ҳолатни у кишига айтиб бердим. Шайх дедилар:

– Биз бу учун сени тарбият қилмагандик. Дарахтлар сенга ўз фойда ва зарарлари

хакида сўзлаб берганларида нега хақиқий фойда ва зарар келтирувчи Ҳақни унутдинг?! Тангри таоло сени имтиҳон қилибди. Аслида биз сенга Тангри таолоға йўл кўрсатгандик, Ундан ўзгасига эмас. Ўша жойға қайтиб боргайсен, агар гиёҳ ва дарахтлар бошқа сен билан сўзлашмаса, бу тавбангнинг сидки аломатидир.

Шайх Абу Абдуллоҳ Ғаззолий қайтиб даштға борди, лекин дарахт ва гиёҳлардан ул сўзни эшитмади. Қайтиб шайхига ҳолатни айтди. Шайх деди:

– Сени ўзингга ўхшаш махлукка мухтож қилмасдан Ўзи учун танлаган Аллоҳға ҳамдлар бўлсин!

ШАЙХ АБУРРАБИЪ КАФИФ МОЛАҚИЙ Р.Т.

Дўзах ўтидан халос бўлган она

Шайх Абуррабиъ Молакий дебдур: Бир куни бир жамоат билан бировнинг эҳсонига ҳозир бўлдим. Уларнинг орасида кашф соҳиби бўлмиш бир ёш бола ҳам бор эди. Таомға қўл узатгани биланок йиғламоққа тушди. Сабабини сўрдилар, дедикки, дўзахни мушоҳада этмоқдаман, унда онамни кўрдимки, азоб бермоқдалар. Шайх Абуррабиъ дебдурким, ичимда дедимки, Худовандо, Сен вокифсенки, етмиш минг марта «Ло илоҳа иллаллоҳ» зикрини айтибмен, шу зикрни бу боланинг онаси дўзах ўтидан халос бўлишиға муайян қилдим. Ушбу ниятни кўнглимдан ўтказганимдаёқ бола кула бошлади ва хурсандчилик қилди. Яна сабабини сўрадилар,

дедики, онамни кўрадурменки, дўзах ўтидин
халос бўлди. Алҳамдулиллоҳ! Сўнг таом
емоққа машғул бўлди.

АБУЛҲАСАН АЛИ БИН ҲУМАЙД САЪИДИЙ Қ.С.

Ғаройиб бўёқчи

Отаси бўёқчи эди. Аммо Абулҳасан дар-
вешлар суҳбатига боришни хуш кўрарди. Бу
отасига оғир келарди — у ўғлини ўз касбининг
давомчиси бўлишини истарди. Абулҳасан асо-
сан риёзатга берилганлиги сабабли кўпинча
отаси буюрган тўнликларни бўяшга фурсат
тополмасди ва бу учун гап эшитарди.

Бир куни айтилган вақтда тўнликларни
бўяшга улгурмади. Отаси қаттиқ ғазабланди.
Дўконда ҳар бирида алоҳида ранг солинган
тоғоралар бор эди. Тўнликларнинг ҳамма-
сини олиб, тоғораларнинг биттасига солди.
Отасининг ғазаби ортиб, деди:

— Нима иш қилиб қўйдинг? Ахир эгалари
буларни бошқа-бошқа рангда буюргандилар.

Абулҳасан қўлини тоғорага солиб, барча-
сини чиқарди. Ҳар қайсиси буюрилган рангда
эди. Отасининг қўлига топширди. Отаси бу
ғаройиб ҳолни кўриб, уни Тангри йўли сулу-
кига қўйди. Шайхлик даражасига етиб, мурид
ва асҳоблари жуда кўп бўлди. Аммо исми
Лавҳул Махфузда кўринмаган кишини мурид-
ликка қабул қилмасди.

ШАЙХ МУҲЎИДДИН МУҲАММАД БИН АЛИ АРАБИЙ Қ.С.

Ҳақиқат денгизи

Имом Ёфийий тарихида келтирилишича,
Ибн Арабий Шайх Шихобуддин Сухравардий
қ.с. билан мулоқот қилганди. Бир муддат
сўзсиз, хомуш ўтирганларидан кейин ажра-
либ кетишибди. Мулоқотдан сўнг Шайх Сух-
равардий ҳақида Ибн Арабийдан сўрабдилар.

Деди:

— Бошдан оёққа қадар суннат билан тўладир.

Шайх Сухравардийдан у ҳақида сўраганида
дебди:

— У ҳақиқатлар денгизидир.

ШАЙХ ИСО ҲАТТОР ЯМАНИЙ Қ.Т.С.

Ёғға айланган шароб

Бир куни бир фоҳишани учратиб қолди.
Унга деди:

— Бу кеча хуфтондан кейин сеникига кел-
гумдир.

Фоҳиша хурсанд бўлиб ясанди. Келишилган
вақтда келди ва фоҳишанинг уйига кириб,
икки ракат намоз ўқиди, сўнг чиқиб кетди.
Аёл бунни кўриб, барча қилмишларидан тавба
қилди ва шу пайтгача юрган йўлидан бутун-
лай қайтди. Шайх уни ўз дарвешларидан би-
рига никоҳ қилди ва буюрди:

— Ёғсиз бирор таом пиширинглар.

Бу аёлнинг собиқ ўйнашларидан бўлмиш
бир бойвачча бу воқеани эшитиб, фоҳишанинг
тавбасидан таажжубланди ва деди:

— Ажабо, тўй учун овқат буюрибдилар, ёғи
йўқ эмиш.

Масхара килиш мақсадида бир шиша ичкилик юборди ва деди:

– Шайхга айтингларким, биз эшитиб, жуда хурсанд бўлдик, бу ёғни овқатингизга қўшинг!

Бойваччанинг хизматкори шаробни олиб борганда Шайх деди:

– Кеч келтирдинг.

Шишани қўлига олди ва сузилган ёғсиз таомнинг устига қуйди. Сўнг хизматкорга деди:

– Ўтир, бирга овқатланайлик.

Ул киши ўтириб, ул таомдан ея бошлади. Олиб келган шароби шундай лаззатли ёғга айланибдики, ундан яхшироқ бўлолмагай. Бориб бу ҳолатни ўз хўжайинига айтиб берди. Хўжайин ўша заҳоти Шайх хузурига келиб, тавба қилди.

ШАЙХ ЁСИН МАҒРИБИЙ ҲАЖЖОМ УЛ-АСВАД Қ.С.

Асли – валий, касби – сартарошлик

Валийлик арбоби ва каромат соҳибларидан эди. Аммо бу холини сартарошлик суратида яширарди. Имом Нававий (р.а.)нинг муридларидан эди. Имом нимаики ишорат қилса, ўша ишоратга мувофиқ амал қилармиш. Имом бир куни унга деди:

– Бировлардан олган китобларингни эгаларига қайтариб бер, ўз юртингга қайтиб, ўз аҳли аёлингдан хабар ол!

Шайх Ёсин унинг сўзини қабул қилди. Ўз юртига етиб келгач, касалланди ва дунёдан ўтди.

ШАЙХ АБУЛАББОС МУРСИЙ Қ.Р.

Шубҳали лукма

Бир куни биров уни имтихон қилиш мақсадида уйига зиёфатга чақирди. Ҳалоллиги шубҳали бўлган бир таом келтириб, Шайх хузурига қўйди. Шайх деди:

– Ҳорис Мухосибийнинг қўлига агар бир шубҳали ҳаром тутилса, бир томири ҳаракатга келарди. Менинг қўлимда ўшанака томирдан олтмишта бор.

Мезбон истиғфор қилиб, узр сўради.

Ҳаром ва ҳалол аралашган таом

Мағриб мулкининг волийси Яъқуб мулк ва мамлакат учун ўз қардошини ўлдирди ва бу ишидан пушаймон бўлиб, Шайх Абулаббос хизматини илтимос қилди. Шайх Абулаббосга ҳам унинг қабулига Ҳақ таолодан буюрилди.

Бир куни Шайх султон Яъқубнинг уйига меҳмон бўлди. Яъқуб ходимига буюрди, бир хўроз-жўжани сўйиб, иккинчисини бўғиб ўлдиришди. Сўнг иккаласини пишириб, Шайх олдига қўйдилар. Шайх ходимга ишорат қилдики, бу бирни кўтарки, мурдордир. Иккинчи – покиза сўйилган жўжани ейишга киришди. Яъқуб бунни кўриб, мамлакатни ўғлига берди ва ўзини буткул Шайхга таслим қилди. Шайхнинг тарбияти асаридан кушойиш топди ва валийлик мартабасида собитқадам бўлди.

Бир йили қурғоқчилик бўлиб, халқ ёғинга мухтож бўлди. Шайхдан дуо сўрадилар. Шайх даштга чиқиб, Яъқубга ишорат қилди. Яъқуб истиско намозини ўқиб дуо қилди, ўша заҳоти ижобат асари зоҳир бўлди ва ёғин туташди.

АБУ АБДУЛЛОҲ МАЪРУФ БИ-ИБН УЛ-МУТАРРИФ АНДАЛУСИЙ Қ.С.

Ёмғир сизларга мужда бўлсин!

Шайх Абу Муҳаммад Расулуллоҳ (с.а.в.) муборақ кабрларини зиёрат қилишни ният қилди. Маккада Шайх Абдуллоҳ ибн ул-Мутарриф олдига хайрлашгани келди. Шайх Абу Абдуллоҳ деди:

– Фалон манзилда сув йўқ деб эшитдим. Сувсизликдан кўп машаққатлар тортасизлар, аммо оқибат ёмғир ёғиб сероб бўлгайсиз.

Шайх Абу Муҳаммад деди:

– Биз тўрт киши бўлиб йўлга чиқдик. Айтилган манзилда сув ҳақиқатда йўқ экан. Заруратдан йўлда давом этдик. Ҳаво жуда иссиқ эди. Ташналик ўртаб юборди. Бизда озроқ сув бор эди. Шериклардан бири сув ичмоқчи бўлди.

Дедим:

– Ҳаммасини ичма, агар ичсанг, ўларсен, фақат томоғингни хўлла!

Ҳамма томоқларини хўллаб олди. Иссиқдан, сувсизликдан ҳалок бўлишимизга бир баҳя колди.

Шерикларимдан сўрадим:

– Шайх Абу Абдуллоҳ Мутарриф нима деганди?

Бири деди:

– Кўп мушкулотларни бошингиздан кечиргайсиз, деб айтганди.

Яна дедим:

– Ҳозирги аҳволимиздан оғирроқ машаққат бўлмас. Яна нима деб эди?

Яна бири деди:

– Ёмғир ёғиб сероб бўласизлар, деб эди.

Дедим:

– Ёмғир сизга мужда бўлсин!

Тўсатдан булут пайдо бўлиб, осмонни тўсди ва ёмғир қуя бошлади. Сероб бўлдик. Сел келди, таҳорат олиб, ғусл қилдик ва идишларимизга сув тўлдириб, йўлга тушдик. Бироз юргач, ёмғирдан ҳеч асар кўрмадик.

ШАЙХ МУФАРРИЖ Р.Т.

Олти ой ҳеч нарса емаган мажзуб

Ҳабаший куллардан эди. Бир куни унга бир жазба етиб, олти ой ҳеч нарса емади. Уни девона бўлган деб ўйлаб, хуши жойига келиши учун шунча таёқласалар ҳам фойда қилмабди. Зиндонга қамаб қўйдилар, эртасига уни зиндоннинг ташидан топибдилар. Бунча кароматларни унда кўриб, бир нечта товукни ковуриб, олдига келтирибдилар. Шайх Муфарриж товук кабобига боқиб дебди:

– Учингиз!

Аллоҳ таоло изни билан товуклар тирилиб, уча бошлабди.

ШАЙХ АБУЛАББОС ДАМАНҲУРИЙ Қ.С.

**Дарё менинг ўнг қўлимда, биёбон сўл
қўлимда**

Савдогарлардан бири хикоят қилибдурки: Сафарда эдим, барча молларим бир эшакка ортилганди. Мисрга етиб келганимда эшагим издиҳом ичида йўқолди. Ҳар неча тиладим, топмадим. Вокиф бўлганлардан баъзилари айтдилар:

– Шайх Абулаббос олдиға бориб, тавалло қилинг, дуо қилсинлар, зора йўқолган нарсангиз топилса.

Мен Шайхни олдиндан танирдим. Шунинг учун тўппа-тўғри Шайхнинг қошиға бориб, салом қилдим ва холимни айтдим. Шайх сўзимға кулоқ солмади, аммо айтди:

– Бизникиға меҳмон келяпти. Зиёфатлари учун бунча ун, бунча гўшт ва бунча нарса керак, – деб керакли нарсаларни номма-ном айтиб чиқди.

Ҳаловатим йўқолди. Келганимға пушаймон бўлиб чиқдим ва ўзимға дедим: Бошқа остонасига қадам босмайман. Бу ният билан борардим, йўлда биров йўлиқди. Унинг қарзи бор эди. Олтмиш тангасини берди. Ўзимға айтдим: Ё бу ҳам Худонинг йўлиға кетар, ё йўқотганимни қайтарар.

Қисқаси, бозорға бордим ва Шайх айтган нарсаларни арзон-гаровға харид қилдим. Бир неча дирҳам ортиб қолди, озгина ҳолва ҳам сотиб олиб, Шайхнинг ҳузуриға жўнадим.

Шайхнинг хонақоҳиға яқинлашгач, кўрдимки, уловим юки билан хонақоҳ эшигида турибди. Кўзларимға ишонмадим. Яхшилаб кўздан кечирсам, молларим жойида экан. Хонақоҳға кириб, бозордан олган нарсаларни олдиға қўйдим. Шайхнинг кўзи ҳолваға тушиб, сўради:

– Бу нима?

Дедим:

– Озгина пулим ортиб қолувди, шуни олдим.

Шайх деди:

– Шартимизда бу йўқ эди. Энди мен ҳам бир нарса орттирурмен. Кўп, бозорға бориб,

газламаларингни сот ва нимаики сотсанг, дарров пулини ол. Бошқа савдогар келиб, бозоримни касод қилади, деб кўркма. Дарё менинг ўнг қўлимда, биёбон сўл қўлимда.

Бозорға бордим. Газламаларни мўлжалимдан анча қимматроқ нарҳда сотдим. Сотиб бўлганим захоти бозор газламафурушларға тўлди. Савдогарлар гўёки шу чоққача зиндонда эдилар-у, мен савдони тугатганим захоти хаммаларини озод қилдилар.

ШАЙХ АЛОУДДИН ХОРАЗМИЙ Қ.С.

**Тангри таолонинг шундай бандалари
борки, ҳар қайда бўлсалар ва
ҳар не тиласалар топарлар**

Шайх Алоуддин дебдур: Рум дарёсининг соҳилларидан баъзида хилват тутгандим. Рамазон ҳайитида аҳолиси мусулмон бўлган кентларнинг бириға ҳайит намозини ўқиш учун бордим. Қайтиб масканимға келганимда хужрамда бир одам намоз ўқиётганини кўрдим. Негадир, хужра эшигидаги қумда оёқ изи йўқ эди. Қаердан кирди экан, дея таажжуб қилдим. Нотаниш киши намоздан сўнг зор-зор йиғлади. «Бугун ҳайит, меҳмонға нима олиб келайин», дея ўйловға тушдим. Меҳмон илтифот қилмади ва деди:

– Ўйламаки, ғайбадир. Лекин агар сув бўлса, менға келтир!

Сув кўзаси турган томонға бордим. Қарасам, кўзанинг ёнида иссиққина икки парча нон ва анчагина бодом мағзига кўзим тушди. Кўтариб, унинг қошиға элтдим. Нонни

ушатди ва бодом мағизларини менинг олдимга тўкди ва деди:

— Егил!

Бодом мағизларидан менга берарди ва мен еярдим. Ўзи бир-икки дона мағиздан ортиқ та новул қилмади. Мен бу таомда ажойиб бир хузуур топардим. Деди:

— Бунга ажабланма. Негаки, Тангри таолонинг шундай бандалари борки, ҳар қайда бўлсалар ва ҳар не тиласалар, топарлар.

ҲАКИМ ОТА Р.Т.

Тўнга чирмаган ўтин

Оти Сулаймондир ва Хожа Аҳмад Яссавий (қ.с.)нинг муридидир. Бир куни Хожа Аҳмад бир таом пиширишни буюрибди. Ошпаз, ўтин етмайди, деб келибди. Хожа муридларини ўтин териб келишга юборибди. Ул замон ёмғир ёғаётган эди. Бошқа муридларнинг терган ўтинлари олиб келгунларича ёмғирда хўл бўлибди. Ҳаким ота терган ўтинларини тўнига чирмаб, курук келтирибди. Хожа Ҳазратлари айтибдилар:

— Эй фарзанд, ҳакимона иш қилдинг!

Бу лақаб ул зотдан ёдгор бўлиб қолди ва Ҳаким отага бундан сўнг ҳикмат айтишга тили гўё бўлибди. Унинг ҳикматлари туркийлар орасида машҳурдир. Жумладан, бири ушбудир:

Тики турғон бутадур,
Боргонларни ютадур.
Боргонлар келмас бўлди,
Магар манзил андадур.

ХОЖА БОЯЗИД А.Р.

Соҳибқирон ва Хожа Боязид

Амир Темур унинг суҳбатига келибди. Келаётганда кўнглида кечибдики, агар бу зотнинг маъно оламида оғохлиги бўлса, бизга иссиқ ҳолва тортгай. Хожа муридларига ҳолвани буюриб қўйган экан. Темурбек билан саломлашиб, кўришгандан сўнг дебди:

— Аввалуҳо салом, авсатуҳо таом ва охируҳо калом (Аввал салом, сўнг таом, ундан кейин калом).

Ўтирган захоти ҳолвани тортибдилар. Темурбекка бу ҳол зоҳир бўлгач, мурид бўлиб, Хожа Боязид учун лангар ясаб, кўп ерларни вақф қилиб берибди.

КЎК ШАЙХ А.Р.

Шайхнинг қарғиши

Синглиси номуносиб киши никоҳига кирганди. Ораларида доим рўзғор етишмовчилигидан можаро бўлиб турарди. Жанжаллари Шайхнинг қулоғига етиб борибди. Куёв фаросатсизлигидан Шайхга ҳам кўп баландпаст гаплар айтиб, у кишини хафа қилибди. Шайхнинг ғазаби кўзғаб, тилидан ўтибдики: «Кўр бўл, шариат юкини чек!» Куёв ўша захоти кўр бўлиб қолибди.

ТЕМИРЧИ ОТА Р.

Салқин ва омонлик бўлган олов

Темирчилик билан шуғулланармиш. Бир куни қўрада қизиқ турган темирни олиб, қўли билан бир асбоб шаклини бериб, дебди:

– Ҳақ субҳонаху ва таоло барча оловларни менга харом қилибдур.

МУҲАММАД ШАЙХ Р.Т.

Эътироз ва тавба

Бир олим унга эътироз билдирибди. Шайхнинг олдида бир кўза сув турганмиш. Бир тошни олиб, кўзанинг оғзига қўйибдилар. Ул олим, нимаики ўрганган бўлса, барчаси эсидан чикиб, оми ва жоҳил кимсага айланиб қолибди. Тавба қилиб, Шайх олдида келиб, кечирим сўрабди.

ҲОЖИ ШАЙХ А.Р.

Белбоғ тугунидаги олов

Бир куни муридлари билан отланиб борамиш. Бир ерга тушмишлар, ўтга эҳтиёж бўлмиш. Ҳар тараф тиламишлар, топилмамиш. Шайх демишки, мен сизга ўт топсам, нечук бўлғай? Демишларки, лутф бўлғай! Белбоғи ичида бир тугун эмиш. Тугунни ечса, ичидан бир парча чўғ чикмиш. Чўғни муридларига бермиш. Валлоху таоло аълам.

АДИБ АҲМАД Р.Т.

Имом Аъзамнинг дилписанд шогирди

Ҳақ субҳонаху ва таоло зоҳир кўзини ёпик – басир яратгани билан кўнгил кўзини мунаввар қилганди.

Накл қилишларича, бир куни Ҳазрати Имом Аъзам(р.а)дан сўрадилар:

– Қайси шогирдингиздан кўнглингиз тилар даражада розисиз?

Имом Муҳаммад ва Имом Абу Юсуф каби етук шогирдларни тарбиялаётган Имом Аъзам дебдурлар:

– Шогирдларимнинг ҳаммаси яхши. Аммо давранинг энг қуйи сафида ўтириб, бир масалани пухта ўзлаштириш учун ҳар куни пойи пиёда тўрт минг кадам йўл босиб келадиган ул кўр турк (яъни, Адиб Аҳмад)нинг таҳсил олиши менинг кўнглимдагидекдир.

МАВЛОНО КАЛОН ЗИЁРАТГОҲИЙ Қ.С.

Подшоҳ суҳбатини истамаган шайх

Зиёратгоҳ мавзеидан шаҳардаги жомеъ масжидига келур бўлса, бир ҳўкизга миниб келармиш. Замон подшоҳи ул зотнинг суҳбатига мушток эди, аммо Мавлоно ибo қилармиш. Бир куни подшоҳнинг иштиёқи кучайиб, чақирилмаган бўлса-да, зиёратгоҳга Мавлоно Калоннинг зиёратига отланибди. Йўлда отдан йиқилибди. Мавлоно Калон бизнинг мулозаматимизни қабул қилмасалар, у кишини безовта қилмаслик маъқул, дея ўша ерда йўлидан қайтибди.

МИР КОРИЗ Р.Т.

Олтидан ясалган хум

Дерларки, мужаррад (бўйдоқ) эмиш. Яқинлари унга ворис қолдириш учун уйланишни таклиф қилибдилар. У эса, биз билан умр кечириш душвордир, дея таклифни рад қилмоқчи бўлибди. Дўстлари айтибдилар:

– Биз сиз билан бирга хаёт кечиришни кулфатсиз қабул қиладиганини топамиз.

Мир Кориз рози бўлганидан сўнг улар обрўли бир хонадоннинг қизини унга никоҳлаб беришибди. Мир Кориз қоронғи бир хилватда катта бир хум ичида сулук қилармиш. Тўй туғаб, одамлар тарқагандан сўнг, хумнинг ичига кирволибди ва келинчакка айтибди:

– Сен ҳам кир!

Аёли ибo қилибди. Кўп тавалло қилибди. Аёли эса айтибди:

– Менга бу таклифни қиладиган бўлсанг, яхшиси, талоғимни айт!

Мир Кориз ноилож талоқ берибди. Аёл ўзига маҳр ва сепини талаб қилибди. Мир Кориз хумнинг оғзидан бир парча ушатиб, аёлнинг қўлига берибди. Аёл ташқарига чиқиб қараса, қизил олтин экандур. Жуда пушаймон бўлибди, аммо фойдасиз...

МАВЛОНО ТОЖИДДИН АҲМАД ШИЖАНИЙ Қ.С.

Паст овозда зикр айтишнинг фазилати

Аввалига Шайх Зайниддин Хавофий (р.т.) силсиласида сулук қиларди. Кўнглида жаҳр зикрига (баланд овозда зикр тушиш) мойиллик пайдо бўлибди. Бохарздан Ҳиротга келиб, комил шайх талабига тушибди. Унга Хожалар тариқатининг муршидларидан бўлмиш Ҳазрат Мавлоно Саъиддин Кошғарийни тавсия қилишибди. Сўраб-сўраб, шаҳар жомеъ масжидининг маҳалласига бориб, Кошғарий хазратлари эшигини топиб, бир лахза ташқарида кутиб турибди. Кўп ўтмай, Кошғарий хазрат-

лари чиқиб, у кишини уйга олиб кирибдилар. Ичкарида муридлари ҳам бор эди. Мавлоно Тожиддиннинг иззатини жойига қўйиб, бир муддат суҳбатлашиб ўтиришибди. Сўз асносида Мавлоно сари бокиб, Кошғарий хазратлари дебдилар:

– Бу шаҳр подшоҳиниким Бобур дерлар, асли зоҳир оламининг подшоҳидир. Мулозимлардан бирики, унга кўп ихлоси бўлгай, ҳар куни эрталаб унга бокиб, густохлик билан баланд овозда «Бобур», «Бобур» деб бақириб-чақираверса, шохга хуш келарми?!

Мавлоно Тожиддиннинг зикри жаҳрга бўлган мойиллиги бутунлай бартараф бўлиб, Мавлоно Кошғарийга мурид тушиб, нақшбандия тариқатида сулукка машғул бўлибди.

БОБО ХОКИЙ Қ.С.

Бобо Хокий ва Ҳусайн Бойқаро

Замон подшоҳи душман билан уришганда шикаст топиб, Маймана ва Форёб томонга чекинишга мажбур бўлибди. Қайтиб, яна тахт талашиб душман устига келганда Гиту тоғининг шимолида жойлашган Бобо Хокийнинг такасига тушибди. Бобо ҳимматлар тутиб, насихатлар қилиб, бир юз ўн ёшда бўлганига қарамасдан отланиб, подшоҳ билан Гиту тоғига чиқиб, душман эгаллаган Ҳиротга бокиб, сурон солиб, мулкни ҳавола қилди. Бу ишорат билан подшоҳ юриш қилиб, ўша кеча шаҳарни душмандан тозалади.

Бу вақтда камина (яъни, Навоий – О.Д.) Бобо Хокийнинг валийлигига далил бўлувчи ажиб бир туш кўрдим.

БОБО АЛИ МАСТ НИСОИЙ Қ.С.**Вабо билан урушган Бобо Али**

Шоҳ Абулғозий Ҳусайн Бойқаро тахтга энди эришган пайтларидаёқ Бобо Алининг назарига етиб, ундан илтифот назари топибдурлар. Саъдлу Ҳусайн устига Астробод шаҳрига юриш қилишдан олдин Бободан дуо олгани келибдилар. Бобо Али «бору бор» деганидан кейин умидлари қувватланиб, зулҳижжа ойининг ўн иккисида душман устидан зафар қозонибдилар. Ўша куни Бобо Али Нисо шаҳрида такасидан чиқиб, Нисонинг эски кўрғони йўлида туриб, келаётган одамларга тош отиб, кўп безовта бўлибди. Тушдан кейин эса вақти чоғ бўлиб кулиб, яна такасига кириб кетибди. Ҳисоблаб чиқсалар ўша соат ва ўша куни подшоҳ душман устидан ғалаба қилган экан.

Астрободда вабо келиб, Хуросонга ҳам таркала бошлабди. Бир окшом Бобо Али такасидан ғойиб бўлибди. Кечқурунга яқин боши ва юзи қонга булғанган ҳолда пайдо бўлибди. Дебдурки, душман келмоқда, урди, урушдик. Душман бизни босди, аммо Хушкелди душманни босди. Ўша кунларда Нисода ҳам вабо тарқалиб, Бобо ул вабода оламдан ўтибди.

БОБО ХУШКЕЛДИ Қ.Р.**Вабо устидан ғалаба қилган Бобо Хушкелди**

Нисо шаҳри атрофидаги қишлоқларнинг бирида яшармиш. Бобо Али бало билан урушдик, бало бизни босди, аммо Хушкелди ўз душманини босди, деганидек, вабо Нисонинг бар-

ча қишлоқларига тарқалибди, аммо Хушкелди яшайдиган қишлоқ аҳлининг бирортаси вабога чалинмабди.

БОБО ПИРИЙ Қ.Р.**Навоийни дуо қилган Бобо Пирий**

Катта йўлнинг четида ўтириб олиб, халқни кўп шалоқ сўзлар билан сўкарди. Камина унинг олдидан ҳеч қачон ўтмасдим. Бир куни бир ҳамроҳ мендан сўради:

– Шу жойга етганда йўлингни ўзгартириб, Бобо олдидан ўтмайдиган одатинг бор. Сабаби нима?

Дедим:

– Кўпол сўзлар билан сўкинади, унинг ҳақоратларини эшитишга тобим йўқ.

Ҳамроҳим деди:

– Бобонинг каромати бор, дейишади. Кел, бугун олдидан ўт. Агар каромати бўлса, сени сўкмагай.

Агарчи имтиҳон эди, аммо ул дегандек олдидан ўтдим, сўкмади. Аксинча, одатига ҳилоф равишда дуо қилди.

МАВЛОНО МИР ИМОМ Қ.С.**Ҳожатбарор**

Самарқандда яшарди. Валийлик осори юзидан зоҳир эди. Замон подшоҳи ва давлат арбоблари унга нисбатан ҳурматлари баланд эди. Подшоҳ ёки бирор арбобга бирор кишининг ҳожати тушса-ю, чорасини тополмаса, унга илтижо қиларди. Ул зот эринмасдан туриб,

ёши бир жойга бориб қолганига қарамасдан, подшоҳ хузурига борарди ва тахтининг олдида тушиб, ўша одамнинг арзини етказиб, ишини битказиб келарди. Самарқандда ёғингарчилик туфайли балчиқ кўп бўлур, аммо бу ҳам уни мусулмонлар хожатини чиқаришдан ман этолмасди.

ШАЙХ АВҲАДУДДИН ҲОМИД КИРМОНИЙ Қ.Т.С.

Бидъатчи Авҳадуддин

«Иқболия» рисоласида келтирилишича, Шайх Рукниддин Алоуддавла Симноний (қ.с.) дебдурки, ҳаж мавсумида қарвонимиз Минода бўлган пайтда Шайх Шихобиддин Сухравардий (қ.с.)нинг муридларидан бири ҳам ўша ерда экан. Зиёратига бордик. Ҳақиқатда азиз бир киши эди. Сухбат чоғида сўрадим:

— Сизнинг шайхингиз (қ.с.) Авҳадуддин Кирмонийни бидъатчи деб, хузурига йўламайдилар деб эшитдик, шу гап ростми?

Ул азиз деди:

— Ҳа. Мен ҳам ўша мажлисда ҳозир эдим. Бир киши Авҳадуддиннинг зикрини қилди. Шайх дедилар: Бу бидъатчининг отини менинг олдимда тутмангиз! Яна бир куни Шайхнинг хузурида эдим, биров деди: Шайхнинг сўзини Авҳадуддинга етказишди. Авҳадуддин деди: Шайх мени бидъатчи деб атабди. Ёмон сифат билан бўлса ҳам, менинг исмим Шайхнинг тилига ўтганининг ўзи мен учун катта ифтихор ва шараф ҳисобланади.

ҲАКИМ САНОИЙ ҒАЗНАВИЙ Р.Т.

Лойхўрнинг қадахсўзи ва Саной тавбаси

Тавбасининг сабаби бу эмишки, Султон Маҳмуд Сабуктегин киш фаслида ҳарбий юриш қилмоқчи бўлибди. Саной бу муносабат билан қасида ёзиб, унинг олдида ошиқибди. Йўлда бир гулхан атрофида шаробнинг қуйқасини ичиб юргани учун Лойхўр лақаби билан машҳур бўлган девонани кўриб қолибди. Лойхўр соқийга айтармиш:

— Қадахни тўлдир, Ғазнавий Маҳмудгининг кўрлигига ичай!

Соқий демиш:

— Султон Маҳмуд исломпаноҳ подшоҳимиздир ва ғозий кишидир. Нега уни кўр дегайсен?

Лойхўр айтармиш:

— Кўзтўймас кишидир, босиб олган мулкига ҳали тўлиқ эгамен бўлмай, яна бошқа босқинни бошлайди.

Шундай деб қадахни сипқорибди. Сўнг яна дебдур:

— Яна бир қадах тутки, Саной деган шoirнинг кўрлигига ичай!

Соқийси дебдур:

— Саной фозил ва нозикхаёл кишидир. Нечук мундоқ дегайсен?

Лойхўр айтибди:

— Агар Саной фозил киши бўлганида эди, бир ишига ярайдиган нарса билан машғул бўларди. Бир неча мадҳу санони қоғозга битибдирки, ҳеч бир ишга ярамас. У ўзи аслида нима учун дунёга келганини ҳам англамаган кишидир.

Саной бу сўзни эшитиб, холи бутунлай ўзгарди ва Лойхўр танбеҳи билан ғафлат мастлигидан ўзига келди ва сулукка машғул бўлди.

ШАЙХ ФАРИДУДДИН АТТОР НИШОБУРИЙ Қ.С.

Сен мендек ўла олмассен!

Тавбаларига сабаб бу бўлганким, бир кунни атторлик дўконида савдо-сотик билан машғул эди. Бозор айни кизиган пайтда бир дарвеш дўкон эшигига келиб, бир неча марта «Худонинг йўлига бирор нарса беринг!» дейди. Парво қилмасдан, яна савдога берилибди. Дарвеш дебди:

— Эй хожа, қандай ўласан?

Ул зот дебдурлар:

— Сен қандай ўлсанг, мен ҳам шундай ўлгумдир.

Дарвеш дебди:

— Сен мендек ўлаолмассен!

Аттор хазратлари сўрабдилар:

— Нечук?!

Дарвеш айтибди:

— Мундок!

Ёғоч косасини бош остига қўйиб, «Валлох» дебон жонини Ҳаққа таслим қилибди. Атторнинг ахволи бутунлай ўзгариб, дўкон ва мол-матохидан бутунлай воз кечиб, тасаввуф йўлига кирибди.

ШАЙХ МУШРИФУДДИН МУСЛИХ БИН АБДУЛЛОҲ САЪДИЙ ШЕРОЗИЙ Қ.С.

Ҳақ таолога хуш келган байт

Кўп сафарлар қилибди. Жумладан, беш марта яёв хажга борибди. Суминот бутхонасига кириб, энг катта бутни синдирибди. Кўп улуг шайхларнинг суҳбатига етибди. Дебдурларки, узоқ муддат Байт ул-мукаддасда ва Шом ўлкасида мешкоблик қилиб, элга сув берарди. Окибат Хизр алайхиссаломга етишди ва у туфайли тириклик суви фазилатларидан сероб бўлди.

Бир марта эътиборли саййидлардан бири билан ораларида гап-сўз ўтди. Кечаси бу саййиднинг тушига Ҳазрат Расулulloх (с.а.в.) кириб, унга танбеҳ берибдилар. Ўша саййид эрталаб уйғониб, Шайх хизматига борди ва кечирим сўраб, малуллик ғуборини кўнглидан чиқарди.

Шайхлардан бири Саъдий Шерозийни инкор этарди. Бир кеча тушида осмон эшиклари очилиб, фаришталар табақларда нур кўтариб, нозил бўлганини яққол кўрди. Сўради: Бу не нурдир? Фаришталар дедилар: Бу нур Саъдий Шерозий учундирки, бир байт айтибдур ва ул байт Ҳақ субҳонаху ва таоло хазратида қабул тушибди ва ул байт будир:

Барги дарахтони сабз дар назари хушёр,
Ҳар вараке дафтар аст маърифати Кирдигор.

(Мазмуни:

Хушёр киши назарида яшнаган дарахтларнинг хар бир япроғи

Парвардигор маърифати дафтаридан бир варақдир.)

Ул азиз уйкудан уйғонгач, ўша заҳоти бу хушхабарни етказиш учун Шайх Саъдийнинг

хонақоҳи эшигига борди. Бурса, ичкарида бир чироқ милтиллаб ёниб турибди ва хиргойи овози келмокда. Яхшилаб кулоқ тутса, тушида эшитган байтни Шайх Саъдий замзама қилаётган эмиш.

ХУСРАВ ДЕХЛАВИЙ Қ.С.

Расулulloҳ(с.а.в.)ни беш марта тушида кўрган шоир

Дейдиларки, қирқ йил сурункасига рўза тутди ва ўз пири Шайх Низомиддин Авлиё билан бирга куруқлик йўли билан ҳажга борди. Беш марта Ҳазрат Расулulloҳ (с.а.в.)ни тушида кўрибди ва Шайх Низомиддин Авлиё ишорати билан Хизр алайҳиссаломнинг хизматига етибди ва ундан муборак оғзи сувини унинг оғзига солишини илтимос қилибди. Хизр алайҳиссалом дебдур: Бу давлатни Саъдий элтди.

Хусрав маҳзун кўнгил билан пири олдиға келиб, бўлган воқеани айтиб берибди. Шайх ўз оғзи сувини унинг оғзига солибди ва унинг баракотидан тўксон тўққиз китоб ёзибди.

Шайх Низомиддин Авлиё дер экандурки, киёматда ҳар киши бир нима билан фахр қилгай. Мен бу туркнинг, яъни Хусрав Деҳлавий кўксининг куюки билан фахр қилгумдир.

ШАЙХ КАМОЛ ХЎЖАНДИЙ Қ.Р.

Шайх Камол — Тошкандда

Хожа Убайдуллоҳ Аҳрор Валий (қ.с.) дебдурки, неча вақт Шош шаҳрида яшади ва бу вақтда гўшт емасди. Отам Шайхдан илтимос

қилдиларки, агар мол гўшти солинган овқат тайёрласак, тановул қиласизми? Шайх ҳазиллашиб дебдилар: агар ҳўқизингнинг гўшти бўлса, майли.

Хожа Аҳрор отасининг яхши бир ҳўқизи бор эди. Шайх келишидан олдинроқ бу ҳўқизни сўйиб, гўштидан овқат тайёрлаган эканлар. Овқатни келтиришса, Шайх Камол тановул қилибдилар.

Бир парча бўйра ва бир ясси тош

Табриз шаҳрида яшайдиган хилватхоналарига ўзларидан бошқа ҳеч ким кирмас эмиш. Шайхнинг вафотидан сўнг бориб кўрсалар, бир парча бўйра ва боши остида ясси бир тошдан бўлак ҳеч нарса йўқ эмиш.

Сел офатини қайтарган чодир

Сарой шаҳрида яшаб юрган пайтида бир мавзени ҳар йили сел олиб кетармиш. Шайхга бу ҳолатни айтибдилар. Шайх дебди:

— Бизнинг чодирни ўша ерда тикинг!

Шайх буюргандек қилишибди. Сув бошқа бу ерни хароб қилмабди.

МАВЛОНО МУҲАММАД МАҒРИБИЙ Қ.С.

Бир байтнинг синоати

Шайх Камол Хўжандий билан замондош эмиш. Шайх Камолнинг бу матлаъи:

Чашм агар ин асту абрў ину нозу ишва ин,
Алвидоъ, эй зухду такво, алфироқ, эй ақлу дин.

(Мазмуни:

Кўз агар шудир, қош шудир, нозу ишва шу,
Алвидо, эй зухду такво, алфироқ, эй ақлу дин.)

Эл аро машхур бўлган пайтларда, Мавлоно Мағрибий айтибдики, Шайх жуда улуг зотдир, аммо бу кишидан зоҳир маъносидан бошқа маъноси йўқ байт айтишлари ажабланарлидир. Шайх Камол бу гапни эшитиб, Мағрибийни суҳбатга чакирибди. Учрашув Балх шаҳрида содир бўлибди. Шайх Камол ўзи туриб, овқатга уннабди, Мавлоно ҳам унга ёрдамлашибди. Овқатни тайёрлаш асносида Шайх Камол юқоридаги байтни ўқиб, сўнг қуйидагича шархлай бошлабди:

– Кўз – араб тилида «ъайндир». Ишорат тилида Айни қадим – Мутлақ Зотга таъбир қилиниши жоиздир. Қош – ҳижобдир, демак, мажоз тилида Мутлақ Зотнинг ҳижоби бўлмиш Сифотга ишоратдир.

Мавлоно Мағрибийга бу ҳол маълум бўлиб, Шайхнинг ҳурмати бажо келтириб, узр сўрабди.

РОБИА АДАВИЯ Р.Т.

Робиа йигиси

Бир куни Суфён Саврий Робиа олдига борди ва қўл кўтариб, дуо қилди:

– Аллохумма, инний асъалуккас-саломата. (Ё Аллох, Сендан тинчлик сўрайман).

Робиа йиғлади. Суфён сўради:

– Не учун йиғладинг?

Робиа деди:

– Мени сен йиғлатдинг!

Суфён деди:

– Нечук?

Робиа деди:

– Тинчлик дунёда унинг таркидир, аммо сен дунёга боғланиб қолгансан.

Бир куни Суфён Саврий унинг олдида деди:
– «Во ахзаноҳ» (Во, аламо).

Робиа деди:

– Ёлғон гапирма, агар сен маҳзун бўлсанг, тириклик кўзингга ширин кўринмасди.

УММИ ҲАССОН Р.Т.

Суфён Саврийни йиғлатган аёл

Суфён Саврий дебдурки, бир куни унинг уйига кирдим. Уйда бир эски бўйрадан ўзга ҳеч нима йўқ эди. Дедим:

– Амакинг ўғилларига бир мактуб ёзиб, аҳволингни маълум қилсанг, улар, албатта, сенга ёрдам берадилар.

Умму Ҳассон деди:

– Эй Суфён, бу сўзни айтгунингча, менинг кўз ва кўнглимда улугроқ эдинг. Мен Молик ва Қодир Зотдан ҳеч қачон молдунё сўрамаганман. Энди нега бунга қодир бўлмаган кимсадан сўрарканман?! Эй Суфён, мен севмасменки, менга бир дам ўтгайки, ул дам Тангридан ғофил бўлиб, Ундан бошқасига машғул бўлгаймен.

Суфён ул сўздан йиғлади.

УММИ МУҲАММАД, ШАЙХ АБУ АБДУЛЛОҲ ХАФИФНИНГ ОНАСИ Р.Т.

Жаннат оналар оёғининг остидадир!

Ўғли Абу Абдуллоҳ бин Хафиф билан денгиз йўлидан ҳажга борди. Рамазон ойининг сўнги ўн кунлигида шайхнинг кўнглида Лайлатул қадр ибодатига мушарраф бўлиш иштиёқи тушибди. Томга чиқиб, намоз қилур

эрди. Онаси Умму Муҳаммад уй ичида Ҳак таолога таважжух қилиб ўтирарди. Ногоҳ Лайлатул кадр нурлари унга зоҳир бўла бош-
лабди. Овоз чиқардики:

— Эй Муҳаммад, эй фарзанд, келки, сен тилаётган нарса бу ердадир.

Шайх томдан тушди ва илоҳий нурга чўмган онасининг оёғига йиқилди...

УММИ МУҲАММАД Р.Т.

Истиско дуоси

Шайх Абдулқодир Гилонийнинг аммаси-
дир. Дерларки, бир йили Гилонда қурғокчилик
бўлди. Халқ истискога чикдилар, ёмғир
ёғмади. Кўпчилик бўлиб, Умми Муҳаммад уйи
эшигига келдилар ва ундан ёмғир дуосини ти-
ладилар. Умми Муҳаммад уйининг эшигини
супурди ва деди:

— Худоё, мен супурдим, Сен сув сеп!

Оз вақт ўтмади, ёмғир шундай шиддат би-
лан ёғдики, оғзи очик сув идишлари сувдан
тўлди.

ЖОРИЯИ МАЖҲУЛА Р.Т.

Черковдаги муслима аёл

Зуннун Мисрий дебдурки, менга ибодатга
каттик берилган бир канизакни мақтадилар.
Қаердалигини суриштирдим. Дедиларким, бир
дайр(черков)да манзил тутмиш.

Айтилган дайрга бордим. Жуда озғин бир
заифани кўрдим, уйқусизлик кўзларидан на-
моён эди. Салом қилдим, алик олди. Дедим:

— Насронийлар масканида яшаяпсан?!

Деди:

— Кўз очгач, Тангри таолодан ўзга икки
дунёда киши кўрармисан?!

Дедим:

— Ёлғизликдан ҳеч кўркқанмисан?!

Деди:

— Мендан йирок бўл. Ул Зот менинг
кўнглимни латиф хикматлари ва муҳаббатидан
андок тўла қилибдики, кўнглимга Ундан Ўзга
ҳеч махлуқ ҳаёли сифмас.

Дедим:

— Сени ўз нафсингга ҳокима кўрмоқдаман,
мени бу йўл торлигидан чиқар ва тўғри йўлга
хидоят қил!

Деди:

— Эй йигит, таквони йўл озиғи қил ва
зухдни йўлинг, парҳезкорликни сафар халта-
си айла, Худодан кўрқувчилар йўлида сулук
қил. Оқибат бир эшикка етгайсанки, на эшик-
бон бор, на қоровул. Хазинабонларига буюр-
гайларки, барча ишда сенга бўйсунгайлар.

ҚИСҚАРТМАЛАР

- а. р. — алайхир-рахмах — унга (Аллоҳнинг) раҳмати бўлсин!
- а. с. — алайҳис-салом — унга (Аллоҳнинг) саломи бўлсин.
- к. в. — каррамаллоҳу важҳаҳу — Аллоҳ унинг юзини мукаррам қилсин.
- р. — раҳимаҳуллоҳу — Аллоҳ унга раҳм қилсин.
- раз. — разияллоҳу анх(у) — Аллоҳ ундан рози бўлсин.
- р. а. — раҳматуллоҳи алайҳи — унга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин.
- р. р. — раввахаллоҳу руҳаҳу — Аллоҳ унинг руҳини шодлантисин.
- р. т. — раҳимаҳуллоҳу таоло — Аллоҳ таоло унга раҳм қилсин.
- р. т. а. — разияллоҳу таоло анҳум — Аллоҳ таоло улардан рози бўлсин.
- р. т. р. — раҳимаҳуллоҳу таоло руҳаҳу — Аллоҳ таоло руҳига раҳм қилсин.
- с. а. в. — саллаллоҳу алайҳи васаллам — унга Аллоҳнинг салавати ва саломи бўлсин.
- с. р. а. — салавотур-рахмони алайҳи — унга раҳмоннинг (Аллоҳнинг) салавати бўлсин.
- с. т. — субҳонаҳу ва таоло — покдир (Аллоҳ) ва олийдир.
- к. — қаддасаллоҳу — Аллоҳ муқаддас қилсин.
- к. а. — қаддаса арвоҳаҳум — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин.
- к. а. — қаддасаллоҳу асрораҳум — Аллоҳ уларнинг сирларини муқаддас қилсин.
- к. с. — қуддиса сирруҳу — унинг сирри муқаддас қилинди.
- к. с. — қаддасаллоҳу сирраҳу — Аллоҳ сиррини муқаддас қилсин.
- к. р. а. — қаддасаллоҳу руҳаҳул азиз — Аллоҳ унинг азиз руҳини муқаддас қилсин.

к. с. а. — қуддиса сирруҳум азиз — уларнинг азиз сирлари муқаддас қилинди.

к. т. а. — қаддасаллоҳу таоло асрораҳум — Аллоҳ таоло уларнинг сирларини муқаддас қилсин.

к. т. р. — қаддасаллоҳу таоло руҳаҳу — Аллоҳ таоло унинг руҳини муқаддас қилсин.

к. т. с. — қаддасаллоҳу таоло сирраҳу — Аллоҳ таоло унинг сиррини муқаддас қилсин.

ҚИСҚАРТМАЛАР

а. р. — алайҳир-рахмах — унга (Аллоҳнинг) раҳмати бўлсин!

а. с. — алайҳис-салом — унга (Аллоҳнинг) саломи бўлсин.

к. в. — каррамаллоҳу важҳаху — Аллоҳ унинг юзини мукаррам қилсин.

р. — раҳимахуллоҳу — Аллоҳ унга раҳм қилсин.

раз. — разияллоҳу анх(у) — Аллоҳ ундан рози бўлсин.

р. а. — раҳматуллоҳи алайҳи — унга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин.

р. р. — равваҳаллоҳу руҳаху — Аллоҳ унинг руҳини шодлантирсин.

р. т. — раҳимахуллоҳу таоло — Аллоҳу таоло унга раҳм қилсин.

р. т. а. — разияллоҳу таоло анҳум — Аллоҳу таоло улардан рози бўлсин.

р. т. р. — раҳимахуллоҳу таоло руҳаху — Аллоҳу таоло руҳига раҳм қилсин.

с. а. в. — саллаллоҳу алайҳи васаллам — унга Аллоҳнинг салавати ва саломи бўлсин.

с. р. а. — салавотур-рахмони алайҳи — унга раҳмоннинг (Аллоҳнинг) салавати бўлсин.

с. т. — субҳонаху ва таоло — покдир (Аллоҳ) ва олийдир.

к. — қаддасаллоҳу — Аллоҳ муқаддас қилсин.

к. а. — қаддаса арвоҳахум — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин.

к. а. — қаддасаллоҳу асрорахум — Аллоҳ уларнинг сирларини муқаддас қилсин.

к. с. — қуддиса сирруху — унинг сирри муқаддас қилинди.

к. с. — қаддасаллоҳу сирраҳу — Аллоҳ сиррини муқаддас қилсин.

к. р. а. — қаддасаллоҳу руҳахул азиз — Аллоҳ унинг азиз руҳини муқаддас қилсин.

к. с. а. — қуддиса сиррухум азиз — уларнинг азиз сирлари муқаддас қилинди.

к. т. а. — қаддасаллоҳу таоло асрорахум — Аллоҳу таоло уларнинг сирларини муқаддас қилсин.

к. т. р. — қаддасаллоҳу таоло руҳаху — Аллоҳу таоло унинг руҳини муқаддас қилсин.

к. т. с. — қаддасаллоҳу таоло сирраҳу — Аллоҳу таоло унинг сиррини муқаддас қилсин.

МУНДАРИЖА

Маърифат Махзажи.....	3
Шайх Увайс Қараний к.р.....	11
Ҳабиб Аъжамий к.р.....	11
Абу Жозим Маккий к.т.с.....	13
Атаба бин Ғулом р.т.....	13
Молик Динор к.т.с.....	14
Мухаммад Восиъ р.т.....	15
Абдуллоҳ Муборак к.т.с.....	15
Абухошим Сўфий к.с.....	16
Зуннун Мисрий к.т.с.....	17
Имом Аъзам к.т.с.....	19
Мухаммад Аслам Тусий к.т.с.....	20
Аҳмад Харб к.с.....	21
Абу Яъқуб Хошимий р.т.....	21
Довуд бин Аҳмад Дороний р.т.....	21
Иброҳим Адхам к.т.р.....	22
Иброҳим Работий р.т.....	22
Иброҳим Сайёд Бағдодий р.т.....	23
Иброҳим Ажурий Сағир р.т.....	24
Фатх бин Али Мавсилиий к.р.....	24
Довуд Балхий к.т.с.....	25
Қосим Харбий к.с.....	26
Али бин Абдулҳамид Ғазоирий р.т.....	26
Боязид Бистомий к.т.а.....	26
Абу Ҳафс Хаддод к.с.....	27
Абу Музоҳим Шерозий к.р.....	27
Абулхусайн Нурий к.т.с.....	28
Саййид Ут-Тоифа Жунайд Бағдодий к.с.....	28
Каҳмас Хусайн Ҳамадоний к.р.....	29
Шох Шужоъ Кирмоний к.т.с.....	30
Зиёд бин Кабир Ҳамадоний к.р.....	30
Абу Усмон Мағрибий к.т.с.....	31
Абу Толиб Ихмимий р.т.....	31
Абу Абдуллоҳ Мағрибий к.т.р.....	32
Абу Собит Розий к.с.....	32
Маймун Мағрибий к.с.....	33

Ато Бинни Сулаймон р.т.....	33
Али Бин Саҳл Азхар Исфаконий р.т.....	33
Мухаммад бин Юсуф Банно к.с.....	34
Мухаммад бин Фоза р.т.....	34
Саҳл бин Али Марвазий р.т.....	35
Али бин Муваффақ Бағдодий к.с.....	36
Абу Аҳмад Қалонисий к.т.с.....	36
Абулғариб Исфаконий к.с.....	37
Абу Абдуллоҳ Жалло к.с.....	37
Абу Абдуллоҳ Хокон Сўфий к.с.....	38
Абу Абдуллоҳ Бусрий р.т.....	39
Абу Абдуллоҳ Сижзий к.с.....	39
Жаъфар бин Мубаркаъ к.с.....	39
Али бин Бундор бин Хусайн Сўфий	
Сайрафий к.с.....	40
Мухаммад бин Фазл Балхий к.с.....	40
Али бин Баккор к.т.с.....	40
Абу Абдуллоҳ Солиимий к.с.....	41
Абу Абдуллоҳ Жавпораи Сўфий к.с.....	41
Абулқосим Ҳаким Самарқандий р.т.....	42
Абу Зарр Тирмизий р.т.....	42
Мухаммад ибн Ҳасан Жавҳарий к.с.....	42
Абубакр Кисоий к.т.с.....	43
Аҳмад бин Ваҳаб к.с.....	43
Абу Яъқуб Мазкурый к.с.....	44
Олим бин Саъд р.р.....	44
Ғайлон Мувазвис р.т.р.....	45
Абу Солиҳ Музаййин к.т.с.....	45
Абулаббос Аҳмад бин Яҳё Шерозий к.с.....	46
Абулаббос Ниҳовандий к.с.....	46
Ахий Фараж Занжоний к.с.....	47
Абулаббос Нисоий к.т.р.....	48
Аҳмад бин Хусайн Мансур Ҳаллож к.с.....	48
Бунон бин Мухаммад Ҳаммол к.т.с.....	49
Исҳоқ бин Иброҳим Ҳаммол к.с.....	50
Шайбон бин Али к.т.р.....	51
Абу Жаъфар Ҳаффор р.....	51
Абу Жаъфар Сайдалоний р.т.....	52
Абу Жаъфар Сомоний р.т.....	53
Абу Жаъфар Мажзум р.с.....	53
Абулхусайн Дарроҷ к.с.....	55
Абубакр Шиблий к.с.....	56

Абубакр Қасрий қ.т.с.....	57
Абу Бакр Мавозиний қ.с.....	58
Абубакр Мағозилий қ.т.с.....	58
Абу Али Хайрон қ.т.с.....	58
Абу Али Сиржоний қ.с.....	59
Абдуллоҳ Набозоний қ.с.....	59
Абулхайр Ҳабаший қ.т.с.....	60
Абу Зайд Марғазий Хуросоний қ.с.....	60
Иброҳим Жилий р.т.....	61
Абуладён қ.с.....	61
Абубакр Розий Бажалий р.т.....	62
Абулхусайн Ҳусрий р.т.....	63
Абулхусайн Самъун р.т.....	63
Абунаср Ҳаббоз ва Абулҳасан Сухон	
Ожан қ.с.....	64
Жаҳм Рақкий р.т.....	65
Абулхайр Моликий р.т.....	65
Абубакр Шаъроний р.т.....	66
Жаъфар Ҳаззо р.т.....	67
Абу Мухриз Шерозий қ.с.....	68
Абдурраҳим Истахрий қ.т.с.....	69
Абубакр Искоф р.т.....	71
Абу Заххок р.т.....	71
Абдулазиз Бахроний қ.с.....	72
Абу Исҳоқ Иброҳим Шахриёр Козируний қ.т.....	73
Шайх Рӯзбеҳон Буклий қ.т.с.....	73
Абулҳасан Кардуя р.т.....	74
Шайх Абдуллоҳ Балёний қ.т.с.....	74
Мусо Имрон Журуфтий қ.с.....	75
Хожа Али бин Ҳасан Кирмоний қ.с.....	76
Мира Нисобурий р.т.....	76
Абу Абдуллоҳ Рудборий қ.с.....	77
Абу Абдуллоҳ Дуний қ.с.....	78
Абу Абдуллоҳ Мавло қ.с.....	78
Абу Абдуллоҳ Динаварий қ.с.....	78
Абу Абдуллоҳ Сирвонийи Сағир қ.с.....	79
Абулхусайн Сирвонийи Сағир қ.с.....	79
Абулхусайн Жаҳзам Ҳамадоний қ.с.....	79
Абулхусайн Тазарий қ.с.....	80
Абулхусайн Саркий р.т.....	81
Абулхусайн Саркий р.т.....	81
Шайх Муҳаммад Соҳарий р.т.....	82
Шайх Аҳмад Жувоғар қ.с.....	82
Шайх Аҳмад Жувоғар қ.с.....	82
Абулхусайн Ҳаддод Хиравий р.т.....	82
Абулхусайн Ҳаддод Хиравий р.т.....	83
Мирчаи Сафолфуруш қ.с.....	83

Шариф Ҳамза Уқайлий р.т.....	84
Абулхусайн Солбеҳ р.т.....	85
Шайх Имрон Сулсий р.т.....	85
Абу Ҳомид Дўстоний қ.с.....	87
Боб Фарғоний қ.с.....	88
Абу Наср Саррож р.т.....	88
Ҳолий Нишопурий қ.с.....	88
Шайх Абулаббос қассоб Омулий қ.с.....	89
Шайх Аҳмад Наср р.т.....	90
Шайх Абу Али Сиёҳ қ.с.....	91
Шайх Абу Али Даққок р.т.....	92
Шайх Абулқосим Бишр Ёсин р.т.....	93
Шайх Лукмон Сарахсий қ.с.....	95
Шайх Абусаид Абулхайр қ.с.....	96
Шайх Абулқосим Гургоний қ.т.с.....	99
Хожа Музаффар Аҳмад бин Ҳамдон қ.т.с.....	99
Амир Али Абу қ.т.с.....	100
Ҳусайн бин Муҳаммад Мусо Суламий қ.с.....	100
Хожа Аҳмад Ҳаммод Сарахсий р.т.....	101
Шайх Абу Зуръа Ардабилий қ.с.....	102
Абу Абдуллоҳ Боку қ.с.....	102
Шайх Мўмин Шерозий қ.т.с.....	103
Абулвалид Аҳмад бин Аби Риҷо р.т.....	104
Муҳаммад бин Абдуллоҳ Гозурий	
Ҳиравий қ.с.....	105
Қурбанж р.т.....	105
Хожа Хайрча р.т.....	106
Абу Наср бин Абу Жаъфар бин Абу Исҳоқ	
Ҳиравий Хончабодий қ.с.....	107
Шайх Абу Зар Бузжоний қ.с.....	108
Шайх ул-Ислом Аҳмад Номакий Жомий қ.с.....	108
Абу Тохир Курд р.т.....	111
Хожа Юсуф Ҳамадоний қ.т.с.....	113
Хожа Абдулҳолик Ғиждувоний қ.т.р.....	113
Хожа Муҳаммад Бобойн Самосий р.т.....	116
Қусам Шайх р.т.....	118
Ҳалил Ота қ.р.....	119
Хожа Баҳоуддин Нақшбанд қ.с.....	120
Хожа Ҳофизуддин Абу Наср Муҳаммад бин	
Муҳаммад Ҳофиз Бухорий р.т.....	122
Хожа Ҳасан Аттор р.т.....	123
Мавлоно Яъқуб Чархий қ.т.с.....	124

Хожа Алоуддин Гиждувоний к.с.	125
Мавлоно Низомуддин Хомуш к.с.	126
Мавлоно Қосим к.с.	127
Шайх Барака р.т.	128
Шайх Зиёуддин Абуннажиб Абдулқодир Сухравардий к.с.	128
Шайх Рўзбехони Кабири Мисрий р.т.	128
Шайх Нажмуддин Кубро к.т.р.	129
Шайх Мажиддин Бағдодий к.с.	133
Шайх Сайфиддин Бохарзий к.с.	135
Айнуззамон Жамолуддин Гилий к.с.	136
Бобо Камол Жандий к.с.	138
Паҳлавон Маҳмуд Паккаёр к.с.	139
Шайх Нажмиддин Розий (Доя) к.с.	141
Шайх Разиюддин Али Лоло Ғазнавий к.с.	142
Шайх Жамолиддин Аҳмад Журфоний к.с.	143
Шайх Абулмакорим Рукнуддин Алоуддавла Симноний к.с.	144
Ахий Али Мисрий к.с.	145
Ахий Али Дехистоний р.т.	147
Шайх Абдуллох Ғаржистоний к.с.	150
Ахий Али Кутлуғшоҳ к.с.	151
Шайх Ҳофиз Умар Абардиҳий к.т.с.	151
Мавлоно Фаҳриддин Луристоний к.с.	152
Шоҳ Али Фароҳий к.т.с.	153
Шайх Муҳаммад Шоҳ Фароҳий к.т.с.	155
Шайх Баҳоуддин Умар р.т.	155
Шайх Баҳоуддин Валад к.т.с.	156
Саййид Бурхонуддин Муҳаккиқ Термизий к.с.	157
Мавлоно Жалолиддин Муҳаммад Балхий Румий к.с.	158
Мавлоно Шамсиддин Муҳаммад бин Али бин Малиқдол Табризий к.с.	161
Султон Валад к.с.	164
Шайх Шихобуддин Сухравардий к.с.	166
Шайх Нажибуддин Али бин Бузғуш Шерозий к.с.	166
Шайх Муҳаммад Яманий к.т.р.	168
Шайх Зайниддин Абубакр Ҳавофий к.с.	170
Амир Қивомиддин Синжоний р.т.	171
Мавлоно Жалолиддин Маҳмуд Зоҳид	

Мурғобий к.с.	171
Мавлоно Жалолиддин Боязид Пуроний к.с.	172
Шайх Низомуддин Авлиё к.с.	173
Шайх Фарид Шакарғанж к.с.	174
Мавлоно Фаҳриддин Зоҳид к.т.с.	175
Хожа Имод Халаж к.с.	176
Амир Олим Далполижий р.т.	177
Қози Шарафуддин Бухайро р.т.	178
Қози Шафиуддин Бухайро р.т.	179
Қози Раис р.т.	179
Мавлоно Разиюддин Набий к.с.	180
Хожа Роҳат к.р.	180
Хожа Абубакр Жом к.с.	181
Шайх Зиёуддин Румий к.р.	182
Шайх Нажибуддин Мутаваккил к.с.	182
Мавлоно Каримиддин Мавъидий к.с.	183
Шайх Муҳйиддин Али Чиштий к.с.	183
Дарвеш Башир к.с.	184
Мавлоно Саррож Ҳофиз р.т.	184
Саййид Жамол Сурх А.Р.	185
Ҳожи Каримиддин Нимгўр к.с.	186
Мавлоно Камолиддин Зоҳид к.с.	186
Шайх Маҳмуд Бихорий р.т.	187
Шайх Мужир р.а.	187
Қози Ҳамидиддин Ногурий к.с.	188
Шайх Муҳйиддин Абдулқодир Жилий (к.с.) ...	189
Шайх Ҳаммоҳ Даббос р.т.	191
Шайх Садақа Бағдодий к.с.	191
Абус-Суъуд бин Шабл р.т.	192
Шайх Абу Мадян Мағрибий к.с.	193
Абулаббос бин Ариф Санҳожий Андалусий р.т.	194
Шайх Абуррабиъ Кафиф Молаккий р.т.	195
Абулҳасан Али бин Хумайд Саъидий к.с.	196
Шайх Муҳйиддин Муҳаммад бин Али Арабий к.с.	197
Шайх Исо Ҳаттор Яманий к.т.с.	197
Шайх Ёсин Мағрибий Ҳажжом ул-Асвад к.с.	198
Шайх Абулаббос Мурсий к.р.	199
Абу Абдуллох Маъруф би-ибн Ул-Мутарриф Андалусий к.с.	200

Шайх Муфарриж р.т.....	201
Шайх Абулаббос Даманхурий қ.с.....	201
Шайх Алоуддин Хоразмий қ.с.....	203
Ҳаким Ота р.т.....	204
Ҳожа Боязид а.р.....	205
Кўк Шайх а.р.....	205
Темирчи Ота р.....	205
Муҳаммад Шайх р.т.....	206
Ҳожи Шайх а.р.....	206
Адиб Аҳмад р.т.....	206
Мавлоно Калон Зиёратгоҳий қ.с.....	207
Мир Кориз р.т.....	207
Мавлоно Тождидин Аҳмад Шижадий қ.с.....	208
Бобо Хокий қ.с.....	209
Бобо Али Маст Нисоий қ.с.....	210
Бобо Хушкелди қ.р.....	210
Бобо Пирий қ.р.....	211
Мавлоно Мир Имом қ.с.....	211
Шайх Авҳадуддин Ҳомид Кирмоний қ.т.с.....	212
Ҳаким Санойи Ғазнавий р.т.....	213
Шайх Фаридуддин Аттор Нишобурий қ.с.....	214
Шайх Мушрифуддин Муслих бин Абдуллоҳ	
Саъдий Шерозий қ.с.....	215
Хусрав Дехлавий қ.с.....	216
Шайх Камол Ҳўжандий қ.р.....	216
Мавлоно Муҳаммад Мағрибий қ.с.....	217
Робиа Адавия р.т.....	218
Умми Ҳассон р.т.....	219
Умми Муҳаммад, Шайх Абу Абдуллоҳ	
Хафифнинг онаси р.т.....	219
Умми Муҳаммад р.т.....	220
Жорияи Мажхула р.т.....	220
Қискартмалар.....	222

Адабий-бадиий нашр

Алишер Навоий

НАСОЙИМ УЛ-МУҲАББАТ

Ҳикоятлар ва ҳидоятлар

Муҳаррир Л. Игасова
 Рассом Т. Каримов
 Бадиий муҳаррир Ш. Ходжаев
 Техник муҳаррир Т. Харитоновна
 Кичик муҳаррир Д. Холматова
 Мусаххих Ш. Шоабдурахимова
 Компьютерда тайёрловчи Ф. Ботирова

Нашриёт лицензияси А1 № 158.14.08.09.

Босишга 2015 йил 6 мартда рухсат этилди.

Бичими 84x90 1/32. Офсет қоғози.

«Antiqua» гарнитурасида офсет усулида босилди.

Шартли босма табағи 10,15. Нашр табағи 9,18.

Адади 2000 нусха. Буюртма № 15-156.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
 «O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйи.
 100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20

Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10

e-mail: iptd-uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

www.iptd-uzbekistan.uz

Навоий, Алишер

Н 14 Насойим ул-муҳаббат. Ҳикоятлар ва
хидоятлар / А.Навоий; О.Давлатовнинг
насрий баёни. – Тошкент: O'zbekiston,
2015. – 232 б.

ISBN 978-9943-28-082-3

УЎК: 821.512.133

КБК: 84(5Ў)1

18000

«O'ZBEKISTON»

ISBN 978-9943-28-082-3

9 789943 280823